

VĚDECKÝ ČASOPIS



ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

10

ROČNÍK 31 (LVIII)
PRAHA
ŘÍJEN
1985
CENA 10 Kčs

ČESKOSLOVENSKÁ AKADEMIE ZEMĚDĚLSKÁ
ÚSTAV VĚDECKOTECHNICKÝCH INFORMACÍ
PRO ZEMĚDĚLSTVÍ

Redakční rada

Prof. ing. Karel Svoboda, CSc. (předseda), prof. ing. Milan Brannický, CSc., prof. dr. ing. Alois Grolig, DrSc., doc. ing. Miroslav Grznár, CSc., ing. Zdeněk Hoffmann, CSc., prof. ing. Dimitrij Choma, DrSc., ing. Vladimír Jeníček, CSc., prof. Jaroslav Kabrhel, doc. ing. Mária Kadlečíková, CSc., ing. Jaroslav Korbíni, CSc., ing. Jaroslav Kunc, CSc., doc. ing. Juraj Mikita, CSc., prof. ing. Jaroslav Pič, DrSc., ing. Vladimír Vácha, CSc.

Za vedení časopisu odpovídá prof. ing. Karel Svoboda, CSc.
Redaktorka ing. Hedvika Malíková

© Ústav vědeckotechnických informací pro zemědělství, Praha 1985

Vědecký časopis ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA uveřejňuje studie, rozbor a vědecká pojednání o vyřešených úkolech výzkumu v oboru ekonomiky zemědělství a potravinářského průmyslu. Vydává Československá akademie zemědělská — Ústav vědeckotechnických informací pro zemědělství. Vychází měsíčně. Redakce: 120 56 Praha 2, Slezská 7, telefon 257541, 254451. Celoroční předplatné Kčs 120,—.

Научный журнал ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA публикует обзоры, анализы и научные статьи о решенных заданиях по научному исследованию в области экономики сельского хозяйства и пищевой промышленности. Издаёт Чехословацкая сельскохозяйственная академия — Институт научно-технической информации по сельскому хозяйству. Выход в свет ежемесячно. Редакция 120 56 Прага 2, Слезска 7.

The scientific journal ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA publishes studies, analyses and scientific treatises about the solved research tasks in the sphere of the agricultural economics and the economics of food — production industry. Published by the Czechoslovak Academy of Agriculture — the Institute of Scientific and Technical Information for Agriculture. Issued monthly. Editorial office 120 56 Prague 2, Slezská 7.

Die wissenschaftliche Zeitschrift ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA veröffentlicht Studien, Analysen und wissenschaftliche Abhandlungen über die gelösten Forschungsaufgaben auf dem Gebiet der Ökonomie der Landwirtschaft und Nahrungsmittelindustrie. Herausgegeben von der Tschechoslowakischen landwirtschaftlichen Akademie — Institut für wissenschaftlich-technische Information der Landwirtschaft. Erscheint monatlich. Redaktion 120 56 Prag 2, Slezská 7.

Růst efektivnosti společenské výroby představuje cíl, který sleduje po XVI. sjezdu KSČ celé naše národní hospodářství. Počínaje zejména osmdesátými lety, vystupuje do popředí potřeba dosahovat tohoto cíle cestou intenzifikace výroby. Její podstata spočívá ve zvyšování účinnosti vynakládaných materiálních i pracovních zdrojů a její potřeba vyplývá zejména z jejich omezenosti. Růstu efektivnosti v zemědělství se má dosáhnout především tím, že zemědělské podniky jako ekonomické jednotky jednají pod ekonomickým tlakem a jako jednotky hospodařící podle principů chozrasčotu se podílejí na výhodách plynoucích z výsledků hospodaření.

Cílem této statě je ukázat, jak se v průběhu let 1976—1983 vyvíjely vztahy mezi efekty a vklady, jak se tyto vztahy projevovaly v tvorbě důchodů a v jejich rozdělování, a konečně, a to především, jak se uvedené vztahy projevují v zemědělských podnicích vybraných okresů v roce 1983. Tato analýza umožňuje nahlédnout do diferencí, které se projevují mezi okresy i jednotlivými podniky, a přiblížit tak ekonomickou realitu v celé její složitosti. Mají-li ekonomické jevy určitou podobu v odvětvovém měřítku, neznamená to, že v téže podobě se projevují v každé nižší jednotce na úrovni okresu a podniku.

Analýza celostátních údajů je doplněna o analýzu 274 podniků (až na malé výjimky jde vesměs o JZD) 14 okresů ČSR. Jde o soubor zpracovaný posluchači Vysoké školy ekonomické v Praze studujícími obor ekonomika a řízení zemědělství v rámci preddiplomní praxe a preddiplomního semináře.

PODSTATA PROBLEMATIKY

„... zemědělskou výrobu už nelze zvyšovat extenzivní cestou, za cenu neomezených vstupů, ani s vklady jakékoli kvality a bez ohledu na efektivnost jejich využívání“ uvedl mimo jiné ve svém projevu na X. sjezdu JZD předseda vlády ČSSR L. Štrougal (1984).

„Co nás vlastně přivádí k intenzifikaci výroby, čili jinými slovy k tomu, abychom usilovali o vyšší produkci s nižšími materiálovými náklady a s menším počtem pracovníků? Správná, ale přesto nedostatečná odpověď postrádající politickoeconomickou hloubku tkví v tom, že v poslední době se stále více projevuje skutečnost, že materiální a lidské zdroje zapojené do výroby jsou omezené... Nutnost intenzifikace je diktována nejen a dokonce ani ne tak nedostatkem zdrojů, nýbrž především tím, že naše národní hospodářství již zajistilo takový objem výroby, kdy je třeba ji spíše modernizovat než rozšiřovat, abychom postupovali dopředu“, napsal ve své stati K. Černěnko (1985).

Jedno je jisté, že intenzifikace zemědělské výroby dnes nelze chápat v tradičním slova smyslu jako proces „růstu výroby vzestupem vkladů“, pokud tento proces nemá za následek klesající množství společenské práce na jednotku produkce. Zemědělství jako odvětví národního hospodářství se nemůže nepodílet na celkovém úsilí o růst intenzifikace ekonomiky, neboť faktory platné pro celek platí i pro jeho části. Nelze však tvrdit, že formy, v jakých se intenzifikace realizuje v ekonomice země, jsou totožné i pro jednotlivá odvětví. Nesporné však je, že realizace uvedeného cíle má jak podobu masového uskutečňování již známých postupů (ověřených a realizovaných v předních podnicích), tak i hledání zcela nových cest, které přináší vědeckotechnický pokrok.

Všechny socialistické země usilují o vzestup efektivnosti výroby cestou její intenzifikace i tím, že posilují ekonomické postavení podniků a pomocí ekonomického mechanismu činí chozrasčotní sféru odpovědnou za stupeň využití disponibilních zdrojů výroby. Proto se ptáme na dva okruhy otázek:

a) jak jsou využívány zdroje (změny v čase, difference mezi podniky),

b) jaká je ve skutečnosti vazba mezi docílenými efekty a uspokojováním podnikových i osobních zájmů pracovníků družstevních socialistických zemědělských podniků.

VÝVOJ V LETECH 1976—1983

Je nesporné, že výsledkem — efektem zemědělských podniků, kterým uspokojují společenské potřeby, je ta část konkrétních výrobků — užitných hodnot, která opouští podnik a prokazuje tak svou společenskou užitečnost. Část efektů se nemusí v daném roce realizovat a má podobu zvýšených stavů materiálních zásob. Není proto divu, že tradiční kategorie „hrubá zemědělská produkce“ ve stálých cenách má i v současných podmínkách ve výkaznictví i analýzách své pevné místo. Ovšem ekonomickým efektem podniků jako chozrasčotních jednotek za období daného roku je efekt v cenách běžných, neboť zdroje, které podniky vytvářejí, realizují i rozdělují, nemohou mít podobu smluvených stálých cen. Navíc je to dáno i tím, že zemědělská činnost není činností jedinou a celkové zdroje (vynaložené i zálohované) musíme vztahovat k celkovému „hrubému efektu“.

V souvislosti se vztahy mezi efekty a faktory v materiální a hodnotové podobě je užitečné uvést výstižnou formulaci F. Valenty (1985): „Především produktivita práce respektive produktivní síla práce a její růst je u Marxe vždy vztahem (či vývojem vztahu) mezi konkrétní prací a množstvím užitných hodnot, které konkrétní práce tvoří. Změny a přesuny ve struktuře reprodukčního procesu v poloze hodnotových veličin jsou pouze složité zprostředkovaným projevem růstu produktivity (konkrétní) práce.“

Výkony jako typ hrubé produkce v běžných cenách a jejich struktura jsou kategorií závaznou pro všechna odvětví národního hospodářství. K názoru i pojetí můžeme mít výhrady, nemůžeme však je nerespektovat. V analýze 14 okresů se projevuje poměrně silný vztah mezi výkony a hrubou zemědělskou produkcí (tab. III). Je to celkem logické a očekávané, neboť tržby za zemědělské výrobky představují rozhodující položku výkonů a vztah mezi hrubou zemědělskou produkcí a tržbami (zprostředkovanými tržní produkcí) má povahu téměř vztahu lineárního. Velmi diferencovaný podíl tržeb v jiné než zemědělské činnosti mezi jednotlivými podniky způsobuje nižší míru vzájemné závislosti (v našem případě ve třech okresech koeficient korelace do 0,599).

I. Vztah mezi HZP, výkony, náklady a ziskem v JZD ČSR v letech 1976—1983 v Kčs na 1 ha z. p.

Ukazatel	Měrná jedn.	Průměr let		
		1976—80	1981—83	1983
Hrubá zemědělská produkce	Kčs index	15 124 100	15 787 104,4	16 343 108,1
Výkony včetně mimořádných výnosů	Kčs index	15 580 100	19 866 127,5	21 625 138,8
Na 100 Kčs HZP připadá výkonů	Kčs	103,0	125,8	132,3
Náklady celkem	Kčs index	14 078 100	17 990 127,8	19 167 136,1
Z toho náklady:				
materiální včetně služeb nemat. povahy	Kčs index	9 031 100	12 109 134,1	13 123 145,3
mzdové a ostatní osobní	Kčs index	3 796 100	4 131 108,8	4 254 112,1
finanční	Kčs index	1 251 100	1 750 139,9	1 790 143,1
zisk	Kčs index	1 502 100	1 876 124,9	2 458 163,6
Na 100 Kčs výkonů připadá:				
materiálních nákladů	Kčs	58,0	60,9	60,7
mzdových a ostatních osobních nákladů	Kčs	24,4	20,8	19,7
finančních nákladů	Kčs	8,0	8,9	8,2
zisku	Kčs	9,6	9,4	11,4
Míra nákladové rentability	%	10,7	10,4	12,8

U výkonů vždy včetně mimořádných výnosů, u materiálních nákladů včetně služeb nemateriální povahy. HZP ve stálých cenách roku 1980.

Tato poznámka se týká i všech ostatních tabulek.

Pramen: Rozvoj JZD před X. celostátním sjezdem. Praha, FSÚ, ČSÚ, SŠÚ 1984

Ve sledovaném období v JZD ČSR (tab. I) zejména překvapuje značný předstih výkonů před hrubou zemědělskou produkcí ve stálých cenách. Zřejmě to lze vysvětlit jak změnou nákupních cen, tak i růstem tržeb z přidružené výroby. Neklademe si otázku, zda vzestup byl či nebyl uspokojivý. Především nás zajímají relace mezi výrobou a náklady, měnící se struktura nákladů, materiální a pracovní náročnost výroby. Materiální náročnost výroby v průměru let 1981—1983 proti období 1976—1980 vzrostla o 2,90 Kčs na 100 Kčs výkonů. Vzhledem k absolutním hodnotám výkonů jde o částku přesahující v ČSR jednu miliardu korun.

Růst materiální náročnosti výroby je jev vnitřně rozporný. Vzato čistě z hlediska odvětví i podniků, jsou zde i procesy objektivní a na podnicích nezávislé (probíhající substituční procesy, postupující proces industrializace,

II. Vztah mezi HZP, výkony, náklady a ziskem v JZD ČSR v letech 1976–1983 na jednoho pracovníka

Ukazatel	Měrná jedn.	Průměr let		
		1976–80	1981–83	1983
Hrubá zemědělská produkce	tis. Kčs index	98,4 100	104,7 106,4	108,2 110,0
Výkony včetně mimořádných výnosů	tis. Kčs index	101,4 100	131,7 129,9	142,1 141,1
Materiální náklady včetně služeb nemateriál. povahy	tis. Kčs index	58,8 100	80,2 136,4	86,9 147,8
Mzdové a ostatní osobní náklady	tis. Kčs index	24,7 100	27,4 110,9	28,2 114,2
Zisk	tis. Kčs index	9,7 100	12,4 127,8	16,3 168,0

Údaj o HZP na pracovníka převzat z publikace Rozvoj JZD před X. celostátním sjezdem. Ostatní údaje vypočteny na základě tab. I. Mzdové a ostatní osobní náklady na pracovníka nejsou zcela totožné s ročními odměnami, neboť uvedený zisk obsahuje i tu část, která se přiděluje do fondu odměn. V roce 1983 v JZD ČSR položka „mzdové a ostatní osobní náklady“ představovala 93,6 % vykazované měsíční čisté mzdy a odměny.

III. Těsnost vztahů v procesu tvorby a rozdělování mezi vybranými ekonomickými kategoriemi v roce 1983 (těsnost je vyjádřena počtem okresů ve skupinách)

Skupina podle koef. korelace	VÝK -HZP	VÝK -MN	VÝK -MO	VÝK -NC	VÝK na 1 ha -VÝK na prac.	VÝK -VI VÝK	VÝK -MO	VÝK -Z	VI VÝK -MO	VI VÝK -Z
	na 1 ha z. p.					na 1 pracovníka				
do 0,599	3	2	3	2	9	3	9	7	8	2
0,600–0,799	4	2	4	2	4	9	4	7	5	2
nad 0,800	7	10	7	10	1	2	1	—	1	10

VÝK — výkony včetně mimořádných výnosů

VI VÝK — vlastní výkony (výkony snížené o materiální náklady a služby nemateriální povahy)

HZP — hrubá zemědělská produkce (ve stálých cenách roku 1980)

MN — materiální náklady včetně služeb nemateriální povahy

MO — náklady na mzdy a odměny

NC — náklady celkem

Z — zisk (jako rozdíl mezi výkony a náklady — materiálními, mzdovými a finančními)

Jedná se o soubory zemědělských podniků těchto okresů ČSR (v závorce uveden počet sledovaných podniků): Kladno (9), Kolín (21), Kutná Hora (17), Tábor (27), Klatovy (26), Plzeň-jih (19), Litoměřice (23), Chrudim (22), Blansko (14), Jihlava (23), Uherské Hradiště (16), Znojmo (21), Opava (15), Přerov (20).

pohyb pořizovacích cen apod.), ale i procesy spojené s neracionálním vynakládáním prostředků v zemědělských podnicích. Z hlediska podnikového je praktický dopad stejný, neboť zmenšuje rozdíl mezi efekty a náklady.

Náklady na mzdy a odměny sice absolutně vzrostly, klesl však jejich podíl na výkonech. Vystupují jako složka nákladů, v socialistické ekonomice mají však dvojí povahu: jsou nákladem i důchodem současně. Rostoucí odměny jsou na jedné straně projevem efektivního hospodaření (dříve než se zvýšily, musely být vytvořeny zdroje), na druhé straně způsobují růst nákladů a tím zhoršují i rentabilitu hospodaření. Úspora živé práce v materiálním vyjádření a úspora mezd a odměn z procesu racionalizace výroby není totéž. Snižování pracovních nákladů může vést jediné cestou úspory živé práce, resp. zvýšenou účinností jejího vynakládání.

Podíl zisku na výkonech za první tři roky osmdesátých let sice poklesl o 0,2 bodu, jeho masa na 1 ha zemědělské půdy však vzrostla o 374 Kčs.

Rok 1983 byl ve všech ukazatelích příznivější než průměr let 1981—1983. Zřejmě jednou z nejslabších stránek vývoje zemědělské výroby je zatím trvalý vzestup její materiální náročnosti. V roce 1983 proti roku 1975 vzrostly materiální náklady včetně služeb nemateriální povahy o 82,1 %. Na základě dostupných údajů jsme se pokusili o vymezení váhy jednotlivých konkrétních forem nákladů. U každé globální veličiny můžeme jediné jejím rozkladem na části nalézt odpověď na otázku o příčinách jejího pohybu a změny. Obecně vzato, část působí na změnu celku jednak podle svého podílu na tomto celku ve výchozím období a jednak podle rozsahu změny. Činí-li přírůstek nákladů 82,1 %, pak se na něm podílely jednotlivé nákladové položky takto (u skupin s poměrně vyrovnaným podílem uveden podíl minimální a maximální):

— krmiva a steliva ¹⁾	12,1 %
— průmyslová hnojiva a chemické ochranné prostředky; přepravné, výkony spojů a ostatní výkony výrobní povahy; odpisy základních prostředků	7,1—7,7 %
— náhradní součástky a materiál na opravy; nakoupená osiva a sadba	5,3—6,4 %
— pohonné látky a ostatní paliva; opravy a udržování základních prostředků; stavební materiál	4,4—4,5 %
— energie	3,0 %

Na vzestupu materiálních nákladů má svůj díl i vývoj cen. Cenové indexy dodávek do zemědělství v průběhu let 1967, 1975 a 1982 zaznamenaly tento vzestup: 100—106—140 (nákupní ceny za rostlinné výrobky 106—132; za živočišné výrobky 111—144) — Stat. ročenka ČSSR 1982.

Vzestup vynaložených materiálních zdrojů bez srovnání s dosaženými efekty nemá praktickou vypovídací hodnotu. Tempo růstu materiálních nákladů bylo však vyšší než tempo růstu výkonů. Zvýšila se tím materiální náročnost výroby o 2,9 bodů (z 58,0 na 60,9 % z výkonů). Vezmeme-li v úvahu, že výkony v JZD za rok činily 52,07 mld Kčs, pak materiální náklady z titulu materiální náročnosti vzrostly o 1,5 mld Kčs. Mohli bychom se spokojit s tím, že šlo o proces substituce a mzdová náročnost výroby poklesla. Nelze se s tímto konstatováním spokojit ze dvou důvodů: za prvé proto, že úspora pracovních

1) Podíl $(26,4 \%) \times \text{vzestup } 46,0 \%$ / 100. Jde o 10 nejvýznamnějších položek, které představují více než 3/4 přírůstku materiálních nákladů.

nákladů byla nižší než vzestup materiálních nákladů (poklesla míra rentability o 0,3 bodu); za druhé a zejména proto, že intenzivní rozvoj ekonomiky, který se prosazuje ve všech jejích oblastech, vyžaduje zvyšování účinností vynakládaných zdrojů.

Bylo by ovšem v rozporu s logikou vlivu faktorů na tvorbu efektů, s funkcí jednotlivých faktorů, s jejich vzájemnou zastupitelností i vzájemným doplňováním, kdybychom dospěli k závěru, že to, co platí pro náklady jako celek, platí v téže podobě pro jednotlivé nákladové položky. Zemědělský podnik racionalizuje náklady jako celek tím, že uvažuje a realizuje hospodárná vynakládání jednotlivých forem nákladů (paliv, krmiv, náhradních dílů apod.). Podle našeho názoru by uvažování v pojmech „substituční a intenzifikační náklady“ mělo být v tomto směru doplněno o uvažování v pojmech „náklady stále a proměnné“. Neúčelnému růstu stálých nákladů je třeba předcházet. Jsou-li však dány, pak ztrácí jakýkoli ekonomický smysl omezování těch nákladů, které vedou k vzestupu společensky žádoucí produkce, neboť i kdyby tento přírůstek byl vzhledem k stálosti ostatních nákladů vyšší než výsledek, materiální náročnost produkce poklesne.

Vztah mezi výkony a materiálními náklady na jednotku půdy je poměrně vysoký — v 10 okresech činil koeficient korelace více než 0,800. Avšak i při tak vysokém stupni závislosti jsou podniky, které se odchyľují od celkové tendence (pozitivně — účinnost vynaložených materiálních nákladů vyšší než průměr, negativně — účinnost materiálních nákladů nižší než průměr). Tím více to platí pro soubory podniků těch okresů, kde je závislost nižší. Pozornost vzbuzují především podniky, které jsou předobrazem masového jevu vysoké účinnosti materiálních nákladů, ale i podniky s vysokými potenciálními možnostmi v tomto směru.

Ze sledovaných okresů byly jako příklad vzaty dva okresy, které se navzájem odlišují mírou těsnosti vztahů mezi výkony a materiálními náklady. Na okrese Klatovy (26 podniků) činil koeficient korelace 0,569, na okrese Kutná Hora (17 podniků) 0,910. V případě vyšší těsnosti — jak to vyplývá z povahy věci — je větší vyrovnanost mezi podniky, resp. nižší diference. Ve třech prostředních intervalech (85 až 108 okresního průměru) je na okrese Klatovy zastoupeno 69,2 % všech zemědělských podniků, zatímco na okrese Kutná Hora až 82,3 %. V prvním případě činil rozdíl mezi minimálním (44,9 %) a maximálním (72,0 %) podílem materiálních nákladů 27,1 bodů, v případě druhého okresu představoval rozdíl mezi krajními případy 14,4 bodů (minimální podíl materiálních nákladů 49,7 %, maximální podíl 64,1 %).

Není pochyb o tom, že difference v materiální náročnosti výroby vyplývá částečně z odlišného výrobního zaměření. Současně však lze předpokládat, že vyplývá i z rozdílné účinnosti vynaložených nákladů, a proto se předmětem zájmu na prvním místě stanou podniky přesahující průměr sledovaného souboru. Zjištění údajů o materiální náročnosti výroby znamená více než pouhou informaci o stavu věci, neboť vzhledem k možnosti srovnání s ostatními podniky je v tom i příslušná míra hodnocení. Jde však o výchozí informace pro jednání, které předpokládá znalost relací náklady-efekty v podobě, v jaké se v praxi vyskytují (v podobě konkrétních výrobků a výrobních činností). Neboť je sice pravda, že ekonomickou pozici podniku ovlivňují vztahy mezi výkony a náklady bez ohledu na místo jejich vzniku, avšak jejich usměrňování vyžaduje znalost zcela konkrétní formy materiálně věcné stránky výrobních faktorů, jejichž pohyb v hodnotové podobě se promítá do nákladů.

Produktivita živé práce v JZD ČSR v letech 1976—1983 měřená přede-

IV. Vztah mezi vlastními výkony, výkony, mzdami a odměnami a ziskem v tis. Kčs na
na 1 pracovníka v JZD okresu Klatovy v roce 1983

Skupina podniků, ukazatele	tis. Kčs	Minimální a maximální hodnota ve skupině	Podíl VI VÝK na VÝK	Na VI VÝK se podílejí v %	
				MO	Z
I. skupina					
vlastní výkony	44,7	37,2— 49,7	x	60,2	16,8
výkony	123,7	109,1— 141,6	36,1	x	x
mzdy a odměny	26,9	25,0— 29,3	x	x	x
zisk	7,5	0 — 13,0	x	x	x
II. skupina					
vlastní výkony	53,4	50,4— 55,0	x	53,9	24,8
výkony	140,0	128,4— 146,2	38,1	x	x
mzdy a odměny	28,8	26,9— 30,8	x	x	x
zisk	13,3	8,1— 18,1	x	x	x
III. skupina					
vlastní výkony	57,6	55,5— 59,0	x	51,2	30,1
výkony	145,0	141,3— 152,0	39,7	x	x
mzdy a odměny	29,5	28,6— 30,1	x	x	x
zisk	17,3	14,0— 23,3	x	x	x
IV. skupina					
vlastní výkony	68,7	60,1— 76,5	x	42,2	27,2
výkony	179,4	120,1— 202,2	43,7	x	x
mzdy a odměny	30,4	26,1— 33,3	x	x	x
zisk	18,7	14,3— 29,8	x	x	x

I. skupina zahrnuje podniky s vlastními výkony na pracovníka do 50,0 tis. Kčs (8 podniků), II. skupina od 50,1 do 55,0 (3 podniky), III. skupina od 55,1 do 60,0 (7 podniků) a IV. skupina nad 60,1 Kčs vlastních výkonů na pracovníka.

VI VÝK — vlastní výkony

VÝK — výkony

MO — mzdy a odměny

Z — zisk

vším výkony na pracovníka se zvýšila výrazným způsobem. Protože materiální náklady na pracovníka v tříletí 1981—1983 předstihly výkony o 6,5 bodů, hrubý důchod, tj. vlastní výkony se zvýšily o 15,6 %, z toho náklady na mzdy a odměny o 11,0 %, zisk o 27,5 %. Pracovní náročnost produkce měřená vztahem výkony — mzdy a odměny poklesla o 3,6 bodů. V tom se ovšem promítá vzestup odměn o 11 %. Vyloučíme-li rostoucí odměny, poklesla by pracovní náročnost o 5,6 bodů, tj. o 5,6 Kčs na 100 Kčs výkonů. Rozpory tohoto jevu spočívají v tom, že rostoucí odměna má svůj zdroj v přírůstku určité formy efektu (nově vytvořené hodnoty, hrubého důchodu), vzápětí však výsledky daného růstu „zatěžuje“ v podobě zvýšené pracovní náročnosti, resp. vyšší než to odpovídá pracovní náročnosti v naturálním vyjádření.

Je všeobecně známou i uznávanou skutečností, že soustava ukazatelů ekonomické analýzy zahrnuje mimo typické podílové ukazatele (náročnost

výroby, rentabilita výroby) redukované hodnoty, a to jak na půdu, tak na pracovníka. Má to oprávnění, neboť v obou případech jde o vztah efektu k rozhodujícím výrobním faktorům a navíc takto odvozené ukazatele činí výsledky analýzy srovnatelnými v čase i mezi podniky navzájem.

Analýza zemědělských podniků 14 okresů potvrzuje (tab. III), že těsnost vztahů mezi výkony na jednotku půdy a na jednoho pracovníka je poměrně malá (9 okresů ve skupině s koeficientem korelace do 0,5999). Je to vysvětlitelné tím, že rostoucí výkony zatím zpravidla vyžadují i větší množství živé práce a v podnicích s vyššími výkony na jednotku půdy je většinou i větší počet pracovních sil.

EFEKTY A ZAJINTERESOVANOST

Sled ekonomické analýzy zpravidla neodpovídá sledu hospodářského dění. Analýza údajů redukováných na jednotku půdy v pořadí před údaji na pracovníka neznamená, že neplatí, že výkony podniků jsou závislé na dvou skutečnostech: na tom, jaký je počet pracovních sil v podniku, a na úrovni jejich produktivity práce. Jak bylo uvedeno na jiném místě, produktivita práce měřená výkony na pracovníka je ukazatelem značně zprostředkovaným. Ekonomická pozice podniků je dána především úrovní produktivity práce. Efekty vytvořené jedním průměrným pracovníkem musí být tak vysoké, aby uhradily na něj připadající materiální náklady, mzdy — odměnu pracovníka — a navíc byl vytvořen zisk jako zdroj, který slouží podniku na úhradu závazků vůči společnosti a jako zdroj pro rozvoj podniku.

Jedna ze základních myšlenek Souboru opatření ke zdokonalení plánovitého řízení národního hospodářství spočívá v posílení ekonomické samostatnosti podniků a jejich zainteresovanosti na dosažených výsledcích. Je to forma ekonomického tlaku, která nutí podnik jako základní jednotku ekonomiky země k racionálnějšímu využití materiálních i pracovních zdrojů ve výrobě. Nerozlišovat podnikovou a osobní hmotnou zainteresovanost bylo by totéž jako nepřipouštět, že mezi skupinovými (podnikovými) a osobními zájmy nemohou vzniknout rozpory.

Výše výkonů je výrazem produktivity práce a představuje zdroj pro úhradu zdrojů vložených do výrobního procesu (včetně mezd a odměn). Mzda o odměna je součástí výkonů, jejich výše však není přímo úměrná tomuto základu. Proto jde o poměrně nízkou závislost (v 9 okresech koeficient korelace nižší než 0,599). Je to vysvětlitelné diferencovaným podílem materiálních a finančních nákladů, a konečně i ziskem. Podobně lze vysvětlit vztah výkony — zisk na pracovníka, i když v tomto případě stupeň těsnosti je vyšší. Je proto zcela pochopitelné, že v daleko větší míře jsou na výkonech závislé vlastní výkony. Jenom na první pohled překvapuje, že mzdy a odměny bezprostředně nereagují ani na vlastní výkony (8 okresů vykazuje těsnost nižší než 0,599). Zde rozebírané odměny nezahrnují pohyblivou složku, která plyne především z fondu odměn a je dotována ze zisku. Zisk se vykazuje jako výsledek tvorby — jako rozdíl mezi výkony a materiálními náklady. Mzdy a odměny se tak ve své rozhodující výši jeví jako kategorie, o jejíž výši se rozhoduje v procesu tvorby, v procesu vynakládání množství a kvality práce.

Peněžní ekvivalent za jednotku vynaložené práce je dán předem. Problém nevzniká v případě těch podniků, kde v souladu s odpovídajícím množstvím vynaložené práce vznikají i odpovídající efekty. V opačných případech — za

podmínek srovnatelného výrobního zaměření — se zvyšuje podíl mezd a odměn na výkonech a na nově vytvořené hodnotě. Analýza opět potvrzuje známou skutečnost, že diferencované výsledky zejména v tvorbě vlastních výkonů na pracovníka se plně promítají do diferencovaného zisku (10 okresů vykazuje těsnost nad 0,800). A tak můžeme shrnout:

a) Vztah výkony — mzdy a odměny je zprostředkovaný zejména materiálními náklady a je to vztah ovlivněný oblastí tvorby.

b) Vztah vlastní výkony — mzdy a odměny je vztahem rozdělování. Není-li zde souvislost bezprostřední, pak je to dáno jednotnou tarifní soustavou odměňování, čímž se rozhodující část vyplácených mezd a odměn formuje spíše jako předpoklad a nikoli jako výsledek hospodaření.

Mzdy a odměny reagují v daleko větší míře na vlastní výkony než na výkony. Neplatí však, že změnou vlastních výkonů jednoznačně, tj. v každém jednotlivém případě, se mění mzdy a odměny, resp. že každé vyšší mzdě a odměně odpovídá vyšší vlastní výkon. Platí to jako tendence (tab. V), nikoli skutečnost pro každý případ. Zde se promítají — jak již bylo uvedeno — procesy jak výroby, tak i rozdělování.

V. Vztah mezi mzdami a odměnami a výsledky hospodaření na 1 pracovníka v JZD okresu Kutná Hora v roce 1983

Skupina podniků podle mzdy a odměny na 1 prac. ¹⁾	Podnik (čís. kód)	Vlastní výkony na prac. v tis. Kčs ²⁾	Na vlastních výkonech se podílejí v %		Roční mzda a odměna v tis. Kčs ³⁾	Výkony včetně mimoř. výnosů v tis. Kčs	Podíl vlast. výkonů na výkonech v %
			mzdy a odměny	zisk			
I. do 96 %	13	47,1	54,1	20,4	25,46	137,6	34,2
	14	49,8	51,0	28,4	25,36	137,7	36,2
	7	50,7	47,3	30,4	24,04	153,8	33,0
	16	56,6	45,9	32,8	25,97	143,8	39,4
	3	61,9	42,4	37,1	26,25	172,6	35,9
Průměr skupiny	x	53,2	48,1	29,8	25,42	149,1	35,7
II. 97—102 %	10	49,2	56,1	12,8	27,60	136,9	35,9
	17	52,9	51,6	27,9	27,28	150,5	35,1
	2	56,3	47,4	30,7	26,66	124,8	45,1
	1	57,7	47,9	31,9	27,66	144,2	40,0
	5	61,5	45,4	34,3	27,91	134,8	45,6
	11	62,7	43,9	36,9	27,56	149,7	41,8
Průměr skupiny	x	56,7	48,7	29,1	27,45	140,2	40,6
III. nad 103 %	9	48,7	58,1	15,8	28,29	133,7	36,4
	8	55,6	52,2	23,2	29,09	150,5	36,9
	15	56,2	51,0	21,1	28,64	136,5	41,2
	4	65,2	45,7	33,4	29,02	165,5	39,4
	6	70,3	40,0	42,7	28,30	153,8	45,7
	12	77,6	39,5	42,2	30,63	156,6	49,6
Průměr skupiny	x	62,3	47,8	29,7	29,00	149,4	41,5

¹⁾ v % k průměru celého souboru (= 100)

²⁾ v pořadí podle vlastních výkonů na pracovníka v jednotlivých skupinách

³⁾ roční mzda a odměna bez té části pohyblivé složky, která se poskytuje z fondu odměn

Položili jsme si rovněž otázku, zda a jaké jsou rozdíly ve výsledcích hospodaření mezi podniky s poměrně vyrovnanými odměnami. Vybrali jsme okres Kutná Hora se 14 podniky a rozdělili je do tří skupin v závislosti na výši odměn k okresnímu průměru (tab. V). Podobné závislosti jsou zkoumány i v okrese Klatovy (26 podniků — tab. IV).

Přes značné individuální rozdíly se prosazuje tato tendence:

— Vyšším mzdám a odměnám v průměru za skupiny podniků odpovídají i vyšší vlastní výkony na pracovníka.

— S růstem vlastních výkonů na pracovníka se zvyšuje jejich podíl na výkonech; znamená to, že čistý efekt se může měnit více než hrubý a že dochází ke zvýšení účinnosti vynaložené zhmotnělé práce.

— Tendenci mezi vlastními výkony a mzdami a odměnami, současně však i individuální rozdíly mezi podniky potvrzují také rozdíly mezi nejvyššími a nejnižšími vlastními výkony na pracovníka od I. do III. skupiny: 47—53 tis. Kčs, 49—63 tis. Kčs a 49—78 tis. Kčs (tab. V).

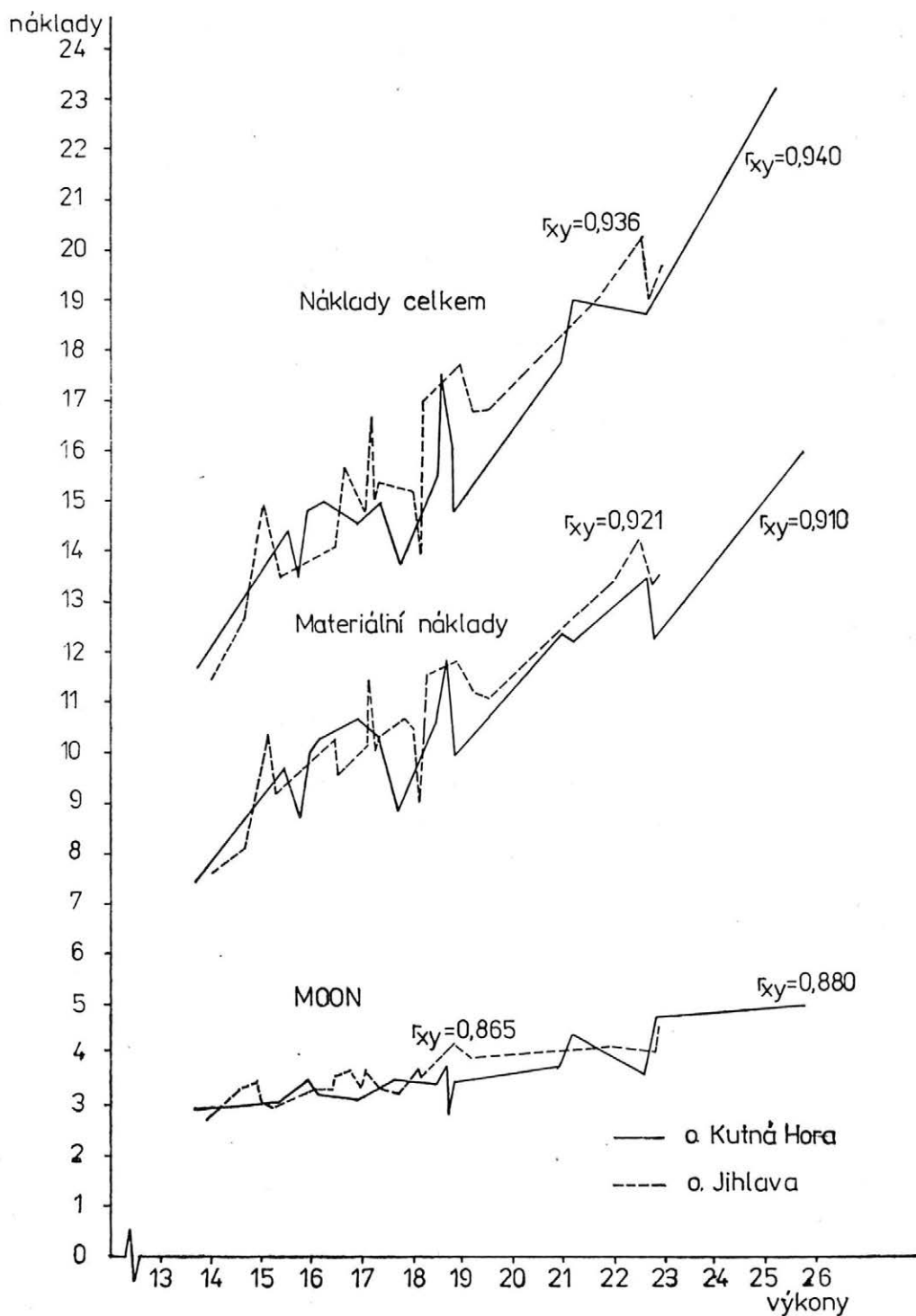
Při vyrovnaných mzdách a odměnách (jednotlivé skupiny) s růstem vlastních výkonů klesá podíl mezd a odměn a roste podíl zisku na vlastních výkonech. K poklesu podílu mezd a růstu podílu zisku na vlastních výkonech dochází s jejich růstem (tab. IV).

Projevila-li se v uplynulém období tendence k vyrovnávání odměn mezi JZD, pak z toho neplyne, že mezi podniky nejsou žádné difference. Potvrzuje to i příklad analyzovaného okresu (Kutná Hora): vezmeme-li II. skupinu jako 100 %, pak 5 podniků I. skupiny dosahuje v průměru roční odměny o 7,4 % nižší a 6 podniků III. skupiny o 5,6 % vyšší. Individuální rozdíly jsou pochopitelně podstatně hlubší — rozdíl mezi nejnižší a nejvyšší roční odměnou činí až 27 %. Problém je však v tom, že výše odměny v jednotlivých případech „nekopíruje“ dosažený efekt v podobě vlastního výkonu.

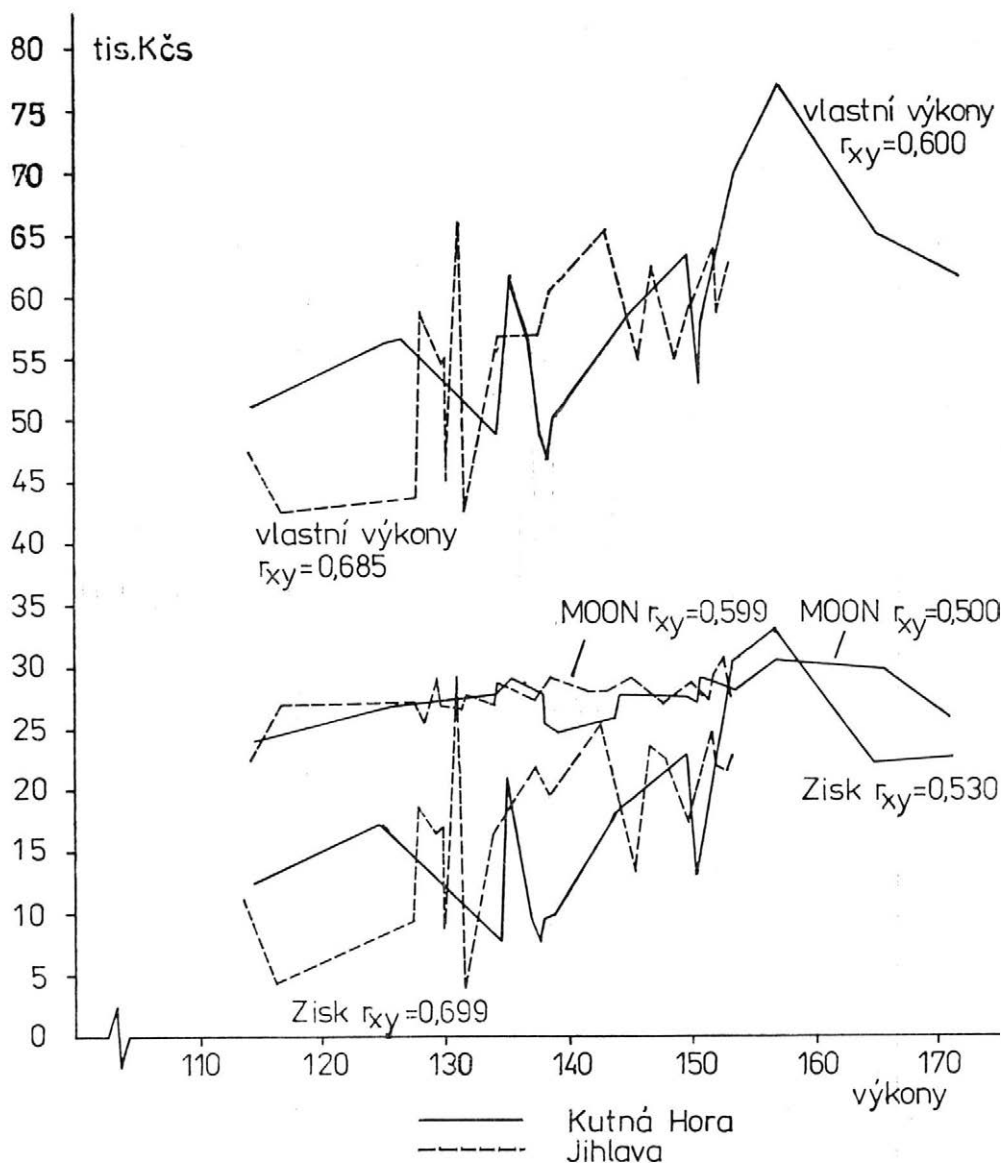
Osobní hmotnou zainteresovanost jako faktor racionálního hospodaření nelze omezovat pouze a především na úlohu pohyblivé složky odměny. Nebude-li mít rozhodující složka roční odměny vliv na hospodaření, nemůže ji nahradit složka, která se vyznačuje daleko menším podílem. Pevná složka odměny se sice formuje jako součin množství a kvality vynaložené práce a na podniku nezávisle stanoveného peněžního ekvivalentu za jednotku živé práce, na vedení podniku však především záleží, jaký efekt vzniká z takto vynaložené živé práce.

Podniková zainteresovanost se samozřejmě neomezuje pouze na to, aby podnik měl dostatek zdrojů na úhradu odměn svých pracovníků. To vše jistě zahrnuje, navíc však zahrnuje i tvorbu zisku jako zdrojů pro úhradu povinností vůči státnímu rozpočtu a pro svůj vlastní rozvoj. Mohli bychom říci, že usiluje o tvorbu nově vytvořené hodnoty, jejímiž základními složkami jsou odměny a zisk.

A přece to není celá pravda. Snaha o zlepšení ekonomické situace vede podniky současně k maximalizaci výkonů. Zejména je zde úsilí snížit podíl stálých nákladů na výkonech celkem. V posledních letech tato snaha naráží na určitý prostor. Je dán tím, že u některých výrobků při dnešní úrovni spotřeby existuje rovnováha mezi výrobou a společenskými potřebami a dřívější princip „čím více, tím lépe“ neplatí pro všechny výrobky. Ze strany centrálních i nadpodnikových orgánů se vyvíjí tlak, aby podniky v letech příznivějších vytvářely materiální rezervy a neproměňovaly meziproduct do podoby finálních živočišných produktů nad úroveň smluvně zakotvených potřeb. Podnik ale nemůže neusilovat o vzestup své efektivnosti. Čím větší omezení budou



1. Vztah mezi výkony a náklady v tis. Kčs na 1 ha z. p. (na příkladu dvou okresů)



2. Vztah mezi výkony na pracovníka a vlastními výkony, mzdovými a ostatními osobními náklady (MOON) a ziskem v tis. Kčs

vznikat v oblasti maximalizace výkonů, tím větší potřeba bude vznikat ve zvyšování vlastních výkonů cestou úspornějšího vynakládání zejména zhmotnělé práce. Tento aspekt je dnes charakteristickým rysem intenzifikace i zemědělské výroby.

ZÁVĚR

Československé zemědělství se spolupodílí na intenzivním rozvoji ekonomiky. Je chápán jako vztah mezi vynaloženými zdroji a dosaženými výsledky, přičemž kritériem intenzifikace je rostoucí zhodnocení zdrojů.

Stať se zabývá problematikou vztahů mezi efekty a náklady v JZD ČSR za období 1976—1983. Zkoumá vývoj výkonů, materiálních, mzdových a finančních nákladů a zisku a sleduje změny materiální i pracovní náročnosti výroby.

Součástí statě je analýza zemědělských podniků 14 okresů ČSR za rok 1983. Pomocí korelační analýzy je sledována těsnost vztahů mezi kategoriemi tvorby a rozdělování. Je sice prokázáno, že mezi ekonomickými výsledky a dosaženými odměnami se závislosti prosazují, neplatí to však i pro jednotlivé případy. Článek se pokouší o odpověď, nakolik je to dáno výsledky výrobního procesu a nakolik procesy rozdělování.

Literatura

ČERNĚNKO, K. U.: Na úroveň požadavků rozvinutého socialismu. (Některé aktuální otázky teorie strategie a taktiky KSSS). Praha, Svoboda 1985, s. 16—17.

ŠTROUGAL, L.: Vědeckotechnický pokrok — nejvýznamnější činitel růstu zemědělské výroby. Rudé právo, 30. 11. 1984.

VALENTA, F.: Formování teoretických základů intenzivního rozvoje socialistické ekonomiky. Nová Mysl, 1985, č. 2, s. 84.

Statistická ročenka ČSSR 1983. Praha, SNTL 1984.

Došlo dne 28. 4. 1985

CHOMA D., Vysoká škola ekonomická, nám. A. Zápotockého 4, 130 67 Praha 3

Některé otázky tvorby a rozdělování výsledků výroby v JZD

Zeměd. Ekon., 31, 1985, č. 10, s. 839—852. — 2 grafy, 5 tab., lit. 4, res. čes., rus., angl., něm.

JZD, hrubá produkce zemědělská, výkony, výkony vlastní, zisk, náklady, analýza korelační, analýza časových řad, hmotná zainteresovanost podniková, hmotná zainteresovanost osobní, výsledky šetření

Článek se zabývá vývojem produkce, nákladů a zisku v JZD ČSR na jednotku půdy a na jednoho pracovníka, a to pomocí průměru let 1976—1980 a 1981—1983. Na základě analýzy údajů 274 zemědělských podniků 14 okresů ČSR za rok 1983 si autor všímá těsnosti vztahů mezi kategoriemi v oblasti tvorby a rozdělování výsledků hospodaření. Všimá si obecně se prosazujících tendencí a současně i individuálních rozdílů mezi jednotlivými podniky na příkladu několika okresů.

ХОМА Д., Экономический институт, нам. А. Запотоцкого 4, 130 67 Прага 3

Некоторые вопросы формирования и распределения результатов производства в ЕСХК

Zeměd. Ekon., 31, 1985, № 10, s. 839—852. — 2 рис., 5 табл., лит. 4, рез. чешск., русск., англ., нем.

ЕСХК, валовая сельскохозяйственная продукция, выработки, прибыль, затраты, анализ корреляции, анализ временных рядов, хозяйственная материальная заинтересованность, личная материальная заинтересованность, результаты обследования.

В статье рассматривается развитие продукции, затрат и прибыли в ЕСХК ЧСР на единицу почвы и одного работника, а именно в среднем за 1976—1980 и 1981—1983 гг. На основе анализа данных 274 сельхозпредприятий 14 районов ЧСР за 1983 г. автор отмечает тесноту отношений между категориями в области формирования и распределения результатов ведения хозяйства. В общем автор отмечает тенденцию и одновременно индивидуальные различия между отдельными предприятиями на примере нескольких районов.

Some Problems of the Formation and Division of Production Results on Co-operative Farms

Zeměd. Ekon., 31, 1985, No. 10, pp. 839–852. — 2 figs, 5 tabs, refs 4, summaries in cs, ru, en, de

co-operative farms, gross farm output, total outputs, outputs, profit, costs, correlation analysis, time series analysis, material interest of the farm, personal material interest, results of investigation

The development of output, costs and profit per unit area and per worker on the co-operative farms in the Czech Socialist Republic is evaluated, using the mean values for the periods from 1976 to 1980 and from 1981 to 1983. On the basis of an analysis of the data for 274 farms of 14 districts in the Czech Socialist Republic for the year 1983, the closeness of the relations between the categories in the field of the formation and division of the economic results is treated. The general trends are investigated and, at the same time, the differences between the farms are studied on the example of several districts.

CHOMA D., Hochschule für Ökonomie, nám. A. Zápotockého 4, 140 67 Praha 3

Einige Fragen der Produktion und Verteilung der Produktionsergebnisse in den LPG

Zeměd. Ekon., 31, 1985, Nr. 10, S. 839–852. — 2 Abb., 5 Tab., Lit. 4, Zus. in Tschech., Russ., Engl., Dtech.

LPG, landw. Bruttoproduktion, Leistung, Eigenleistung, Gewinn, Aufwand, Korrelationsanalyse, Zeitreihenanalyse, materielle Interessiertheit betriebl. und individ., Untersuchungsergebnisse

Der Artikel behandelt die Entwicklung der Produktion, des Aufwandes und des Gewinns in den LPG der ČSR pro Bodeneinheit und je Beschäftigten im Durchschnitt in den Jahren 1976–1980 und 1981–1983. Anhand der Analyse von Angaben aus 174 Landwirtschaftsbetrieben und 14 Kreisen der ČSR für das Jahr 1983 weist der Autor die engen Beziehungen zwischen den Kategorien auf dem Gebiet der Bildung und Verteilung der Wirtschaftsergebnisse nach. Er zeigt die sich allgemein durchsetzenden Tendenzen auf sowie die individuellen Unterschiede zwischen den einzelnen LPG am Beispiel einiger Kreise.

Adresa autora:

Prof. ing. Dimitrij Choma, DrSc., Vysoká škola ekonomická, nám. A. Zápotockého 4, 130 67 Praha 3

MOŽNOST HODNOCENÍ ÚROVNĚ A ÚČINNOSTI VNITROPODNIKOVÉHO ŘÍZENÍ V ZEMĚDĚLSKÝCH PODNICÍCH

Výzkum faktorů úrovně a účinnosti vnitropodnikového řízení prováděný v 36 zemědělských podnicích Jihomoravského, Severomoravského a Východočeského kraje ukázal mj. také možnost hodnocení nejen úrovně vnitropodnikového řízení, nýbrž i jeho účinnosti. Vzájemný vztah mezi úrovní a účinností vnitropodnikového řízení se zde projevuje analogicky jako vztah příčiny a jejího následku.

Z tohoto hlediska existuje reálná možnost hodnocení úrovně vnitropodnikového řízení jako předpokladu jeho účinnosti, a obráceně hodnocení účinnosti vnitropodnikového řízení jako důsledku jeho úrovně. To znamená, že čím je vyšší úroveň vnitropodnikového řízení, tím je větší předpoklad jeho účinnosti.

Úkolem tohoto příspěvku je ukázat, jakým způsobem lze tuto složitou a náročnou činnost analyzovat a hodnotit. Za tím účelem je uvedena metodika rozboru úrovně a účinnosti vnitropodnikového řízení (včetně stručného návodu pracovního postupu), která byla ve zkoumaných podnicích již ověřena a v současném stavu je také doplněna o získané poznatky.

DISKUSE K ŘEŠENÉ PROBLEMATICE

K posuzování úrovně a účinnosti řízení přistupují různí autoři vždy v příslušných souvislostech podle sledovaného cíle. Např. Bačkář a kol. (1979) zdůrazňují společenský význam efektivnosti řízení a ukazují možnosti jejího řešení v praxi. Grolig (1974) ukazuje, jak se technická a společenská stránka řízení projevuje v jeho úrovni a následně v jeho účinnosti. Hrmo a Bezák (1975) dokumentují rozhodující význam lidského činitele nejen v úrovni, ale zejména v účinnosti řízení. Khol (1977) posuzuje systémovým přístupem na vstupech úroveň řízení a na výstupech jeho účinnost jako kauzální vztah. Také Mareš (1979) na základě příčinné souvislosti ukazuje, jak přednosti a nedostatky ovlivňují účinnost řízení.

Systémovou analýzou faktorů úrovně a účinnosti řízení dospívá Mošna (1977) až k poznání a formulaci soustavy tří základních zákonitostí řízení — zákonitosti nutného souladu systému řízení se systémem výroby, zákonitosti nutného souladu jednotlivých prvků systému řízení a zákonitosti nutného souladu jednotlivých stránek řízení. Tyto zákonitosti obsahují podstatné příčinné souvislosti, z nichž je rovněž patrný vzájemný vztah mezi úrovní a účinností řízení.

Pilíšek (1983) formuluje efektivnost řízení jako míru výkonnosti řídicího systému, jako projev jeho úrovně. Stříteský (1979) provádí na základě analýzy vztahů mezi úrovní a účinností řízení závěr v tom smyslu, že efektivnost veškeré práce v podnicích je přímo závislá na efektivnosti řídicí práce, kterou vykonávají jednotliví vedoucí pracovníci.

Z uvedených charakteristik rovněž vyplývá obecný závěr v tom smyslu, že mezi úrovní a účinností řízení existuje vzájemná příčinná souvislost, že vysoká úroveň řízení je předpokladem jeho vysoké účinnosti, a naopak vysoká účinnost řízení vyžaduje vysokou úroveň řízení.

METODIKA ROZBORU ÚROVNĚ A ÚČINNOSTI VNITROPODNIKOVÉHO ŘÍZENÍ V ZEMĚDĚLSKÉM PODNIKU

Poznatky z vlastního výzkumu a rovněž z citovaných literárních pramenů ukazují, že pro hodnocení úrovně a účinnosti vnitropodnikového řízení je nejvhodnější použít systémového přístupu. To vyžaduje analyzovat řídicí činnost (vstupy), sledovat dosahované výsledky (výstupy) a současně přihlížet k podmínkám zemědělského podniku (systému), v nichž jeho celková činnost probíhá. Za tím účelem byla vypracována a ve výzkumu již ověřena soustava ukazatelů pro posouzení podmínek zemědělského podniku, pro posouzení organizačních a ekonomických předpokladů řídicí práce, pro analýzu řídicí činnosti a pro sledování dosahovaných výsledků včetně hodnotící stupnice (tab. I):

I. Stupnice pro hodnocení úrovně a účinnosti vnitropodnikového řízení

Stupeň vlivu v %	Body	Ukazatel hodnocení				
		množství	kvalita	struktura	místo	čas
nad 80	3	velmi mnoho	velmi dobře	velmi vhodně	téměř všude	téměř stále
60—80	2	mnoho	dobře	vhodně	mnohde	mnohdy
30—60	1	málo	dostatečně	méně vhodně	někde	někdy
do 30	0	téměř nic	nedostateč- ně	nevhodně	téměř nikde	téměř nikdy

1. Informativní údaje o zemědělském podniku
 - 1.1. Stručná charakteristika výrobních podmínek a mapa obvodu
 - 1.2. Tabulka výrobní struktury
 - 1.3. Schéma organizační, řídicí a ekonomické struktury
 - 1.4. Tabulka sociální struktury (podle profesí, kvalifikace, věku a pohlaví)
 - 1.5. Počet dělníků na 1 technicko-hospodářského pracovníka

- 1.6. Podíl mezd technicko-hospodářských pracovníků na mzdách všech dělníků (v %)
- 1.7. Podíl nákladů na řízení k celkovým nákladům (v %)
2. Ukazatele úrovně vnitropodnikového řízení
 - 2.1. Organizace řídicí práce
 - 2.1.1. Uplatňování podnikových právních a organizačních norem (statut, stanovy, organizační řád, pracovní řád, jednací řád, ostatní řády, pracovní smlouvy, pracovní náplně, oběh dokladů a další podnikové právní a organizační normy)
 - 2.1.2. Rozmísťování pracovníků podle kvalifikace, schopností a potřeb podniku
 - 2.1.3. Zajišťování materiálních podmínek pro plnění hospodářských úkolů
 - 2.1.4. Delegování pravomoci a spoluodpovědnosti
 - 2.1.5. Dodržování instančního postupu
 - 2.1.6. Ustanovení stálých zástupců
 - 2.1.7. Vzájemná informovanost mezi vedoucími a vedenými pracovníky
 - 2.1.8. Projednávání a ukládání úkolů
 - 2.1.9. Kontrola plnění ukládaných úkolů
 - 2.1.10. Provádění pracovních a výrobních porad
 - 2.1.11. Používání řídicí techniky (telefon, dispečink, radiostanice, televize, dopravní prostředky, ostatní technika)
 - 2.1.12. Zpracování a využívání vnitropodnikových plánů pro řízení
 - 2.1.13. Zpracování a využívání vnitropodnikových informací pro řízení
 - 2.1.14. Provádění a využívání vnitropodnikových rozborů činnosti (metodou chozrasčotu)
 - 2.1.15. Využívání vědeckotechnických informací
 - 2.2. Zainteresovanost pracovníků
 - 2.2.1. Zaměření stimulačních prostředků z hlediska zabezpečování podnikových a celospolečenských potřeb
 - 2.2.2. Používání diferenciací u stimulačních prostředků z hlediska jejich možného vlivu na jednotlivé pracovníky
 - 2.2.3. Operativnost využívání stimulačních prostředků z hlediska zabezpečování mimořádných úkolů v podniku
 - 2.2.4. Používání zvláštních stimulačních prostředků (fond vedoucího, akordní odměna, jiné stimulační prostředky z oblasti sociální a kulturní)
 - 2.3. Rozvoj pracovních kolektivů
 - 2.3.1. Příprava kvalifikace pracovníků
 - 2.3.2. Péče o pracovní a sociální zařízení v podniku
 - 2.3.3. Péče o bydlení, služby, kulturu a životní prostředí v obvodu podniku
 - 2.3.4. Péče o rodinné příslušníky a důchodce
 - 2.3.5. Účast pracovníků na řízení
 - 2.3.6. Zapojení pracovníků v socialistické soutěži, BSP, KRB a zlepšovatele hnutí
 - 2.3.7. Politická a společenská angažovanost pracovníků

3. Ukazatele účinnosti vnitropodnikového řízení
 - 3.1. Dosahované pracovní výsledky (za posledních 5 let)
 - 3.1.1. Vývoj produktivity práce a průměrných mezd (v Kčs, v %)
 - 3.1.2. Využívání ročního fondu pracovní doby (v % u celkového počtu pracovníků)
 - 3.1.3. Výsledky činnosti pracovníků v socialistické soutěži, v BSP, v KRB a ve zlepšovatelském hnutí (v naturálních jednotkách, v Kčs, v %)
 - 3.1.4. Vyznamenání pracovníků za nejlepší pracovní výsledky (druh vyznamenání, počet pracovníků, % z celkového počtu pracovníků)
 - 3.2. Dosahované hospodářské výsledky (za posledních 5 let)
 - 3.2.1. Hektarové výnosy u hlavních plodin (v tunách)
 - 3.2.2. Užitečnost u hospodářských zvířat (v l, kg, ks)
 - 3.2.3. Vývoj celkových výkonů, celkových nákladů a čistého zisku na 1 ha zemědělské půdy (v Kčs, v %)
 - 3.2.4. Vývoj provozního a investičního úvěru na 1 ha zemědělské půdy (v Kčs, v %)
 - 3.2.5. Vývoj celkových příjmů a celkových odvodů vůči státnímu rozpočtu na 1 ha z. p. v Kčs, v %)
 - 3.2.6. Vyznamenání zemědělského podniku za nejlepší hospodářské výsledky (resortní, státní a jiná)
4. Navrhovaná a doporučovaná opatření
 - 4.1. Návrhy a doporučení ke zvýšení úrovně řízení
 - 4.2. Návrhy a doporučení ke zvýšení účinnosti řízení
 - 4.3. Návrhy a doporučení k úpravě ukazatelů hodnocení
 - 4.4. Návrhy a doporučení k metodice hodnocení
 - 4.5. Ostatní návrhy a doporučení

PRACOVNÍ POSTUP PŘI HODNOCENÍ ÚROVNĚ A ÚČINNOSTI VNITROPODNIKOVÉHO ŘÍZENÍ

K hodnocení je nutno soustředit nejdříve informativní údaje o příslušném zemědělském podniku (1.), které charakterizují jeho vnitřní a vnější podmínky. Tyto údaje slouží ke komplexnějšímu poznání zemědělského podniku, k reálnějšímu hodnocení ukazatelů úrovně jeho vnitropodnikového řízení na vstupech (2.) a k objektivnějšímu posuzování i hodnocení ukazatelů účinnosti jeho vnitropodnikového řízení na výstupech (3.). Hodnocení provádí 3-5členná skupina, složená z pracovníků příslušného zemědělského podniku, OZS a SBČS.

K analýze a hodnocení ukazatelů úrovně vnitropodnikového řízení (2.) je nutno přistupovat takto:

V oblasti organizace řídicí práce (2.1.) je nejdříve zjišťováno, jsou-li vypracovány a rovněž neformálně využívány všechny stanovené podnikové právní a organizační normy (2.1.1.), které obsahují základní pravidla pro činnost socialistického zemědělského podniku. Při rozmísťování pracovníků (2.1.2.) je zjišťováno, jakým způsobem jsou obsazována jednotlivá pracovní místa v podniku a jak plní svoji funkci. Zajišťování materiálních podmínek pro plnění hospodářských úkolů (2.1.3) je třetím ukazatelem, podle něhož je

sledováno vytváření základních předpokladů plynulosti výrobního procesu. Všechny tři ukazatele musí být posuzovány podle toho, zda jsou tyto základní předpoklady vytvářeny v žádoucím množství, kvalitě a struktuře, dále na všech rozhodujících místech a z hlediska času soustavně.

Další skupina ukazatelů (2.1.4. až 2.1.10.) poskytuje poznatky o způsobu, jakým je řídicí práce v podniku uskutečňována; tzn. zda je prováděna úplně nebo částečně, důsledně nebo povrchně, diferencovaně podle konkrétních podmínek nebo stereotypně, dále vertikálně a horizontálně nebo jen někde, vždy a včas nebo jen někdy.

Poslední skupina ukazatelů organizace řídicí práce (2.1.11. až 2.1.15.) ukazuje, které nástroje vnitropodnikového řízení jsou v podniku používány, jak jsou využívány a rovněž jak plní svoji funkci.

Všechny ukazatele organizace řídicí práce (2.1.1. až 2.1.15.) je nutno posuzovat rovněž z hlediska systémového přístupu, a to jak jsou jednotliví pracovníci v podniku rozmísťováni, jak je jejich činnost vzájemně propojována a sladována, jaké prostředky jsou k tomu používány a podle jakých pravidel celková činnost v podniku probíhá.

Zainteresovanost pracovníků (2.2.) ukazuje, jakým způsobem jsou v podniku využívány různé stimulační prostředky za tím účelem, aby měnily skutečné chování pracovníků na chování podnikově a celospolečensky žádoucí. Podle jednotlivých ukazatelů (2.2.1. až 2.2.4.) je tedy posuzována správnost zaměření používaných stimulačních prostředků, jejich diferencované a progresivní uplatňování a rovněž využívání různých zvláštních stimulačních prostředků a jejich aplikací na zcela konkrétní případy.

Rozvoj pracovních kolektivů (2.3.) je souhrnným ukazatelem, kterým je sledován způsob reprodukce pracovních sil v podniku a rovněž způsob spojování osobních zájmů se zájmy podnikovými a celospolečenskými. Jednotlivými ukazateli (2.3.1. až 2.3.7.) je posuzován kvalifikační růst pracovníků, zajišťování kádrových rezerv, snižování absence a fluktuace, aktivní podíl pracovníků na rozvoji podniku a rovněž na rozvoji socialistické společnosti.

Při posuzování a hodnocení ukazatelů účinnosti vnitropodnikového řízení (3.) je nutno postupovat takto:

V oblasti pracovních výsledků (3.1.) je nutno posuzovat vzájemný vztah mezi růstem produktivity práce a průměrných mezd (3.1.1.); produktivita práce je vypočítávána jako podíl vlastních výkonů na jednoho pracovníka z průměrného stavu. Využívání pracovní doby (3.1.2.) je vypočteno a posuzováno jako podíl skutečně odpracovaných dnů za 1 rok z ročního fondu pracovní doby. Dosahované výsledky v socialistické soutěži, BSP, KRB a zlepšovatelském hnutí (3.1.3.) ukazují, jak se podílí tvůrčí pracovní aktivita a iniciativa na celkových výsledcích podniku; tento podíl je nutno vyjádřit a posoudit v naturálních jednotkách, hodnotově v Kčs a rovněž v procentech z celkového hospodářského výsledku podniku. Pro objektivnější hodnocení tohoto ukazatele je vhodné využít následujícího ukazatele (3.1.4.) a současně posoudit, jaká vyznamenání obdržel zemědělský podnik za dosahované hospodářské výsledky, jak se umístil v okrese a kraji.

Do navrhovaných a doporučených opatření (4.) je také nutno uvádět, kterými dalšími ukazateli je možné prohloubit poznatky o úrovni (2.) a účinnosti (3.) vnitropodnikového řízení, případně výrazněji charakterizovat informativní údaje o hodnoceném zemědělském podniku (1.).

Pro hodnocení dílčích ukazatelů úrovně i účinnosti vnitropodnikového řízení je vhodné provést nejdříve stručnou charakteristiku dosaženého stupně

II. Tabulka pro vyhodnocení úrovně a účinnosti vnitropodnikového řízení

Číslo ukazatele	Název ukazatele	Optimum bodů	Skutečnost bodů	%

jejich poznání (verbálně) a teprve provést jejich bodové vyhodnocení (numericky) — tab. II.

Optimum bodů představuje reálný požadavek, resp. plánovanou potřebu, které má být dosaženo; to znamená, že každý ukazatel by měl dosáhnout (5×3) celkem 15 bodů. Skutečnost bodů je součet přiznaných bodů každému z pěti sledovaných hledisek (množství, kvalita, struktura, místo, čas).

Tímto způsobem je možno vyhodnocovat jednotlivé ukazatele i dílčí skupiny ukazatelů úrovně a účinnosti vnitropodnikového řízení a na závěr vyhodnotit samostatně celkovou úroveň a celkovou účinnost vnitropodnikového řízení. Celková úroveň a celková účinnost vnitropodnikového řízení (v %) vyjadřuje, jakou úroveň mají potenciální předpoklady (na vstupech) a jakých výsledků je dosahováno (na výstupech).

$$\% \text{ úrovně vnitropodnikového řízení} = \frac{\text{skutečnost bodů úrovně}}{\text{optimum bodů úrovně}} \cdot 100$$

$$\% \text{ účinnosti vnitropodnikového řízení} = \frac{\text{skutečnost bodů účinnosti}}{\text{optimum bodů účinnosti}} \cdot 100$$

Ověřovací výzkum ukazuje, že nevyužité zdroje v úrovni vnitropodnikového řízení zkoumaných zemědělských podniků představují 25 až 35 %, což se ve stejném rozsahu projevuje i v účinnosti jejich vnitropodnikového řízení.

SOUHRN

Zkoumání problematiky vnitropodnikového řízení umožnilo vypracovat metodiku hodnocení jeho úrovně a účinnosti. Použití systémového přístupu a kauzality usnadnilo sestavit soubory ukazatelů pro posuzování a vyhodnocování úrovně i účinnosti vnitropodnikového řízení. Možnost hodnocení této společensky významné činnosti vytváří vhodný podklad pro dokonalejší využití existujících zdrojů, které mohou výrazně přispět k dalšímu hospodářskému a sociálnímu rozvoji v našich zemědělských podnicích.

Literatura

- BAČKAJ, T. a kol.: Chozjajstvennyj risk i metody jeho izmerenija. Moskva 1979.
GROLIG, A.: Řízení a plánování v zemědělských podnicích. Praha, SZN 1974.
HRMO, V. – Bezák, M.: Základy riadenia v poľnohospodárstve. Bratislava, Priroda 1975.
KHOL, J.: Účinnost řídicí práce. Praha, Svoboda 1977.
MAREŠ, S.: Abeceda řízení. Praha, Svoboda 1979.
MOŠNA, Z.: Metodologické otázky řízení v socialismu. Praha, Svoboda 1977.
PILÍŠEK, V.: Jak zvyšovat účinnost řízení a řídicí práce. Praha, SZN 1983.
STRÁTESKÝ, M.: Zásady efektivního řízení pro hospodářskou praxi. Praha, Svoboda 1979.

Došlo dne 15. 2. 1985

VALENTA A., Vysoká škola zemědělská, Zemědělská 5, 613 00 Brno

Možnost hodnocení úrovně a účinnosti vnitropodnikového řízení v zemědělských podnicích

Zeměd. Ekon., 31, 1985, č. 10, s. 853–861. — 2 tab., lit. 8, res. čes., rus., angl., něm.

zemědělské podniky, řízení vnitropodnikové, úroveň, účinnost, analýza faktorů, teoretické pojednání

Zkoumání faktorů úrovně a účinnosti vnitropodnikového řízení v zemědělských podnicích ukazuje, jakým způsobem je možno analyzovat, posuzovat a vyhodnocovat úroveň a účinnost řízení. To dále umožňuje poznat a důsledněji využívat dosavadní zdroje hospodářského a sociálního rozvoje v zemědělských podnicích.

ВАЛЕНТА А., Сельскохозяйственный институт, Земедельска 5, 613 00 Брно

Возможность оценки уровня и эффективности внутрихозяйственного управления в сельскохозяйственных предприятиях

Zeměd. Ekon., 31, 1985, № 10, с. 853–861. — 2 табл., лит. 8, рез. чешск., русск., англ., нем.

сельскохозяйственные предприятия, внутрихозяйственное управление, уровень, эффективность, анализ факторов, теоретическое обоснование

Изучение факторов уровня и эффективности внутрихозяйственного управления в сельскохозяйственных предприятиях показывает, каким способом следует анализировать, обсуждать и оценивать уровень и эффективность управления. Это позволит познать и полезнее использовать существующие ресурсы экономического и социального развития в сельскохозяйственных предприятиях.

VALENTA A. University of Agriculture, Zemědělská 5, 613 00 Brno

A Possibility of Evaluating the Level and Effectiveness of Farm Management

Zeměd. Ekon., 31, 1985, No. 10, pp. 853–861. — 2 tabs, refs 8, summaries in cs, ru, en, de

farms, farm management, level, effectiveness, factor analysis, theoretical treatise

The ways of analyzing and evaluating the quality and effectiveness of management are derived from the results of the investigation of the factors underlying the level and effectiveness of farm management. This enables to learn and effectively utilize the existing sources of economic and social development on farms.

Bewertungsmöglichkeit von Niveau und Wirksamkeit der innerbetrieblichen Leitung in Landwirtschaftsbetrieben

Zeměd. Ekon., 31, 1985, Nr. 10, S. 853—861. — 2 Tab., Lit. 8, Zus. in Tschech., Russ., Engl., Dtech.

Landwirtschaftsbetriebe, innerbetr. Leitung, Niveau, Wirksamkeit, Analyse, theoret. Aspekte

Die Untersuchung der Faktoren des Niveaus und der Wirksamkeit der innerbetrieblichen Leitung landwirtschaftlicher Betriebe zeigt, auf welche Weise man Niveau und Wirksamkeit der Leitung analysieren, beurteilen und auswerten kann. Dieses ermöglicht, die vorhandenen Quellen der wirtschaftlichen und sozialen Entwicklung der landwirtschaftlichen Betriebe besser zu erkennen und konsequenter zu nutzen.

Adresa autora:

Doc. ing. Antonín Valenta, CSc., Vysoká škola zemědělská, Zemědělská 5, 613 00 Brno

Podnikovej spoločenskej spotrebe sa v poslednej dobe venuje značná pozornosť. Obsah tohoto pojmu nie je vždy jednoznačne vymedzený. Všeobecne sa definuje ako tá časť zdrojov, ktoré organizácie vydávajú na uspokojovanie potrieb svojich zamestnancov a ich rodinných príslušníkov nad rámec odmeňovania podľa práce v záujme zabezpečenia plynulosti výrobného procesu a k ich stimulácii (Kyzlink a Svátková 1984). V tomto príspevku definujeme podnikovú spoločenskú spotrebu ako spoločenskú spotrebu hradenú z podnikových zdrojov, za súhrn prostriedkov, ktoré spoločnosť prostredníctvom podnikov rozdeľuje zamestnancom (členom), ich nezaopatreným rodinným príslušníkom, prípadne bývalým zamestnancom (členom) — dôchodcom nad rámec odmeňovania podľa práce. Tieto prostriedky slúžia k uspokojovaniu individuálnych potrieb pracujúcich, ktoré presahujú rámec výrobného procesu a zvyšujú spokojnosť pracujúcich s podnikom. Podniková spoločenská spotreba tak získava aj stimulačný efekt a prispieva k uspokojovaniu potrieb spojených s produktívnou prácou ako spôsobom sebarealizácie socialistického človeka.

Financovanie podnikovej spoločenskej spotreby je realizované predovšetkým z nákladov a z FKSP (v niektorých prípadoch aj z rozdelenia zisku a z investičného fondu — tieto prípady sú však v podmienkach poľnohospodárstva nevýznamné). Z národohospodárskeho pohľadu sa ukazuje, že v poslednom období dochádza k značnému rastu podnikovej spoločenskej spotreby, najmä časti hradenej z nákladov organizácií. Tento neregulovaný rast je dôsledkom stávajúcej úrovne plánovania nákladov a zisku hospodárskych organizácií. Podniková spoločenská spotreba u hospodárskych organizácií vychádza z pravidiel tvorby a použitia a prostriedkov FKSP a zo zásad financovania spoločenskej spotreby z nákladov (vyhláška č. 90/1972 Zb.) a z ďalších zdrojov. Centrálny vplyv sa obmedzuje len na stanovenie týchto pravidiel a zásad financovania. To má za následok, že podniková spoločenská spotreba sa v jednotlivých rezortoch a organizáciách vyvíja nerovnomerne, najmä časť financovaná z nákladov, a to nie vždy v závislosti od hospodárskych výsledkov. Financovanie spoločenskej spotreby z podnikových prostriedkov znamená na jednej strane úsporu celospoločenských centralizovaných prostriedkov, na druhej strane však, pokiaľ ide o krytie spoločenskej spotreby z nákladov, nedochádza k žiadnym úsporám, pretože o tieto výdavky organizácia zvyšuje náklady a znižuje tvorbu zisku.

Relatívna voľnosť, ktorú podniky majú pri rozhodovaní o tom akú časť podnikovej spoločenskej spotreby zahrnú do vlastných nákladov, vedie k tomu, že sa jej podiel na vlastných nákladoch v rôznych podnikoch značne diferen-

cuje. Tento vývoj spôsobuje, že každý podnik poskytuje svojim zamestnancom formou podnikovej spoločenskej spotreby rozdielne prostriedky. V podmienkach zdokonaľovania sústavy riadenia musíme predpokladať zvýšený odpor podnikov k tomu, aby budovali zariadenia, ktoré súčasne existujú po územnej línii. Podniky, ktoré musia takéto zariadenia prevziať, sa dostávajú do nerovnoprávneho postavenia k organizáciám, ktoré môžu využívať zariadenia územné. Preto aj pri riadení spoločenskej spotreby vo vzťahu k poľnohospodárskym podnikom by bolo treba prehĺbiť využívanie územných plánov sociálneho rozvoja.

V tomto príspevku sa zameráme na analýzu a rozdiely v podnikovej spoločenskej spotrebe za roky 1981—1983 u JRD a ŠM SSR.

ANALÝZA ČERPANIA FONDU KULTÚRNYCH A SOCIÁLNYCH POTRIEB

Tvorbu a čerpanie FKSP JRD upravuje vyhláška FMZVž č. 110/76 Zb. a 160/1979 Zb. JRD sú povinné vytvoriť fond zo zisku, resp. z rezervného fondu základným a doplnkovým prídelom. Základný prídel fondu je 380 Kčs na osobu (člena) ročne. Tento prídel je družstvo povinné uskutočniť aj v prípade, že nevykazuje zisk, alebo že vykazuje stratu. Doplnkový prídel fondu tvorí najviac 10 % zo zisku po úhrade daní a odvodov do štátneho rozpočtu, rozpočtu národných výborov a do štátnych fondov a z prírastkových prémiei (vo výške 0,4 %), ročného objemu mzdových prostriedkov.

Tvorbu a čerpanie FKSP na ŠM upravuje vyhláška č. 165/1980 Zb. Základný prídel tu činí 0,8 % ročného objemu mzdových prostriedkov, najmenej však 300 Kčs na pracovníka ročne. Doplnkový prídel fondu sa tvorí do 2 % ročného objemu mzdových prostriedkov a z prírastkových prémiei vo výške 0,4 % ročného objemu mzdových prostriedkov.

Z vývoja čerpania FKSP za roky 1981—1983 u JRD SSR vidieť, že v sledovanom období tvoria najvyššiu položku čerpania výdavky na závodné stravovanie. Aj keď tu dochádza k absolútnemu rastu týchto výdavkov, v relatívnom vyjadrení tu došlo oproti roku 1981 k miernemu poklesu, predovšetkým v prospech výdavkov na rekreáciu a nepeňažné odmeny a dary. Aj tak je nutné vidieť, že výdavky na závodné stravovanie tvoria najvyššiu položku čerpania FKSP u JRD (napr. v roku 1983 — 15,8 % z celkového čerpania FKSP) za všetky tri sledované roky. Druhú najvyššiu položku tvoria v roku 1983 výdavky na poukazy na výberovú rekreáciu v zahraničí. Zatiaľ čo v roku 1981 tvorili tieto výdavky tretiu najvyššiu položku (a v roku 1982 dokonca štvrtú najvyššiu položku), vidíme jej prudký absolútny rast v roku 1983. Keď zlúčime obidve položky na rekreáciu (t. j. poukazy na výberovú rekreáciu v tuzemsku i v zahraničí), tvoria tieto výdavky takmer jednu pätinu celkového čerpania FKSP (18,7 %). Ukazuje sa, že význam rekreácie hradenej z FKSP prudko rastie. Klesajúci trend v čerpaní výdavkov na sociálnu výpomoc je kompenzovaný rastom výdavkov na nepeňažné odmeny a dary. Aj tak však výdavky na sociálnu výpomoc tvoria tretiu najvyššiu položku čerpania FKSP (v roku 1983).

Keď porovnáme čerpanie FKSP s hospodárskymi výsledkami podnikov zistíme, že v JRD s najnižšími a priemernými hospodárskymi výsledkami je rast čerpania menej výrazný, resp. dochádza k stagnácii a naopak u JRD s dobrými a nadpriemernými výsledkami je krivka rastu čerpania FKSP výrazne vzostupná. Z hľadiska štruktúry čerpania jednotlivých položiek FKSP je v sledovanom období na prvom mieste závodné stravovanie, s výnimkou

podnikov s najlepšimi hospodárskymi výsledkami, kde najviac finančných prostriedkov vynakladajú na rekreáciu v zahraničí a na sociálnu výpomoc. U ekonomicky slabých podnikov výdavky na závodné stravovanie „prehltnú“ značnú časť celého FKSP, takže na financovanie ostatných aktivít FKSP nie je už dostatočné množstvo prostriedkov. Naopak ekonomicky prosperujúce podniky dokážu pokryť financovanie aj ostatných položiek FKSP, ktoré sú pre uspokojovanie potrieb pracujúcich rovnako dôležité.

Čerpanie FKSP na ŠM SSR za roky 1981—1983 ukazuje, že výdavky na závodné stravovanie za uvedené roky sa tu absolútne i relatívne znižujú. Zatiaľ čo v rokoch 1981 a 1982 boli tieto výdavky na prvom mieste v štruktúre čerpania FKSP, v roku 1983 klesli až na tretie miesto. K výraznému zvýšeniu došlo u výdavkov na politicko-výchovnú a kultúrno-vzdelávaciu činnosť, ktorá je z hľadiska výšky nákladov v roku 1983 na prvom mieste. Pôžičky pracujúcim sa mierne zvýšili a v roku 1983 tvorili takmer jednu tretinu čerpania FKSP na ŠM (30,1 %). Naproti tomu u JRD tvorili v uvedenom roku len 6,1 %. Rozdiel v čerpaní je aj u výdavkov na poukazy na výberovú rekreáciu ROH, zatiaľ čo u JRD sú výdavky na poukazy v zahraničí na druhom mieste a v tuzemsku na siedmom mieste, na ŠM sú výdavky na poukazy v zahraničí až na piatom mieste a v tuzemsku na deviatom mieste.

Ďalší významný rozdiel v čerpaní FKSP na ŠM je vo výdavkoch na sociálnu výpomoc, kde u JRD sú tieto výdavky na treťom mieste, zatiaľ čo na ŠM až na osemnástom mieste a majú výrazne zostupný trend. V absolútnom vyjadrení sú výdavky na jednotlivé aktivity FKSP u JRD vyššie ako u ŠM, s výnimkou politicko-výchovnej a kultúrno-vzdelávacej činnosti, pôžičiek a výdavkov na rekreačné zariadenia. Z toho vidieť, že na ŠM sa koncentrujú výdavky z FKSP len na niekoľko aktivít a na ostatné aktivity už nie je dostatok finančných prostriedkov. U JRD sú jednotlivé výdavky z FKSP pokryté rovnomernejšie a nedochádza tu k výraznej kumulácii prostriedkov len do niektorých aktivít. Táto skutočnosť je spôsobená tým, že čerpanie FKSP na ŠM dosahuje cca len 70 % čerpania FKSP u JRD a špecifickosťou podmienok na ŠM.

Tempo rastu FKSP je u ŠM o niečo vyššie ako u JRD. U JRD za uvedené obdobie došlo k nárastu o 17,4 %, zatiaľ čo u ŠM došlo k zvýšeniu čerpania o 19,5 %. Absolútne došlo u JRD k zvýšeniu o 143,50 Kčs, u ŠM o 112,50 Kčs. Z toho vidieť, že tempo rastu čerpania FKSP by malo byť u ŠM oveľa vyššie, a to tak, aby sa rozdiely v čerpaní na pracovníka postupne vyrovnali.

ZOSTATKY VO FONDE KULTÚRNYCH A SOCIÁLNYCH POTRIEB

Jedným zo zdrojov postupného vyrovnávania FKSP medzi JRD a ŠM v SSR je aj využitie všetkých rezerv tohoto fondu, a to predovšetkým odstraňovaním zostatkov v FKSP. Zostatky FKSP tvoria nevyužitý zdroj pre ďalší sociálny rozvoj. Za posledné roky sa tieto umŕtvené, nevyužitú zdroje stále zvyšujú, a to dokonca takým prudkým tempom, že zostatky sú už v prepočte na jedného pracovníka vyššie ako čerpanie. Tempo rastu zostatkov FKSP je vyššie a rýchlejšie ako rast čerpania tohoto fondu. Zatiaľ čo u čerpania FKSP u JRD je za roky 1983/1981 index 117,4 a u ŠM 119,5, u zostatkov FKSP u JRD bol dosiahnutý index 175,4 a u ŠM 170,0. Ku koncu roka 1983 tvorili zostatky FKSP u JRD v SSR 300 563 000 Kčs a u ŠM 35 399 000 Kčs, zatiaľ čo sa u JRD SSR vyčerpalo len 275 769 000 Kčs, u ŠM to bolo

31 533 000 Kčs. Rast zostatkov vo FKSP v rokoch 1981—1983 u JRD a ŠM je uvedený v tab. I.

Keď porovnávame zostatky vo FKSP u JRD za roky 1981—1983 (tab. II) vidíme, že u JRD s relatívne nižšími zostatkami je evidentne klesajúci počet JRD. Táto tendencia je až do výšky cca 500—700 Kčs zostatkov v FKSP, po prekročení tejto hranice nastáva absolútny i relatívny nárast JRD s vysokými zostatkami. Tento vzrast je výrazný práve v najvyššej položke zostatkov nad 2000 Kčs, kde došlo od roku 1981 do roku 1983 k zvýšeniu počtu JRD z 49 na 100, t.j. o 8,1 %. Táto tendencia poklesu JRD s nižšími zostatkami a nárastu JRD s vysokými zostatkami v podstate zvyšuje už tak dosť veľké

I. Rast zostatkov vo FKSP v rokoch 1981—1983 u JRD a ŠM SSR

	1981	Index	1982	Index	1983	Index
Zostatky FKSP na 1 prac. v JRD	600,4	100,0	847,0	141,1	1053,—	175,4
Zostatky FKSP v absolútnej hodnote (v mil. Kčs) u JRD	169,383	100,0	238,387	140,4	300,563	177,4
Zostatky FKSP na 1 prac. na ŠM	457,0	100,0	599,0	131,1	777,0	170,0
Zostatky FKSP v absolútnej hodnote (v mil. Kčs) u ŠM	21,655	100,0	28,411	131,2	35,399	163,5

II. Zostatky vo FKSP v rokoch 1981—1983 u JRD v SSR

Výška zostatkov v Kčs	Počet JRD					
	1981		1982		1983	
	abs.	%	abs.	%	abs.	%
0— 10	97	15,3	43	6,7	21	3,3
11— 250	166	26,1	141	22,1	120	19,0
251— 500	97	15,3	115	18,0	97	15,3
501— 750	87	13,7	65	10,2	80	12,7
751—1000	51	8,0	69	10,8	65	10,3
1001—1250	42	6,6	53	8,3	46	7,3
1251—1500	22	3,4	31	4,9	43	6,8
1501—1750	13	2,0	29	4,5	29	4,6
1751—2000	12	1,9	18	2,8	31	4,9
2001 a viac	49	7,7	75	11,7	100	15,8

rozdiely v sociálnom rozvoji JRD. Namiesto postupného vyrovnávania dochádza k ešte výraznejšej diferenciacii a efektu „roztvárania nožníc“. Preto tento nezdravý jav je bezpodmienečne nutné zastaviť a nastúpiť cestu zvyšovania vkladov do sociálneho rozvoja práve z FKSP s cieľom vyrovnávania rozdielov v sociálnom rozvoji JRD.

Naznačený rast zostatkov vo FKSP sa prudko zrýchľuje najmä u nadpriemerných JRD. U JRD s relatívne horšími ekonomickými výsledkami nie je tento rast taký prudký. V tomto zmysle pri extrapolácii doterajšieho čerpania a rastu zostatkov vo FKSP u JRD by došlo k ešte vyššej diferenciacii a rozdielom v čerpaní FKSP a v konečnom dôsledku aj k zvýšeniu diferencie v sociálnom rozvoji JRD v SSR. Tento stav nie je zlučiteľný s požiadavkou vyrovnávania sociálneho rozvoja v poľnohospodárstve a postupného odstraňovania rozdielov v sociálnej oblasti.

Analýza ukázala, že v niektorých JRD zrejme základný prídel 380 Kčs počítali na počet trvale činných členov a nie na celkový počet členov, ako predpisuje vyhláška č. 160/1979 Zb. Tak sa stalo, že po prepočítaní na celkový počet pracovníkov bol potom prídel pod stanovenou hranicou 380 Kčs. Súčasne sa zistilo, že vytvorené zdroje využili JRD v roku 1983 v priemere len na 48 %. V 17 okresoch zostala vo фонде viac ako polovica prostriedkov (v roku 1982 to bolo v 15 okresoch).

Analýza na úrovni JRD ukázala, že predpísaný základný prídel v roku 1983 nespĺnilo 156 JRD, z toho v 75 JRD to činilo menej ako 300 Kčs na člena. Príčiny zvyšujúceho sa zostatku JRD zdôvodňujú zvyšujúcim sa doplnkovým prídelom do FKSP na konci roka. Niektoré JRD šetria vo фонде 2—3 roky a potom ich jednorazovo vyčerpajú, pretože aj použitie na neinvestičné účely si vyžaduje značné náklady.

Niektoré JRD s nižšou úrovňou čerpania a s vysokými zostatkami (väčšinou ide o JRD s výkyvmi v hospodárskom výsledku, od ktorého závisí doplnkový prídel) zdôvodňujú tieto zostatky ako rezervu na udržanie dosiahnutej úrovne čerpania aj v rokoch, keď do fondu dajú len základný prídel. Z uvedeného sú však vidieť neúmerné „rezervy“ prostriedkov FKSP vo viacerých JRD. Tieto JRD je potrebné vo väčšej miere orientovať na použitie prostriedkov FKSP pre zlepšenie pracovných podmienok, a to v oblasti investičnej i neinvestičnej.

Z fondu výstavby i z prevádzkových prostriedkov JRD väčšinou „obeťujú“ na tieto účely len nevyhnutné objemy. Ide predovšetkým o výstavbu, rekonštrukciu, modernizáciu, vybavenie sociálnych a hygienických zariadení v hospodárskych dvoroch, pri objektoch ŽV, ale aj o úpravu v rámci objektov, zriaďovanie zdravotníckych zariadení, bytovú výstavbu a pod.

ANALÝZA POUŽÍVANIA PROSTRIEDKOV Z NÁKLADOV EVIDOVANÝCH VO VÝKAZE Úč 9A-01

Významným zdrojom krytia podnikovej spoločenskej spotreby sú aj prevádzkové náklady. Vývoj čerpania prevádzkových prostriedkov na sociálny rozvoj u JRD (tab. III) ukazuje, že najvyššiu položku tu tvoria ochranné pracovné pomôcky. V roku 1983 je na prvom mieste v čerpaní prevádzkových nákladov závodné stravovanie. V tomto roku došlo k výraznému zvýšeniu nákladov na závodné stravovanie, ktoré tvorí viac ako jednu štvrtinu celkových prevádzkových nákladov na sociálny rozvoj v JRD (25,8 %). U nákladov na ochranné pracovné pomôcky, aj keď dochádza k absolútnemu rastu týchto

III. Čerpanie prevádzkových nákladov na sociálny rozvoj evidovaných v štat. výkaze Úč 9A-01 na 1 pracovníka v JRD SSR za roky 1981–1983 (v prepočte na 1 pracovníka)

Ukazovateľ	1981	%	1982	%	1983	%
Výchova a vzdelávanie dospelých	37,3	5,1	46,1	5,7	55,7	5,6
Príprava mládeže na povolanie	12,6	1,7	16,7	2,0	26,5	2,7
Zdravotná starostlivosť	5,0	0,5	5,2	0,6	4,7	0,5
Závodné stravovanie	185,1	25,2	192,9	23,6	254,8	25,8
Kultúrna a záujmová činnosť	27,0	3,7	29,1	3,7	40,1	4,1
Rekreácia	56,4	7,7	59,8	7,3	81,3	8,2
Telovýchovná a športová činnosť	17,6	2,4	18,4	2,3	25,1	2,5
Predškolské zariadenia:						
jasle	5,1	0,7	5,2	0,6	5,0	0,5
materské školy	19,7	2,7	25,3	3,1	39,8	4,0
Ochranné pracovné pomôcky	193,9	26,4	217,7	26,7	221,3	22,4
Nábor a stabilizácia pracovníkov	94,8	12,9	100,8	12,4	121,2	12,3
Ostatné náklady na sociálnu prácu	80,5	11,0	98,2	12,0	112,3	11,4
Celkom	735,0	100,0	815,4	100,0	987,8	100,0

prostriedkov, došlo v relatívnom vyjadrení v roku 1983 k poklesu. Najviac sa teda u JRD z prevádzkových nákladov čerpá na závodné stravovanie, ochranné pracovné pomôcky a na nábor a stabilizáciu pracovníkov. V roku 1983 tvorili tieto položky 60,5 % celkového čerpania prevádzkových nákladov na sociálny rozvoj. Naopak najmenej sa čerpá z nákladov na zdravotnú starostlivosť (0,5 %) a jasle (0,5 %). Celkove sa zvýšilo čerpanie prevádzkových nákladov z 735 Kčs v roku 1981 na 987,8 Kčs v roku 1983, t.j. o 34,4 %.

Priebeh čerpania prostriedkov z nákladov evidovaných v štatistickom výkaze Úč 9A-01 má v JRD vzhľadom na hospodárske výsledky rozkolísaný vzostupný trend. Čerpanie prostriedkov z nákladov je vyššie ako čerpanie z FKSP v JRD s relatívne horšími a priemernými ekonomickými výsledkami. A naopak u podnikov ekonomicky silných, ktoré dosahujú dobré výsledky, v štruktúre čerpania podnikovej spoločenskej spotreby prevažuje čerpanie z FKSP nad čerpaním prostriedkov z nákladov. Tento stav ukazuje, že FKSP nadobúda ešte významnejšiu funkciu práve v ekonomicky prosperujúcich JRD. U JRD, ktoré nedosahujú žiaduce ekonomické výsledky, nižšie čerpanie FKSP je do určitej miery kompenzované zvýšeným využívaním prostriedkov z nákladov.

IV. Čerpanie prevádzkových nákladov na sociálny rozvoj evidovaných v štat. výkaze Úč 9A-01 na 1 pracovníka na ŠM SSR za roky 1981–1983 (v prepočte na 1 pracovníka)

Ukazovateľ	1981	%	1982	%	1983	%
Výchova a vzdelávanie dospelých	48,8	4,2	41,3	3,6	52,9	4,6
Príprava mládeže na povolanie	170,1	14,7	172,5	15,2	75,6	6,7
Zdravotná starostlivosť	17,6	1,5	6,0	0,6	4,6	0,5
Závodné stravovanie	263,3	22,7	202,6	17,8	259,1	22,7
Kultúrna a záujmová činnosť	33,0	2,9	22,2	1,9	26,5	2,3
Rekreácia	53,8	4,6	39,6	3,5	40,4	3,5
Telovýchovná a športová činnosť	10,4	0,9	13,2	1,2	15,3	1,3
Predškolské zariadenia:						
jasle	8,2	0,7	4,6	0,4	9,3	0,8
materské školy	36,7	3,2	37,5	3,3	44,7	3,9
Ochranné pracovné pomôcky	299,6	25,9	322,7	28,3	338,1	29,6
Nábor a stabilizácia pracovníkov	139,7	12,1	171,0	15,0	168,4	14,8
Ostatné náklady na sociálnu prácu	76,2	6,6	105,3	9,2	105,5	9,3
Celkom	1157,4	100,0	1138,5	100,0	1140,4	100,0

Čerpanie prevádzkových nákladov na sociálny rozvoj u ŠM je vyššie ako u JRD (tab. IV). V roku 1981 bol tento rozdiel 422,4 Kčs v prospech ŠM, v roku 1982 323,1 Kčs a v roku 1983 len 152,6 Kčs. Z toho vidieť, že rozdiely sa v tomto smere neustále znižujú a trend smeruje k vyrovnaniu. Táto situácia vyplýva z toho, že vývoj prevádzkových nákladov na sociálny rozvoj u ŠM za uvedené roky stagnoval, na rozdiel od stúpajúceho trendu u JRD. K poklesu čerpania u ŠM došlo predovšetkým u nákladov na prípravu mládeže na povolanie, zdravotnej starostlivosti, kultúrnej a záujmovej činnosti, rekreácie a nakoniec aj u závodného stravovania. V roku 1983 tvorilo u ŠM čerpanie prevádzkových nákladov evidovaných v štatistickom výkaze Úč 9A-01 len 98,5 % čerpania z roku 1981. Podobne ako u JRD tak aj u ŠM sa najviac čerpá na ochranné pracovné pomôcky a závodné stravovanie. Tieto dve položky tvoria viac ako polovicu celého čerpania prevádzkových nákladov (v roku 1983 to bolo 52,3 %). Rovnako ako u JRD sa najmenej čerpá na zdravotnú starostlivosť a na jasle.

V absolútnych hodnotách je u ŠM priemerné čerpanie z nákladov vyššie ako u JRD u prípravy mládeže na povolanie, závodného stravovania, jasli, materských škôl, ochranných pracovných pomôcok a náboru a stabilizácie

pracovníkov. U čerpania prevádzkových nákladov ako u JRD, aj u ŠM sa prejavilo, že prevažná časť prostriedkov sa koncentruje do niekoľkých sociálnych činností a rozvoj ostatných sociálnych aktivít je nedostatočný. Je zaujímavé, že najvyššie čerpanie prevádzkových nákladov u ŠM vykazujú podniky s najhoršími ekonomickými výsledkami. U ŠM v štruktúre podnikovej spoločenskej spotreby prevažujú prostriedky z nákladov evidovaných v štatistickom výkaze Úč 9A-01. Z toho vidieť, že nedostatočné čerpanie FKSP u ŠM je kompenzované relatívne vysokým čerpaním prevádzkových nákladov.

ANALÝZA CELKOVEJ PODNIKOVEJ SPOLOČENSKEJ SPOTREBY

Celkovú podnikovú spoločenskú spotrebu chápeme ako súhrn neinvestičných prostriedkov čerpaných z FKSP a z prevádzkových prostriedkov za jeden kalendárny rok.

Z hľadiska výšky celkovej štruktúry čerpania podnikovej spoločenskej spotreby sa u JRD čerpajú najviac prostriedky v položke ostatné náklady (v tejto položke sú zahrnuté predovšetkým ochranné pracovné pomôcky) a na závodné stravovanie, najmenej na jasle a zdravotnú starostlivosť. U JRD vo všetkých položkách vidieť vzostupný trend, s výnimkou výdavkov na zdravotnú starostlivosť. V roku 1982 sa u JRD v celkovej podnikovej spoločenskej spotrebe čerpalo o 7,6 % viac ako v roku 1981 a v roku 1983 dokonca o 25,4 %. U ŠM za roky 1981—1983 nie je taký prudký nárast (za uvedené roky došlo k nárastu celkovej podnikovej spoločenskej spotreby len o 5,5 %). K poklesu výdavkov u ŠM došlo u závodného stravovania, zdravotnej starostlivosti a u vzdelávacej, politicko-výchovnej, kultúrnej a záujmovej činnosti.

Je zaujímavé, že zatiaľ čo v roku 1981 bola podniková spoločenská spotreba u ŠM vyššia o 177,3 Kčs (t.j. o 11,4 % na 1 pracovníka) ako u JRD, v roku 1982 to bolo len o 64,4 Kčs (3,8 %), v roku 1983 už došlo k opačnej tendencii, t.j. podniková spoločenská spotreba bola vyššia u JRD o 123,5 Kčs (t.j. o 6,7 %). To znamená, že v priemere je v roku 1983 už u JRD v SSR na 1 pracovníka vyššia podniková spoločenská spotreba ako u ŠM. Táto prevaha JRD nad ŠM v podnikovej spoločenskej spotrebe je spôsobená predovšetkým vysokou podnikovou spotrebou ekonomicky vyspelých JRD, kde je podniková spoločenská spotreba veľmi vysoká.

V podnikovej spoločenskej spotrebe sa u JRD preukázala mierna prevaha prostriedkov z FKSP (v roku 1981 to bolo 52,9 %, v roku 1982 51,4 % a v roku 1983 len 49,5 %). U ekonomicky vyspelých JRD je prevaha FKSP nad prevádzkovými prostriedkami oveľa vyššia. U ŠM vidieť v štruktúre čerpania podnikovej spoločenskej spotreby výraznú prevahu prevádzkových nákladov nad čerpaním z FKSP. V roku 1981 to bolo 66,7 %, v roku 1982 65,4 % a v roku 1983 62,3 %. Táto prevaha prevádzkových nákladov má však zostupnú tendenciu.

Ukazuje sa, že úloha a význam FKSP sa začína zvyšovať aj u ŠM. Zatiaľ tu však platí skutočnosť, že u ŠM je nedostatočné čerpanie FKSP kompenzované zvýšeným čerpaním prevádzkových prostriedkov. Pre najbližšiu budúcnosť sa v štruktúre čerpania podnikovej spoločenskej spotreby ukazuje trend určitého vyváženého dynamického stavu obidvoch zložiek. Tento stav relatívnej rovnováhy v štruktúre čerpania podnikovej spoločenskej spotreby je pre 7. päťročnicu relatívne vyhovujúci. Pre perspektívne plánovanie tejto problematiky však musíme celkom zákonite predpokladať postupné zvyšovanie významu a dôležitosti FKSP (najmä u ŠM), ako základného zdroja podnikovej

spoločenskej spotreby. Do budúcnosti by sa malo počítať s postupným zvyšovaním podielu tohoto fondu v podnikovej spoločenskej spotrebe. Tento trend už v podstate naznačujú ekonomicky najvyspelejšie JRD SSR.

ZÁVER

Kritérium optimálnosti, resp. správnosti čerpania podnikovej spoločenskej spotreby môžeme zatiaľ ťažko jednoznačne vymedziť. Silným determinujúcim faktorom sú tu subjektívne faktory (napr. záujmy, potreby, hodnotová orientácia) rôznych skupín pracovníkov, ktoré sú v dynamickom pohybe. Prvým pokusom v tomto smere sú medzirezortné komparácie čerpania podnikovej spoločenskej spotreby a sociálne normatívy. V tomto smere tu ide o úlohu, ktorú treba ďalej výskumne riešiť. Domnievame sa, že podniková spoločenská spotreba v poľnohospodárstve bude naďalej vzrastať tak, aby sa dostala na porovnateľnú úroveň s ostatnými rezortmi národného hospodárstva.

Ovšem je tu potrebné zdôrazniť, že nemôže ísť o lineárne narastanie vo všetkých sociálnych aktivitách zaradených do podnikovej spoločenskej spotreby, ale len u tých aktivít, ktoré v celospoločenskom priemere zaostávajú. V tomto zmysle treba vymedziť hlavné smery sociálneho rozvoja s perspektívou a naliehavosťou ich riešenia. Preto vymedziť koľko prostriedkov z podnikovej spoločenskej spotreby a na aký účel je z celospoločenských a nakoniec i z rezortných aspektov žiadúce a optimálne je zatiaľ problém, ktorý pre budúce obdobia bude treba riešiť.

Štruktúra čerpania podnikovej spoločenskej spotreby v poľnohospodárstve SSR ukazuje, že na rozdiel od iných odvetví národného hospodárstva nie je podiel nákladov na financovanie podnikovej spoločenskej spotreby taký vysoký. Určitou výnimkou v tomto smere je financovanie podnikovej spoločenskej spotreby u ŠM SSR, kde podiel nákladov na podnikovej spoločenskej spotrebe prevyšuje stále 60 %, ale trend vývoja za roky 1981—1983 naznačuje posilňovanie významu FKSP.

U JRD vidíme mierny vzrast prevádzkových nákladov na úkor poklesu FKSP. Môžeme však konštatovať, že vývoj v rokoch 7. päťročnice speje k určitému vyváženému stavu oboch zložiek s tým, že perspektívne sa musí počítať s postupným zvyšovaním podielu FKSP v podnikovej spoločenskej spotrebe a so zvýšením jeho stimulačnej funkcie.

Závažným momentom vo financovaní podnikovej spoločenskej spotreby je aj otázka vybavenosti základnými fondmi sociálneho charakteru. V porovnaní s ostatnými rezortmi národného hospodárstva je táto vybavenosť výrazne nižšia a tým by aj podiel nákladov v podnikovej spoločenskej spotrebe nemal byť neúmerne vysoký.

V tomto smere musíme zamerať pozornosť aj na postupné odstraňovanie zostatkov v FKSP JRD a ŠM SSR. Preto je nutné zjednotiť v JRD systém tvorby formou základného prídelu na celkový počet členov i pracovníkov, vrátane nepracujúcich a občas pracujúcich dôchodcov, a súčasne zabezpečiť vytvorenie fondu minimálne na úrovni 380 Kčs na člena (res. 0,8 % zo mzdového fondu u ŠM) aj v prípade, že podnik mal stratu. Dôslednou kontrolnou činnosťou dbať na to, aby podniky nevytvárali vo FKSP neúmerne zostatky a nezvyšovali tak vo financovaní podnikovej spoločenskej spotreby podiel prevádzkových nákladov.

Tam, kde vykazujú poľnohospodárske podniky dlhodobe dobré ekonomické výsledky, je aj reálny predpoklad na zvýšenie financovania podnikovej

spoločenskej spotreby z nákladov. Naopak snaha podpriemerných podnikov kompenzovať nedostatočné čerpanie FKSP zvýšeným čerpaním nákladov nemôže v dlhodobej perspektíve vývoja podnikovej spoločenskej spotreby obstáť.

Literatúra

- ALAN, J. — HABERLOVÁ, V.: Analýza stavu vývoje podnikovej spoločenskej spotreby. [Záverečná zpráva.] Praha VÚSRP 1984.
- KYZLINK, V. — SVÁTKOVÁ, S.: Možnosti zdokonalení financování podnikové společenské spotřeby v podmínkách budování rozvinutého socialismu. [Výzkumná studie.] Praha, FMF 1984.
- PLANDOROVÁ, H.: K vývoji společenské spotřeby hrazené z prostředků hospodářských organizací. Finance a úvěr, 36, 1984, č. 2, str. 65 — 77.

Došlo dňa 21. 1. 1985

Rozdiely v podnikovej spoločenskej spotrebe medzi JRD a ŠM v SSR

Zeměd. Ekon., 31, 1985, č. 10, s. 861—872. — 4 tab., lit. 3, res. slov., rus., angl., něm.

JRD, státní statky, společenská spotřeba podniková, fond kulturních a sociálních potřeb, financování, čerpání, analýza, výsledky výzkumu

Práca sa zaoberá analýzou a rozdielmi v podnikovej spoločenskej spotrebe medzi JRD a ŠM v rezorte MPVz SSR za roky 1981 a 1983. Podnikovú spoločenskú spotrebu operatívne definuje ako súhrn vyčerpaných neinvestičných prostriedkov z fondu kultúrnych a sociálnych potrieb a prevádzkových nákladov. Poukazuje na prudký vzrast zostatkov vo FKSP a hľadá príčiny nedostatočného využívania tohoto zdroja. Konceptne načrtáva perspektívu ďalšieho vývoja financovania podnikovej spoločenskej spotreby na ďalšie obdobie.

БУХТА С., Научно-исследовательский институт экономики сельского хозяйства и продовольствия, Тренчанска 55, 824 80 Братислава

Дифференциация хозяйственного общественного потребления труда в ЕСХК и госхозах в ССР

Zeměd. Ekon., 31, 1985, № 10, s. 861—872. — 4 табл., лит. 3, рез. слов., русск., angl., нем.

ЕСХК, госхозы, общественно-хозяйственное потребление, фонд культурно-социальных нужд, финансирование, потребление, анализ, результаты исследования

V статье анализируются различия общественно-хозяйственного потребления между ЕСХК и госхозами в Министерстве сельского хозяйства и продовольствия ССР за 1981 и 1983 гг. Хозяйственное общественное потребление автор оперативно определяет как сумму исчерпанных неинвестиционных средств из фонда культурных и социальных нужд, и производственных затрат. Отмечается резкий рост остатков в ФКСН и ищутся причины недостаточного использования этого источника. Программно планируется перспектива дальнейшего развития финансирования общественно-хозяйственного потребления на очередной период.

BUCHTA S., Economic Research Institute for Agriculture and Food, Trenčianska 55, 824 80 Bratislava

The Differences in the Welfare Spending between the Co-operative Farms and State Farms in the Slovak Socialist Republic

Zeměd. Ekon., 31, 1985, No. 10, pp. 861—872. — 4 tabs, refs 3, summaries in sl, ru, en, de

co-operative farms, state farms, farm welfare spending, social welfare fund, financing, drawing, analysis, results of research

The differences are analyzed in the social-welfare spending between co-operative farms and state farms in the Slovak Socialist Republic in 1981 and 1983. The social-welfare spending of farms is defined as the sum of the drawn non-investment money from the Social Welfare Fund. Attention is drawn to a rapid increase of the money remaining in the Welfare Fund; the causes of insufficient utilization of this resource are analyzed. The prospects of further development of social welfare funding in the future period are outlined.

Unterschiede des betrieblichen gesellschaftlichen Verbrauchs unter den LPG und Staatsgütern der SSR

Zeměd. Ekon., 31, 1985, Nr. 10, S. 861—872. — 4 Tab., Lit. 3, Zus. in Slowak., Russ., Engl., Dtech.

LPG, Staatsgüter, betriebl. gesell. Verbrauch, Kultur-und Sozialfonds, Finanzierung, Verwendung, Analyse, Forschungsergebnisse

In der Arbeit werden die Unterschiede im betrieblichen gesellschaftlichen Verbrauch zwischen den LPG und den Staatsgütern im Bereich des Ministeriums für Land-und Nahrungsgüterwirtschaft der SSR in den Jahren 1981—1983 analysiert. Dieser Verbrauch wird operativ als Gesamtsumme der genutzten Mittel ohne Investitionscharakter aus dem Kultur- und Sozialfonds sowie der laufenden Kosten angesehen. Es wird auf den starken Zuwachs der Restmittel im K- und S-fonds hingewiesen und nach den Gründen der ungenügenden Nutzung dieser Quelle geforscht. Konzeptionell wird die Perspektive der weiteren Entwicklung der Finanzierung des betrieblichen gesellschaftlichen Verbrauchs im weiteren Zeitraum aufgezeigt.

Adresa autora:

PhDr. Stanislav Buchta, Výskumný ústav ekonomiky poľnohospodárstva a potravinárstva, Trenčianska 55, 824 80 Bratislava

Zvyšování intenzity zemědělské výroby a efektivnosti vynakládaných prostředků vyžaduje mimo jiné odkrývat a využívat vnitřní rezervy zemědělství. O existenci těchto rezerv svědčí rozdíly ve výsledcích zemědělských podniků hospodařících ve srovnatelných výrobních podmínkách. V posledních letech je ve všech základních stranických a vládních dokumentech k rozvoji ekonomiky stanoven jako jeden z důležitých úkolů pro zemědělství rychleji překonávat neodůvodněné rozdíly ve výrobě a ekonomice jednotlivých podniků hospodařících v obdobných podmínkách. Tímto problémem se zabývalo i 11. zasedání ÚV KSČ v říjnu 1984, které znovu zdůraznilo, že jednou z cest, jak postoupit rychleji kupředu, je důslednější odstraňování příčin rozdílů v úrovni hospodaření jednotlivých podniků.

Aby mohl být problém diferenciací ve výsledcích zemědělských podniků hospodařících ve srovnatelných podmínkách úspěšně řešen, je třeba, aby řídicí orgány měly k dispozici podklady, které by umožňovaly objektivní hodnocení podniků podle výsledků a podmínek hospodaření.

Otázkami hodnocení diferenciací se zabývala také katedra statistiky Vysoké školy zemědělské v Praze ve spolupráci s Federálním statistickým úřadem (Macháček a kol. 1983, Rozbor ... 1984). Cílem řešení bylo připravit a ověřit metodiku hodnocení diferenciací tak, aby byla použitelná v praxi orgánů statní statistiky i resortních řídicích orgánů. Při řešení bylo třeba důsledně dbát na to, aby navržená metodika byla jednoduchá a snadno pochopitelná širokému okruhu uživatelů. Dalším důležitým požadavkem bylo, aby metodika vycházela z běžně dostupných podkladů, aby nebylo třeba provádět žádné došetřování. S tím souvisel i požadavek automatizace přenosu dat včetně počítačového zpracování, aby výsledky byly k dispozici uživatelům v krátké době po jejich získání.

PODSTATA METODY HODNOCENÍ PODNIKŮ PODLE STUPNĚ VYUŽITÍ VÝROBNÍCH FAKTORŮ NA ZÁKLADĚ VÍCENÁSOBNÉHO REGRESNÍHO MODELU

Problematikou hodnocení rozdílů ve výsledcích zemědělských podniků se již dlouhou dobu zabývají různá výzkumná pracoviště i řídicí a statistické orgány. Jednou ze základních metodologických otázek, vznikajících při řešení tohoto problému, je stanovení objektivního kritéria pro klasifikaci podniků na podprůměrné (zaostávající), průměrné a nadprůměrné. Používá se různých přístupů, lišících se jak výběrem vhodných ukazatelů ke srovnání, tak vy-

mezením srovnatelných podmínek, uvnitř kterých jsou podniky srovnávány (Crkva 1980, Choma 1981, Řehák 1981).

Jak ukazují dosavadní rozbor, jsou rozdíly ve výsledcích hospodaření mezi zemědělskými podniky způsobeny řadou příčin objektivního i subjektivního charakteru. K faktorům objektivním patří především rozdíly v přírodních podmínkách. Za faktory částečně objektivního charakteru lze považovat rozdílné ekonomické podmínky, jako je vybavení základními a oběžnými výrobními prostředky a vybavení pracovními silami. Záleží přitom nejen na rozsahu těchto faktorů, ale i na jejich kvalitativní stránce, jako je např. technická úroveň základních prostředků, věková struktura či kvalifikace pracovníků apod. Kvantitativní a kvalitativní úroveň těchto faktorů je však již většinou ovlivněna i celkovým způsobem hospodaření podniků, zvláště úrovní organizátorské a řídicí činnosti, tzn. subjektivními vlivy. (Např. vybavenost základními prostředky a jejich kvalita závisí do jisté míry na aktivní činnosti řídicích pracovníků podniku, stejně jako vybavenost pracovními silami a jejich kvalifikace je mimo jiné výsledkem dlouhodobé péče vedoucích pracovníků o stabilizaci pracovních sil vhodným nábořem, zajišťováním výstavby bytů, jeslí, organizováním celé sociální politiky.)

Subjektivní faktory, zvláště úroveň řídicí a organizátorské práce, mají značný vliv na celkovou úroveň hospodaření. Nelze je sice kvantitativně postihnout a změřit, projeví se však ve využití a účinnosti výrobních prostředků a práce i v celkovém využití daných výrobních podmínek.

Vyrovnaní rozdílů ve výsledcích zemědělských podniků s přibližně stejnými přírodními podmínkami, způsobených vyšším množstvím používaných základních a oběžných prostředků a vyšším počtem pracovníků u jedné podniku, předpokládá vesměs další investice, další materiální vklady, příp. i další pracovníky u druhých podniků. Rezervy růstu intenzity a efektivnosti zemědělské výroby spočívající v lepším využití daných přírodních i ekonomických podmínek zvýšením úrovně subjektivních faktorů však nevyžadují dodatečné investiční a materiálové vklady. Je proto třeba se zaměřit na odhalování a využívání zvláště těchto rezerv.

Dosavadní způsoby hodnocení diferenciace, používané v řídicí a statistické praxi, srovnávají podniky hospodařící v přibližně stejných (srovnatelných) přírodních podmínkách. Srovnatelnými podmínkami se tedy dosud rozumějí jen přírodní podmínky. V zájmu prohloubení rozboru příčin diferenciace a zejména v zájmu odhalování rezerv spočívajících v různé úrovni subjektivních faktorů je však třeba přihlížet i k dalším výrobním podmínkám, zejména k rozdílné úrovni dalších výrobních faktorů, s nimiž podniky disponují. Znamená to vytvořit takové kritérium pro hodnocení (třídění) podniků, které by tyto faktory bralo v úvahu.

Podstata navrhované metody pro takové hodnocení podniků spočívá v konstrukci vícenásobného regresního modelu, v němž jsou jako nezávislé proměnné (x_k) zařazeny ukazatele výrobních faktorů (pokud možno objektivních, tj. na činnosti podniku nezávislých), a jako závislé proměnná (y) souhrnný ukazatel výsledků hospodaření (např. hrubá zemědělská produkce na 1 ha zemědělské půdy). Hodnoty závislé proměnné odvozené z tohoto modelu (teoretické, vypočtené hodnoty y_v) představují pro daný soubor podniků výsledky dosažené při průměrném využívání výrobních faktorů $x_1, x_2, \dots, x_k$. Tento průměr určený modelem lze brát za základ pro hodnocení činnosti jednotlivých podniků daného souboru. Porovnání skutečné hodnoty závislé pro-

měnné (y) s hodnotou teoretickou (y_v) slouží k posouzení stupně využívání výrobních podmínek (faktorů) v daném podniku.

Porovnání lze provést buď rozdílem obou hodnot ($y - y_v$), nebo jejich podílem (výpočet koeficientu y/y_v). K třídění podniků podle stupně využívání výrobních podmínek je vhodnější bezrozměrné relativní porovnání, tj. koeficient y/y_v , který není závislý na absolutní úrovni porovnávaných ukazatelů. Kritériem pro hodnocení podniků při navrhovaném postupu je tedy konstruovaný, možno říci „normativní“ ukazatel.

Je-li hodnota koeficientu y/y_v vyšší než 1, lze předpokládat, že podnik využívá uvažované výrobní faktory z hlediska sledovaného souboru podniků průměrně, při hodnotě nižší než 1 podprůměrně. Hodnota koeficientu y/y_v závisí na působení jiných faktorů, než které jsou uvažovány v regresním modelu. Snahou je, aby regresní model zahrnoval základní výrobní faktory i faktor přírodních podmínek. Je proto možno předpokládat, že v těchto jiných neuvázaných faktorech se projeví mimo jiné subjektivní činitele, jejichž vliv nelze vesměs běžným způsobem kvantifikovat. Podrobnější zhodnocení je pak věcí dalšího rozboru. Hodnocení podle koeficientu y/y_v lze využít jako jedno z hledisek, doplňujících v ekonomické praxi jinými způsoby prováděné hodnocení podniků podle výsledků jejich hospodaření. Pozornost zasluhují zejména podniky s nízkou hodnotou koeficientu y/y_v , u nichž rezervy zvýšení produkce spočívají především v lepším využívání daných výrobních faktorů bez dalších vkladů.

KONSTRUKCE VÍCENÁSOBNÉHO REGRESNÍHO MODELU A OVĚŘOVÁNÍ METODIKY

Navržený postup byl zkoušen na základě údajů za JZD Středočeského kraje za rok 1979 a za JZD Východočeského a Středoslovenského kraje za roky 1980 a 1981. Zpracování bylo provedeno za jednotlivé výrobní oblasti v kraji a také za kraj celkem.

Vstupní údaje nebylo třeba zvláště pořizovat, protože všechny jsou k dispozici z běžného zpracování statistických a účetních výkazů a jsou soustředěny v podnikové datové základně VÚEZVŽ. Lze je tedy získat již na magnetických páskách, což je důležitou skutečností pro racionální zpracování.

Na podkladě údajů za uvedené kraje byl ověřován výběr typu regresní funkce a výběr závisle a nezávisle proměnných pro regresní model. Základním kritériem při tom bylo věcné zdůvodnění a mimoto bylo použito matematicko-statistických kritérií.

Volba typu regresní funkce

Byla ověřována jednak lineární regresní funkce, v praxi pro svou jednoduchost a snadnou interpretovatelnost parametrů nejčastěji používaná:

$$y = a + b_1x_1 + b_2x_2 + \dots + b_kx_k$$

a jednak mocninná regresní funkce, používaná obvykle při výpočtech produkčních funkcí:

$$y = a \cdot x_1^{b_1} \cdot x_2^{b_2} \cdot \dots \cdot x_k^{b_k}$$

Získané výsledky ukázaly, že oba typy regresní funkce jsou pro sledované vztahy přibližně stejně výstižné. Při konečném stanovení metodiky byla proto dána přednost jednodušší funkci lineární.

Volba závisle proměnných

Jako závisle proměnné byly navrhovány dva souhrnné ukazatele výsledků hospodaření:

- y_1 — hrubá zemědělská produkce ve stálých cenách na 1 ha zemědělské půdy (HZP/ha) jako souhrnný ukazatel intenzity zemědělské výroby
- y_2 — celková produkce na 1 ha zemědělské půdy (CP/ha), zahrnující hrubou zemědělskou produkci i produkci přidružené výroby a ostatní nezemědělské výrobní činnosti, jako ukazatel výsledků veškeré činnosti podniku, tj. zemědělské i nezemědělské

Prvý z ukazatelů (HZP/ha) bývá v praxi nejčastěji používán při hodnocení mezipodnikové diferenciacce. Druhý ukazatel (CP/ha) byl zvolen proto, že nezávisle proměnné (faktory) zařazené do regresního modelu se vztahují k celé činnosti podniků, tzn. k zemědělské i nezemědělské činnosti. Z většiny těchto ukazatelů (faktorů) nelze na základě běžně zjišťovaných údajů vydělit tu část, která působí v ostatní nezemědělské činnosti. Přitom podíl nezemědělské činnosti na celkové výrobní činnosti zemědělských podniků, zvláště JZD, v posledních letech vzrůstá a je vysoký zejména v horších přírodních podmínkách.

Podle zkušeností z ověřování navržené metodiky se doporučuje provádět hodnocení souběžně pro obě závisle proměnné, tj. HZP/ha (y_1) a CP/ha (y_2).

Pořadí podniků podle hodnoty koeficientu y/y_v , sloužícího jako kritérium pro jejich hodnocení, může být pochopitelně jiné pro závisle proměnnou y_1 a jiné pro y_2 . Závisí to na rozdílném podílu nezemědělské činnosti v jednotlivých podnicích. Bližší vysvětlení by mělo být předmětem následného rozboru.

Na údajích roku 1981 byla ověřována ještě třetí závisle proměnná, a to alternativně vedle y_1 (HZP/ha). Byla to proměnná

- y_3 — výsledná zemědělská produkce na 1 ha zemědělské půdy (VZP/ha) (hodnotu této závisle proměnné dostaneme, odečteme-li od hrubé zemědělské produkce vlastní spotřebovaný meziprodukt)

Tento ukazatel byl mimo jiné uvažován i proto, že mezi nezávisle proměnnými (faktory) je zařazen i ukazatel materiálních nákladů na 1 ha zemědělské půdy, které jsou v účetních výkazech vykazovány bez spotřebovaného vlastního meziproduktu. Z věcného hlediska by tedy bylo správnější, aby spotřeba vlastního meziproduktu byla odečtena i ze závisle proměnné. Výsledky zpracování při použití proměnné y_3 (VZP/ha) se však jen nepatrně lišily od výsledků při použití proměnné y_1 (HZP/ha); pořadí podniků podle koeficientu y_1/y_{1v} a y_3/y_{3v} bylo zhruba stejné. Protože proměnná y_1 (HZP/ha) je v praxi používána ve větší míře než y_3 (VZP/ha), a také proto, že se vyskytovaly nedostatky v kvalitě a věrohodnosti údajů o spotřebovaném vlastním meziproduktu, byla v konečném modelu použita proměnná y_1 (HZP/ha).

Volba nezávisle proměnných

Při výběru nezávisle proměnných byla snaha zařadit do regresního modelu ukazatele objektivních, tj. na činnosti podniku nezávislých výrobních faktorů. Odlišení „čistě“ objektivních faktorů je však prakticky možné jen u pří-

rodních podmínek. Ostatní výrobní faktory je možno většinou považovat jen za částečně objektivní, neboť jsou již vesměs ovlivněny subjektivními činiteli, zejména úrovní organizační a řídicí činnosti. Navíc některé faktory (např. výrobní zaměření) nelze vyjádřit jednoduchými ukazateli tak, aby je bylo možno zahrnout do regresního modelu, nebo je nelze vůbec kvantifikovat.

Jako nezávisle proměnné byly vybrány především ukazatele vybavení pracovními silami, vybavení základními prostředky a ukazatel vyjadřující rozsah vynaložených oběžných prostředků:

- x_1 — počet pracovníků na 100 ha zemědělské půdy jako ukazatel vybavení pracovními silami
- x_2 — materiální náklady (bez odpisů) na 1 ha zemědělské půdy jako ukazatel vynaložených oběžných prostředků
- x_3 — základní prostředky v pořizovací hodnotě na 1 ha zemědělské půdy jako ukazatel vybavení základními prostředky

Vzhledem k různému podílu nezemědělské činnosti u jednotlivých podniků, ovlivňujícímu vztah mezi y_1 (HZZP/ha) a faktory x_1, x_2, x_3 , byl zařazen jako nezávisle proměnná ukazatel vyjadřující podíl zemědělské výroby na celkové výrobní činnosti podniku:

- x_4 — podíl hrubé zemědělské produkce na celkové produkci v %

Tento ukazatel má své uplatnění zejména u závisle proměnné HZZP/ha, kde, jak se ukázalo, zvyšuje výstižnost regresní funkce.

Vedle těchto výrobních faktorů byl do regresního modelu zahrnut i ukazatel přírodních podmínek. Regresní modely jsou sice počítány za soubory podniků zařazených do téže výrobní oblasti, tedy za soubory se zhruba podobnými přírodními podmínkami, avšak rozdíly v přírodních podmínkách existují samozřejmě i mezi podniky v téže výrobní oblasti. (Podnik je zařazen do té výrobní oblasti, v níž leží největší část jím obhospodařované půdy. U velkých podniků může být však půdní fond rozložen do dvou i více výrobních oblastí.)

K přesnějšímu vyjádření přírodních podmínek bylo použito nepřímého ukazatele x_5 , odvozeného od daně z pozemků (její sazby jsou stanoveny podle skupin přírodních stanovišť vymezených podle přírodních podmínek), kterou odvádějí podniky v lepších přírodních podmínkách, a od výše diferenciálních příplatků, které dostávají podniky v horších přírodních podmínkách. (Vycházel se tedy z předpokladu, že vyšší daň z pozemků na 1 ha představuje lepší přírodní podmínky a vyšší diferenciální příplatky horší přírodní podmínky.)

- x_5 — daň z pozemků (+) po odpočtu případných diferenciálních příplatků (—) na 1 ha zemědělské půdy nebo diferenciální příplatky na 1 ha zemědělské půdy (—)

Na podkladě údajů za Středočeský kraj za rok 1979 byly jako alternativní k proměnné x_5 ověřovány ještě další proměnné, a to číselné označení pásma podle ekonomického ocenění přírodních stanovišť (hodnoty 1 až 15 podle MZVŽ ČSR) a průměrný koeficient (bodové vyjádření pořadí) výrobních podoblastí. Zařazení ukazatele přírodních podmínek zvýšilo výstižnost regresní funkce, přičemž mezi jednotlivými variantními ukazateli použitými k vystižení přírodních podmínek nebyl rozdíl. Z hlediska dostupnosti údajů byla vybrána a při ověřování regresního modelu v dalších krajích používána proměnná x_5 , která jediná z ověřovaných tří variantních proměnných je k dispozici v podnikové databázi VÚEZVŽ.

K tomuto ukazateli je však možno mít z věcného hlediska výhrady, neboť

vyjadřuje — zejména po úpravách platných od roku 1982 — nejen rozdílné přírodní podmínky, ale odráží i další vlivy (např. diferenciální příplatky preferují výrobky, na jejichž zvýšené produkci má společnost zájem). Proto při zdokonalování navržené metodiky bude třeba hledat výstižnější ukazatel přírodních podmínek.

Na základě výsledků z ověřování navržených postupů byly tedy k hodnocení diferenciace vypočteny podle údajů jednotlivých podniků parametry těchto dvou regresních funkcí:

$$y_1 \text{ (resp. } y_2) = a + b_1x_1 + b_2x_2 + b_3x_3 + b_4x_4 + b_5x_5$$

Spolu s parametry regresního modelu byly vypočteny i korelační koeficienty hodnocené vícenásobné korelační závislosti. Bylo tedy možno posoudit sílu (těsnost) vztahu mezi závisle proměnnou a sledovanými faktory a vyčíslit, z jaké části uvažované faktory při svém současném působení ovlivňují závisle proměnnou (přesněji vyjádřeno — z jaké části je rozptyl empirických hodnot závisle proměnné důsledkem rozptylu teoretických hodnot získaných na základě regresní funkce).

Podle regresního modelu byla pro každý podnik vypočtena teoretická (vypočtená) hodnota závisle proměnné y_v a koeficient y/y_v , charakterizující využití výrobních faktorů vyjádřených nezávisle proměnnými. Podniky byly seřazeny sestupně podle hodnoty tohoto koeficientu. U každého podniku byla současně uvedena hodnota závisle proměnné skutečné (y) i vypočtené (y_v) a hodnoty všech nezávisle proměnných x_1 až x_5 (příkladem takto uspořádaných údajů je tab. I).

Zkušenosti z ověřování ukázaly, že při vyhodnocování těchto údajů je vhodné celý soubor podniků rozdělit zhruba na čtvrtiny. První čtvrtinu budou tvořit podniky z hlediska využívání výrobních faktorů nadprůměrné, druhou a třetí čtvrtinu podniky průměrné a čtvrtou čtvrtinu podniky podprůměrné.

Pro snadnější vyhodnocení byly podniky dále tříděny současně podle hodnoty koeficientu y/y_v a podle skutečně dosažené hodnoty závisle proměnné y a z výsledků třídění byla sestavena kombinační tabulka (tab. II). Tato tabulka ukáže, u kterých podniků je předpokladem dalšího zvýšení např. HZP/ha zlepšení sledovaných výrobních faktorů (budou to podniky, které budou mít nízkou HZP/ha, ale které přitom budou mít koeficient y/y_v vyšší než 1), a naopak u kterých podniků je předpokladem dalšího zvýšení HZP/ha především lepší využití daných výrobních podmínek (budou to podniky s nízkým koeficientem y/y_v). U této druhé skupiny podniků půjde zřejmě z velké části o rezervy zvýšení zemědělské produkce, spočívající ve zvýšení úrovně subjektivních faktorů a nevyžadující v podstatě další investice a materiálové vklady. Zjištění konkrétních příčin nízkého využívání výrobních faktorů je věcí podrobného rozboru v těchto podnicích.

Při ověřování navrhované metodiky byly řešeny i další otázky. Byla to především otázka, za jaké soubory podniků je vhodnější počítat regresní modely — zda za každou výrobní oblast v kraji samostatně, či za celý kraj. Při výpočtech modelů za jednotlivé výrobní oblasti vyvstává další otázka, jak postupovat v těch případech, je-li v kraji výrobní oblast jen málo zastoupena a není pro ni možné počítat samostatně regresní model. (Vícenásobný regresní model s pěti nezávisle proměnnými se doporučuje počítat při rozsahu souboru větším než 20). Z ověření vyplynul závěr, že hodnocení podniků bude zásadně prováděno na základě modelů propočtených za výrobní oblasti, a pouze tam, kde je počet podniků ve výrobní oblasti nižší než 20, bude podnik hodnocen na základě celkového modelu za kraj (Zeipelt a kol. 1983).

I. Zemědělské podniky podle stupně využití výrobních faktorů v řepářské oblasti Východočeského kraje v roce 1982 (z hlediska úrovně HZP/ha)

Poř. č. dle y/y_v	Podnik (JZD)	HZP/ha z.p. v tis. Kčs y_1	Výpočet HZP/ha z.p. v tis. Kčs y_{v1}	y_1/y_{v1}	Počet prac. na 100 ha zem. půdy x_1	Mat. nákl. na 1 ha z. p. v tis. Kčs x_2	ZP na 1 ha z. p. v tis. Kčs x_3	Podíl HZP na CP v % x_4	Daň z poz.-dif. přípl. na 1 ha z. p. v tis. Kčs x_5
.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
11	Všestary	22,869	20,805	1,099	16,853	13,252	33,490	77,493	0,700
12	Skryje	16,994	15,473	1,098	10,940	7,020	24,418	79,099	0,705
13	S. Hradiště	16,076	14,651	1,097	14,719	7,565	28,253	67,099	0,415
14	Holice	14,677	13,387	1,096	12,726	8,879	24,290	60,648	0,067
15	Bohuslavice	18,918	17,286	1,094	14,769	10,841	35,809	64,320	0,230
16	Bylany	23,054	22,016	1,083	18,602	12,821	35,887	73,337	0,615
17	Tuněchody	26,229	24,232	1,082	19,864	12,271	41,098	81,992	0,976
18	Lhota p. P.	23,072	21,312	1,073	19,307	11,597	41,307	77,742	0,421
19	Nahořany	21,678	20,242	1,071	16,638	11,421	41,279	72,638	0,453
20	Chýšť	16,334	15,296	1,068	13,409	7,634	27,262	72,998	0,469
.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
.	.	.	.	.	.	.	.	.	.

II. Počet JZD podle výše HZP/ha a podle koeficientu y_1/y_{v1} v řepářské výrobní oblasti Východočeského kraje v roce 1982*)

HZP/ha Kčs	Koeficient y_1/y_{v1}							Celkem
	-0,799	0,800 – 0,899	0,900 – 0,949	0,950 – 0,999	1,000 – 1,049	1,050 – 1,099	1,100 – a více	
do 11 000	2 11/08 11/27							2
11 001 – 12 000								—
12 001 – 13 000			2 4/09 4/15					2
13 001 – 14 000								—
14 001 – 15 000		1 7/02	1 6/02	2		1 6/06		5
15 001 – 16 000		1 4/06		3	1		1 6/03	6
16 001 – 17 000			1 3/06	3		3 6/09 4/21 1/26	1 3/15	8
17 001 – 18 000		1 3/05	2 6/05	3	5		2 6/13 9/10	13
18 001 – 19 000		1 2/08	2 4/21 2/12	4	2	2 10/04 5/02		11
19 001 – 20 000		2 2/03 7/06	2 2/19 7/02	3	2			9
20 001 – 21 000			1 2/02	1	3	2 2/13 2/05	2 5/08 3/11	9
21 001 – 22 000					2	2 2/10 5/13		4
22 001 – 23 000			1 2/17		1	1 2/20	1 9/18	4
23 001 – 24 000					1	2 6/12 3/01		3
24 001 – 25 000			1 4/14			1 6/26	1 2/06	3
nad 25 000		1 2/14			2	2 3/19 6/07	2 6/08 4/12	7
Celkem	2	7	13	19	19	16	10	86

*) u počtu JZD je v tabulce uveden jejich zkrácený číselný kód – číslo okresu, číslo JZD v okrese

PŘÍKLAD VÝPOČTŮ PODLE NAVRŽENÉ METODIKY NA PODKLADĚ ÚDAJŮ ZA JZD V ŘEPAŘSKÉ OBLASTI VÝCHODOČESKÉHO KRAJE

Podle navržené metodiky byly vypočteny regresní modely a z nich další odvozené propočty na podkladě údajů JZD za rok 1982 za všechny kraje v ČSSR, a to vždy za jednotlivé výrobní oblasti v kraji i za kraj celkem. Byly zpracovány i modely a další výpočty za výrobní oblasti v rámci ČSR, SSR i ČSSR. Všechny výpočty byly pořízeny na počítači ve výpočetním středisku

VŠZ v Praze s využitím podnikové datové základny VÚEZVŽ. Výsledky byly poskytnuty orgánům státní statistiky a doporučeny k využití při rozboru diferenciací ve výsledcích hospodaření zemědělských podniků, prováděných v roce 1982 v celé soustavě orgánů státní statistiky.

Jako příklad uvádíme některé výsledky za JZD v řepařské oblasti Východočeského kraje, které dokumentují zvolený postup.

V roce 1982 hospodařilo v řepařské oblasti Východočeského kraje 86 JZD. Koeficient vícenásobné korelace pro závisle proměnnou y_1 HZP/ha (při uvedení nezávisle proměnných x_1 až x_5) dosahuje v tomto souboru JZD hodnoty 0,943, což svědčí o těsné závislosti HZP/ha na uvažovaných faktorech. Podle hodnot koeficientu determinace (tj. čtverce koeficientu korelace) lze přibližně usuzovat, že rozdílná úroveň sledovaných faktorů ovlivňuje rozdíly (variabilitu) v HZP/ha mezi jednotlivými JZD zhruba z 89 %.

Ještě těsnější je závislost CP/ha (y_2) na sledovaných faktorech, u níž korelační koeficient je 0,972, tzn. že měnlivost daných faktorů ovlivňuje změny v CP/ha zhruba z 94 %.

Vypočtené regresní rovnice:

$$y_1 = 0,048 + 0,145x_1 + 0,906x_2 + 0,069x_3 + 0,175x_4 + 2,432x_5$$

$$y_2 = 15,256 + 0,374x_1 + 1,188x_2 + 0,111x_3 - 0,169x_4 + 2,521x_5$$

Tab. I je ukázkou výstupních sestav, zpracovaných na počítači na podkladě regresního modelu. JZD jsou zde seřazena sestupně podle hodnoty koeficientu y_1/y_{v1} a u každého jsou uvedeny i hodnoty všech proměnných, takže je možno hodnotit umístění jednotlivých JZD a konfrontovat je s hodnotami proměnných. (Pro stručnost je uveden přehled pouze za 10 JZD z první čtvrtiny družstev.)

Jak již bylo zdůvodněno, je třeba současně hodnotit JZD i podle druhé závisle proměnné — CP/ha. Obdobná tabulka byla tedy sestavena i pro závisle proměnnou CP/ha (y_2). Při srovnání obou tabulek se ukázalo, že ta JZD, která jsou zahrnuta podle koeficientu y_1/y_{v1} v první a čtvrté čtvrtině, jsou většinou zařazena v první a čtvrté čtvrtině i podle koeficientu y_2/y_{v2} , i když jednotlivé konkrétní pořadí se poněkud liší.

Pro přehlednost a také pro snadnější vyhodnocení byla JZD roztržena podle hodnoty koeficientu y/y_v a současně podle skutečně dosažené hodnoty závisle proměnné y a z výsledků třídění byly sestaveny kombinační tabulky (pro závisle proměnnou HZP/ha viz tab. II).

Jako nejlepší lze hodnotit podniky s vysokým stupněm využívání výrobních faktorů, tj. s vysokou hodnotou koeficientu y/y_v , a současně s vysokou hodnotou HZP/ha, tzn. JZD uvedená v pravém dolním rohu tab. II. V řepařské oblasti Východočeského kraje je to 10 JZD s HZP/ha nad 22 tis. Kčs a s koeficientem nad 1,050. Tato JZD je možno hodnotit jako dobrá i podle úrovně CP/ha a podle koeficientu y_2/y_{v2} . Hodnota CP/ha se u těchto 10 JZD pohybuje od 28 do 51 tis. Kčs (přitom průměr v řepařské oblasti Východočeského kraje je 27 tis. Kčs) a koeficient y_2/y_{v2} je u šesti z nich také vyšší než 1,050, u dvou je 1,042 a u dvou zbývajících 1,034 a 1,020.

Z tab. II je zřejmé, že převážná část ze 17 podniků s HZP/ha vyšší než 22 tis. Kčs využívá výrobní faktory nadprůměrně (10 JZD) nebo průměrně (4 JZD). Koeficient y_1/y_{v1} nižší než 0,950 mají pouze tři z těchto JZD, přičemž dvě z nich — JZD č. 2/17 a 4/14 — mají obdobně nízký i koeficient y_2/y_{v2} ,

tj. z hlediska úrovně CP/ha, kdežto JZD č. 2/14 má koeficient y_2/y_{v2} mírně nadprůměrný — 1,020.

Naopak podniky s nejnižší HZP/ha vykazují většinou i nízký koeficient y_1/y_{v1} , tj. podprůměrné využití výrobních faktorů. Je to zejména šest JZD s HZP/ha nižší než 15 tis. Kčs a s hodnotou koeficientu nižší než 0,950, která jsou uvedena v levém horním rohu tab. II. Tato JZD vykazují také podprůměrnou CP/ha a většinou i podprůměrný koeficient y_2/y_{v2} , s výjimkou JZD č. 4/15, které má koeficient y_2/y_{v2} zhruba průměrný.

Téměř polovina (42 družstev v řepařské oblasti Východočeského kraje) dosahuje HZP/ha od 17 do 21 tis. Kčs. (Průměrná úroveň HZP/ha za všech 86 JZD je 19 tis. Kčs.) Mezi těmito JZD je však podstatný rozdíl v hodnotě koeficientu y_1/y_{v1} , tzn. ve stupni využívání výrobních faktorů. Jedenáct z těchto podniků má koeficient y_1/y_{v1} nižší než 0,950, a přitom všechny tyto podniky vykazují obdobně nízký i koeficient y_2/y_{v2} , tj. nízké využívání výrobních faktorů z hlediska dosahované CP/ha, a vesměs průměrnou nebo i podprůměrnou úroveň CP/ha. Lze usuzovat, že rezervy zvýšení zemědělské produkce u těchto JZD spočívají především v lepším využívání daných výrobních faktorů, zejména zvýšením úrovně subjektivních činitelů.

Osm JZD s HZP/ha od 17 do 21 tis. Kčs vykazuje nadprůměrné využití výrobních faktorů — koeficient je u nich vyšší než 1,050. Přitom koeficient y_2/y_{v2} mají všechna tato JZD také nadprůměrný (JZD č. 6/13, 9/10, 5/08 a 3/11 mají tento koeficient vyšší než 1,100, zbývající 4 vyšší než 1,050). U těchto 8 JZD by zřejmě zvýšení HZP/ha vyžadovalo i další vklady.

Roztřídění JZD podle úrovně výsledného ukazatele (HZP/ha či CP/ha) a současně podle hodnoty koeficientu charakterizujícího využití výrobních faktorů, obsažené v kombinační tabulce, poskytuje výchozí informaci k tomu, jak jednotlivé podniky hodnotit.

Jedním z úkolů k posouzení navrhované metodiky bylo i časové hledisko. Šlo o to zjistit, jak se mění pořadí podniků v jednotlivých letech. K tomu byly porovnány výsledky v řepařské oblasti Východočeského kraje za roky 1980, 1981, 1982.

Vícenásobné korelační koeficienty v řepařské výrobní oblasti Východočeského kraje:

závisle proměnná	1980	1981	1982
HZP/ha	0,948	0,912	0,943
CP/ha	0,966	0,967	0,972

Údaje ukazují, že vícenásobný korelační koeficient se v jednotlivých letech podstatně nemění.

Porovnání pořadí podle hodnoty koeficientu y/y_v bylo provedeno pro první a poslední čtvrtinu JZD (podle stavu v roce 1982). Je možno říci, že až na výjimky nejsou v pořadí příliš velké rozdíly. Samozřejmě pořadí není přesně totožné, ale jde o to, zda lze JZD označit za trvale nadprůměrné nebo podprůměrné z hlediska využívání výrobních faktorů, tzn. zda jsou trvale v první či poslední čtvrtině podniků.

Ukázalo se, že většinou ve dvou ze tří sledovaných let se pořadí přibližně shodovalo. Výkyvy v pořadí, které se u některých JZD projeví v jednom roce, byly mimořádné. K souhrnnějšímu pohledu byl spočítán součet pořadí

v jednotlivých letech. Výsledky umožnily sestavit pořadí z hlediska využívání výrobních faktorů nejlepších a nejhorších JZD v průběhu tří let. Je třeba si uvědomit, že zařazení podniku v jednom roce do určité skupiny může být důsledkem určitých extrémních podmínek daného roku. Na základě výsledků za více let je však možno již přesněji hodnotit JZD z hlediska využívání objektivních výrobních faktorů. To znamená, že je vhodné počítat modely za každý rok.

ZÁVĚR

V zájmu prohloubení rozboru příčin mezipodnikové diferenciaci a zejména pro odhalování rezerv spočívajících ve zkvalitňování subjektivních faktorů je třeba při hodnocení a srovnávání podniků přihlížet nejen k rozdílným přírodním, ale i k dalším výrobním podmínkám, zvláště k rozdílné úrovni dalších výrobních faktorů, s nimiž podniky disponují. Hodnocení podniků podle stupně využití výrobních faktorů na základě vícenásobných regresních modelů bere i tyto podmínky v úvahu a může tak přispět k doplnění objektivního hodnocení podniků s využitím existující údajové základny.

Metodika tohoto hodnocení může být dále prohlubována a upřesňována. Jednou z možných úprav je „očistění“ výrobních faktorů tak, aby byly brány v úvahu pouze ty, které se vztahují jen k zemědělské výrobě. Případně by bylo možno ověřit modely samostatně pro rostlinnou a živočišnou výrobu, což by bylo výhodné vzhledem k ještě podrobnější analýze příčin zaošťování některých zemědělských podniků. Předpokladem k tomu by však bylo, aby všechna JZD sestavovala kalkulace vlastních nákladů a aby tyto údaje vstupovaly do automatizovaného zpracování. Z toho vyplývá, že se jedná o otevřenou metodiku, do které je možno vstupovat a provádět možné úpravy.

Hlavním úkolem v prohlubování metodiky do budoucnosti je, aby poskytovala řídicím orgánům aktuální informace, které by mohly přispět k odhalování rezerv zvyšování intenzity a efektivity zemědělské výroby.

Literatura

- CRKVA, F.: Rozdíly v úrovni zemědělské produkce podniků ve srovnatelných podmínkách. Hospodářský zpravodaj, 1980, č. 18.
- CHOMA, D.: Mezipodnikové srovnávání v zemědělství. Praha, SZN 1974.
- CHOMA, D.: K problematice diferenciaci v podnikové sféře. Zeměd. Ekon., 27, 1981, č. 9.
- MACHÁČEK, O. a kol.: Příspěvek k metodologii statistické analýzy výrobní specializace a koncentrace v zemědělství. [Dílčí zpráva.] Praha, VŠZ 1981.
- ŘEHÁK, J.: Přístupy k měření diferenciaci. Ekonomika poľnohospod., 1981, č. 3.
- ZEIPELT, R. a kol.: Nástroje odkrývání rezerv zemědělských výrobních podniků ve využívání výrobních podmínek při pokračujícím rozvoji koncentrace a specializace. [Průběžná zpráva.] Praha, VŠZ 1983.
- Rozbor diferenciaci ve výsledcích zemědělských podniků hospodařících ve srovnatelných podmínkách. Zprávy a rozborů. Praha, FSÚ 1984.

DIVILOVÁ Z. — ZEIPÉLT R., Federální statistický úřad, Sokolovská 142 180 00 Praha 8, Vysoká škola zemědělská, 165 21 Praha 6 — Suchdol

Hodnocení diferenciací ve výsledcích JZD hospodářských ve srovnatelných podmínkách

Zeměd. Ekon., 31, 1985, č. 10, s. 873—885. — 2 tab., lit. 7, res. čes., rus., angl., něm.

JZD, faktory výrobní, diferenciací, srovnávání mezipodnikové, metodika, teoretické pojednání

Článek obsahuje návrh metodiky hodnocení a srovnávání zemědělských podniků podle stupně využití výrobních faktorů. Metodika vychází z vícenásobného regresního modelu, v němž jsou jako nezávisle proměnné x_1 až x_5 zařazeny ukazatele základních výrobních faktorů a jako závisle proměnná y souhrnný ukazatel intenzity zemědělské výroby. Hodnoty závisle proměnné vypočtené na podkladě modelu pro jednotlivé podniky představují pro daný soubor podniků výsledky dosažené při průměrném využívání výrobních faktorů x_1 až x_5 . Porovnání skutečné hodnoty závisle proměnné s hodnotou vypočtenou může sloužit k posouzení stupně využívání sledovaných výrobních podmínek (faktorů) v daném podniku.

ДИВИЛОВА, З.—ЦАЙПЕЛТ Р., Федеральное статистическое учреждение, Соколовская 142, 180 00 Прага 8, Сельскохозяйственный институт, 165 21 Прага 6-Сухдол

Оценка дифференциации результатов ЕСХК, ведущих хозяйство в сравнимых условиях

Zeměd. Ekon., 31, 1985, № 10, с. 873—885. — 2 табл., лит. 7, рез. чешск., русск., англ., нем.

ЕСХК, факторы производства, дифференциация, межхозяйственное сравнение, методика, теоретическое обсуждение

В статье содержится проект методики оценки и сравнения сельхозпредприятий по степени использования производственных факторов. Методика исходит из модели множественной регрессии, в которой в качестве независимых переменных x_1 — x_5 берутся показатели основных производственных факторов и зависимых переменных y — общий показатель интенсивности сельхозпроизводства. Значения зависимой переменной, вычисленной на основе модели для отдельных предприятий, представляют для данного комплекса предприятий результаты, достигнутые при среднем использовании производственных факторов x_1 — x_5 . Сравнение действительного значения зависимо переменной с вычисленным значением может служить для оценки степени использования изучаемых производственных условий (факторов) в данном предприятии.

DIVILOVÁ Z. — ZEIPÉLT R., Federal Statistical Bureau, Sokolovská 142 180 00 Praha 8, University of Agriculture, 165 21 Praha 6 — Suchdol

Evaluation of the Differentiation in the Results Achieved by Co-operative Farms Located in Comparable Conditions

Zeměd. Ekon., 31, 1985, No. 10, pp. 873—885. — 2 tabs, refs 7, summaries in cs, ru, en, de

co-operative farms, production factors, differentiation, comparison of farms, methods, theoretical treatise

A newly proposed method of the evaluation and comparison of farms is described with respect to the degree of utilization of production factors. The method is based on a multiple regression model in which the parameters of the basic production factors are included as the independent variables x_1 to x_5 and the aggregate indicator of the intensity of agricultural production is included as the dependent variable y . The values of the dependent variable, calculated on the basis of the model for individual farms, represent the results achieved at a medium degree of utilization of the production factors x_1 to x_5 . A comparison of the actual value of the dependent variable with the calculated value can serve for the evaluation of the degree of utilization of the studied production conditions (factors) on the given farm.

DIVILOVÁ Z. – ZEIPPELT R., Föderales Amt für Statistik, Sokolovská 142, 180 00 Praha 8, Hochschule für Landwirtschaft, 165 21 Praha 6 – Suchbát

Bewertung der Differenzierung der Ergebnisse der LPG, die unter vergleichbaren Bedingungen arbeiten

Zeměd. Ekon., 31, 1985, Nr. 10, S. 873–885. — 2 Tab., Lit. 7, Zus. in Tschech., Russ., Engl., Dtech.

LPG, Produktionsfaktoren, Differenzierung, Betriebsvergleiche, Methodik, theoret. Aspekte

Es wird eine Methodik zur Bewertung und zum Vergleich von LPG vorgeschlagen nach der Stufe der Nutzung der Produktionsfaktoren. Die Methodik geht aus von einem mehrfachen Regressionsmodell, in dem als unabhängige Veränderliche x_1 bis x_5 die Kennziffern der Produktionsgrundfonds eingesetzt sind, und als abhängige Veränderliche — y — die globale Kennziffer der Intensität der landwirtschaftlichen Produktion. Die Werte der abhängigen Veränderlichen, berechnet auf der Grundlage des Modells für die einzelnen Betriebe, stellen für die gegebene Gruppe von Betrieben die Ergebnisse dar, die bei einer durchschnittlichen Nutzung der Produktionsfaktoren x_1 bis x_5 erzielt wurden. Der Vergleich der tatsächlichen Werte der abhängigen Veränderlichen mit den errechneten kann als Unterlage für die Bewertung des Ausnutzungsgrades der besagten Produktionsbedingungen (-faktoren) im gegebenen Betrieb dienen.

Adresa autorů:

Ing. Zlávka Divilová, Federální statistický úřad, Sokolovská 142, 186 13 Praha 8
Ing. Rudolf Zeipelt, CSc., Vysoká škola zemědělská, 160 21 Praha 6 — Suchbát

Strategickou linií vývoje zemědělsko-průmyslového komplexu v 8. a 9. pětiletce je efektivní intenzifikace všech jeho složek, směřující k vysoké hospodárnosti, snižování ztrát, plnému využití a zhodnocení všech surovinových, materiálových a energetických zdrojů. Předpokládá dosažení vysoké společenské užitečnosti vyráběných potravin, projevující se ve stále vyšším stupni uspokojení mnohostranných a vyvíjejících se potřeb výživy.

Efektivní intenzifikace musí prostoupit všechny oblasti a úseky výroby potravin, tedy i oblast řídicí a organizační práce. V soustavě plánovitého řízení zemědělsko-průmyslového komplexu bude zapotřebí vytvořit předpoklady k všestranné podpoře efektivní intenzifikace všech složek tohoto národohospodářského komplexu, otevřít nový prostor pro rozvoj vědy a techniky, aktivitu a iniciativu zemědělských a potravinářských podniků, účinněji spojovat zájmy s odpovědností všech článků podílejících se na výrobě potravin. Je nezbytné, aby soustava plánovitého řízení motivovala všechny k ekonomickému myšlení, k naplňování celospolečenských cílů, dodržování určených priorit.

Proces intenzifikace zemědělsko-průmyslového komplexu dnes nelze urychlit bez aktivního a cílevědomého rozvoje vědy a techniky, jejího širokého uplatnění ve výrobě. Základní úkoly vytyčené pro tuto oblast na 11. zasedání ÚV KSČ a konkretizované v Dlouhodobém programu rozvoje zemědělství a dalších odvětví zabezpečujících výživu lidu představují pro celou vědeckovýzkumnou základnu významnou celospolečenskou objednávku, která se musí stát osou veškeré její činnosti v příštích letech. Z kritického hodnocení úrovně a výsledků práce této základny vyplývá nezbytnost výrazné koncentrace a účelného přeskupení všech sil a prostředků, kterými vědeckovýzkumná základna zemědělsko-průmyslového komplexu disponuje, na řešení stanovených klíčových úkolů, nutnost zlepšit koordinaci vědeckovýzkumných prací, kooperaci mezi vědeckovýzkumnými pracovišti i dělbu práce mezi nimi; zvýšit výkonnost a efektivnost vědeckovýzkumných pracovišť.

Nová kvalita řízení vědy a techniky musí vést ke komplexnosti vědeckotechnických řešení, vycházet z promyšlené, dlouhodobě koncipované spolupráce jednotlivých vědeckovýzkumných pracovišť bez ohledu na resortní příslušnost. V tomto smyslu bude ČSAZ jedním z rozhodujících činitelů při formování nového základního nástroje řízení vědy a techniky — jednotného plánu, který obsáhne oblast celého zemědělsko-průmyslového komplexu s potřebnými vazbami k základnímu výzkumu i vědeckovýzkumným pracovištím vysokých škol. I v oblasti vědy a výzkumu je nutno překročit úzký resortní rámec a řešit vědeckovýzkumné úkoly z hlediska základního úkolu celého zemědělsko-průmyslového komplexu — zabezpečení racionální výživy obyvatelstva a zvýšení soběstačnosti v zemědělských a potravinářských výrobcích.

Z usnesení XXIII. plenárního zasedání ČSAZ k efektivní intenzifikaci zemědělskoprámyslového komplexu

Účinné využívanie výrobných faktorov vyžaduje neustálu pozornosť všetkých riadiacich pracovníkov v súvislosti s potrebou intenzifikácie procesu rozšírenej reprodukcie. K dosiahnutiu tohto cieľa môže značnou mierou prispieť podrobná kvantitatívna a kvalitatívna analýza vynakladania týchto výrobných zdrojov v poľnohospodárskych podnikoch. Na jej základe sa môžu uskutočňovať zdôvodnené štrukturálne zmeny a odhaľovať rezervy ďalšieho rastu produkcie ich efektívnejším využívaním.

Pri porovnávaní výsledkov hospodárenia jednotlivých poľnohospodárskych podnikov nachádzame značné rozdiely aj medzi podnikmi hospodáriacimi v relatívne rovnakých pôdno-ekologických podmienkach. Odstraňovanie, prípadne zmierňovanie rozdielov vo výrobných a hospodárskych výsledkoch podnikov považujeme za jeden zo zdrojov ďalšieho rastu intenzity poľnohospodárskej výroby a zvyšovania jej celkovej efektívnosti. Z uvedeného vyplýva nevyhnutnosť skúmať ekonomickú efektívnosť poľnohospodárskeho podniku v spojitosti so skúmaním diferenciácie výrobných a hospodárskych výsledkov celého súboru podnikov.

Za jednu z príčin diferenciácie v hospodárskych výsledkoch podniku považujeme rozdielnú úroveň vybavenia podnikov výrobnými zdrojmi. Predložený príspevok si kladie za cieľ rozpracovať metodiku analýzy vybavenia podnikov výrobnými faktormi a ich využívania jednotlivými podnikmi, ako aj poukázať na možnosti praktického využitia získaných výsledkov.

METODICKÝ POSTUP

Otázkami určenia faktorov rozhodujúcich po veľkosti výsledného ukazovateľa, ktoré označujú ako produkčný potenciál, ako aj spôsobom výpočtu produkčného potenciálu sa zaoberajú viacerí, najmä sovietski autori. Ich názory se však rozchádzajú v definovaní jednotlivých zložiek produkčného potenciálu, v spôsobe jeho výpočtu i v oceňovaní výrobných faktorov.

V našom príspevku sa pridržame metodiky Andrijučka (1983), ktorý však do skúmania nezahrňuje nákladové položky. Pre výpočet produkčného potenciálu používa pracovné prostriedky (pôda, ZVF), pracovné predmety (obratové fondy) a pracovnú silu.

V príspevku bol zachovaný tento metodický postup:

1. Preskúmanie vplyvu jednotlivých faktorov na výsledok hospodárenia podnikov pomocou párovej regresie.

2. Analýza vplyvu výrobných faktorov na výsledný ukazovateľ využitím viacfaktorového lineárneho regresného modelu.

3. Analýza vybavenosti a využitia výrobných faktorov v poľnohospodárskych podnikoch horskej poľnohospodárskej prírodnej oblasti (PPO).

Uvedený metodický postup bol overený na súbore všetkých JRD v SSR v členení podľa PPO. V príspevku uvádzame výsledky a bližšie ich analyzujeme za tri horské PPO, a to: V-2, ktorá zahrňuje 48 JRD, V-3, v ktorej je 59 JRD a V-4, kde hospodári 93 JRD. Neuvádzame výsledky za PPO V-1, ktorá zahrňuje len 7 JRD, pretože pre výpočet viacfaktorového modelu je to nízky počet objektov pre skúmanie závislosti.

Podkladové údaje boli získané z ÚBÚ MPVŽ SSR za rok 1982 a spracované boli na počítači EC 10-33 v ÚVT VŠE v Bratislave. Použili sme údaje len za jeden rok, pretože týmto spôsobom možno najlepšie postihnúť rôznu úroveň ukazovateľov v jednotlivých podnikoch.

V procese riešenia sme použili matematicko-štatistické metódy, a to hlavne regresnú analýzu. Pre tento účel sme použili program PARREGRE, ktorý je určený na skúmanie jednofaktorovej závislosti. Pre každý uvažovaný zdroj kvantifikuje osem funkcií v tvare:

$y_1 = a_0 + a_1x$	— lineárna funkcia
$y_2 = a_0 + a_1x + a_2x^2$	— kvadratická funkcia
$y_3 = a_0 + a_1x + a_2x^2 + a_3x^3$	— kubická funkcia
$y_4 = a_0 + \frac{a_1}{x}$	— hyperbolická funkcia 1. stupňa
$y_5 = a_0 + \frac{a_1}{x} + \frac{a_2}{x^2}$	— hyperbolická funkcia 2. stupňa
$y_6 = e^{a_0 + a_1x}$	— exponenciálna funkcia 1. stupňa
$y_7 = \log(a_0 + a_1x)$	— logaritmická funkcia
$y_8 = e^{a_0 + a_1x + a_2x^2}$	— exponenciálna funkcia 2. stupňa

a uskutočňuje výber najlepšej funkcie na základe indexu korelácie a štandardnej odchýlky rezíduí.

Na kvantifikáciu mnohofaktorovej lineárnej funkcie sme použili program MULREGRE, ktorý kvantifikuje funkciu v tvare:

$$y = a_0 + a_1x_1 + a_2x_2 + \dots + a_nx_n = a_0 + \sum_{i=1}^n a_ix_i$$

Pre zadanú funkciu vypočítava ďalšie charakteristiky, ktoré možno využiť pri analýze vplyvu jednotlivých faktorov na závisle premennú y . Tesnosť závislosti vyjadruje na základe koeficientu determinácie a koeficientu korelácie.

Vychádzajúc z dostupných údajov sme za možné faktory produkčného potenciálu považovali:

— priemerný počet pracovníkov na ha p. p.	— x_1
— hodnotu základných výrobných fondov (ZVF) na ha p. p.	— x_2
— náklady na spotrebu priemyselných hnojív na ha p. p.	— x_3
— náklady na krmivá na ha p. p.	— x_4
— hustotu hovädzieho dobytku (HD) na 100 ha p. p.	— x_5
— percento hlavného produktu zo zberovej plochy	— x_6
— výmeru poľnohospodárskej pôdy (p. p.) v ha	— x_7
— materiálové náklady na ha p. p.	— x_8

Pre vyjadrenie výsledkov výroby y sme použili ukazovateľ skutočné upravené vlastné výkony na ha p. p.

VÝSLEDKY JEDNOFAKTOROVEJ ANALÝZY

Kvantifikáciou jednofaktorových regresných funkcií sme dosiahli výsledky uvedené v tab. I.

Vo väčšine prípadov sme dosiahli najvyššiu hodnotu indexu korelácie a najmenšiu štandardnú odchýlku pri kubickej funkcii. Pri skúmaní vplyvu jednotlivých faktorov na výsledný ukazovateľ sme vychádzali nielen z funkcií uvedených v tabuľke, ale zohľadňovali sme aj hodnoty zodpovedajúcej lineárnej funkcie. Považujeme to za potrebné z toho dôvodu, že lineárna funkcia jednoznačnejšie vyjadruje charakter závislosti.

Z uvedených výsledkov vyplýva, že výška sledovaného ukazovateľa v značnej miere závisí od priemerného počtu pracovníkov (x_1), kde index korelácie dosahuje v každej PPO najvyššie hodnoty.

Ďalší ukazovateľ, pre ktorý index korelácie nadobúda vysoké hodnoty, je ukazovateľ materiálové náklady (x_8). Tento ukazovateľ možno skúmať súhrnne alebo v rozložení na čiastkové ukazovatele, o čo sme sa aj pokúsili zaradením dvoch ukazovateľov intenzifikačných nákladov — náklady na potrebu hnojív a krmív (x_3 , x_4). Keďže ide o čiastkové ukazovatele súhrnného ukazovateľa materiálové náklady, nemôžu sa používať s ním vo vzájomnej kombinácii v jednej funkcii.

Ďalším faktorom, ktorý má vysokú preukaznú hodnotu vplyvu na výsledný ukazovateľ (okrem V-2), je ukazovateľ hodnoty ZVF (x_2) a je potrebné uvažovať s ním v ďalších výpočtoch.

Ukazovatele náklady na krmivá (x_4) a hustota HD (x_5) slúžia na charakterizovanie vplyvu živočíšnej výroby a jej intenzity na výsledný ukazovateľ. Majú priemernú výpovednú schopnosť (vyššie hodnoty indexu korelácie dosahuje ukazovateľ hustota HD), no považujeme ich za dôležité pre vyjadrenie vplyvu živočíšnej výroby.

Ukazovateľ percento hlavného produktu zo zberovej plochy (x_6) vyjadruje podiel výmery vytypovaných hlavných plodín za príslušnú PPO na celkovej výmere p. p. Možno povedať, že vyjadruje, nakoľko príslušný podnik zodpovedá svojou výrobnou štruktúrou charakteru PPO. Má najnižšiu štatistickú preukaznosť, čo je dôkazom toho, že výrobná štruktúra zaraďovaných podnikov zodpovedá charakteru PPO a vo výrobnej štruktúre podnikov posudzovanej týmto ukazovateľom je malá diferenciácia.

Ukazovateľ výmera p. p. v ha (x_7) má pomerne nízku hodnotu indexu korelácie, čo ho vylučuje zo súboru ukazovateľov zahrňovaných do výpočtu produkčného potenciálu. Vplyv veľkosti plochy čiastočne eliminujeme prepočtom všetkých skúmaných ukazovateľov na jednotku plochy.

Medzi analyzované faktory sme nezaradili ukazovateľ vyjadrujúci kvalitatívnu stránku pôdy. Je to z toho dôvodu, že kvalitatívna stránka pôdy je eliminovaná, keďže sa výskum robí podľa PPO. Do jednotlivých PPO sú zaraďované podniky s relatívne rovnakými pôdno-ekologickými podmienkami.

I. Výsledky jednofaktorové analýzy

Faktor	Maximální index korelace	Minimální standardní odchylka	Typ funkce	Regresní koeficienty			
				a_0	a_1	a_2	a_3
V-2							
x_1	0,752	1 560,15	y_3	-5 465,329	123 721,34	-334 039,314	390 000,528
x_2	0,374	2 194,35	y_3	2 679,46	0,3496	-0,00000557	0,000000000031
x_3	0,367	2 220,62	y_5	18 738,93	-23 876 227,9865	12 586 803 475,37	-
x_4	0,395	2 173,69	y_5	15 261,507	-37 398 463,286	42 159 472 654,404	-
x_5	0,480	2 075,54	y_3	7 070,702	-68,915	1,8298	-0,0079
x_6	0,342 ²⁰	2 223,27	y_3	-2 859 746,207	97 053,764	1 089,62	4,0596
x_7	0,514	2 028,61	y_3	14 002,581	4,68	0,000929	-0,0000000507
x_8	0,731	1 615,31	y_3	4 650,29	-0,00000000535	0,000146	-0,5697
V-3							
x_1	0,832	1 549,65	y_5	21 504,62	-3 021,021	120,021	-
x_2	0,605	2 226,39	y_3	8 499,97	-0,6632	0,0000388	-0,000000000519
x_3	0,295	2 671,988	y_3	14 634,73	-35,181	0,0406	-0,000013
x_4	0,476	2 458,59	y_5	15 947,95	-38 121 154,568	33 391 356 775,36	-
x_5	0,439	3 122,41	y_3	3 128,662	31,267	0,356	0,000525
x_6	0,238	2 715,76	y_3	91 581,06	-2 120,24	14,491	-0,0166
x_7	0,268	2 694,04	y_3	11 133,354	-3,1	0,000696	-0,0000000527
x_8	0,755	1 834,406	y_3	1 719,07	0,129	0,0000702	-0,00000000243

V-4							
x_1	0,750	2 184,7	y_3	3 638,908	- 20 669,047	320 548,72	- 497 103,05
x_2	0,650	2 510,34	y_3	- 1 067,894	0,662	- 0,000019	0,000000000272
x_3	0,558	2 739,46	y_3	36 604,602	- 3,07	0,0082	- 0,00000245
x_4	0,601	2 639,52	y_3	- 1 242,66	3,74	- 0,000212	- 0,000000015
x_5	0,691	2 386,73	y_3	1 861,986	58,689	0,429	0,000705
x_6	0,225	3 216,68	y_3	- 1 302 106,753	44 588,08	- 505,47	1,905
x_7	0,372	3 064,46	y_5	3 966,74	6 804 712,53	- 1 871 480 446,8	-
x_8	0,676	2 433,298	y_3	2 468,02	0,0946	0,000073	- 0,00000000287

VÝSLEDKY MNOHOFAKTOROVEJ ANALÝZY

Výsledky získané z jednofaktorovej analýzy sme použili pri definovaní produkčného potenciálu poľnohospodárskeho podniku. Pre všetky skúmané PPO sme jednotne definovali štyri varianty modelu produkčného potenciálu:

$$y_1 = f(x_1, x_2, x_3, x_4, x_5, x_6)$$

$$y_2 = f(x_1, x_2, x_7, x_8)$$

$$y_3 = f(x_1, x_2, x_5, x_6)$$

$$y_4 = f(x_1, x_2, x_5, x_6, x_8)$$

Výsledky získané kvantifikáciou jednotlivých funkcií sú uvedené v tab. II.

Hodnoty vypočítaných koeficientov determinácie (R^2) ako aj koeficientov korelácie (R) sú pre všetky varianty podobné. Najvyššiu hodnotu dosahujú uvedené ukazovatele jednotne pre štvrtý variant, a preto budeme s týmito modelmi ďalej uvažovať.

Keďže ani jeden koeficient korelácie, resp. determinácie nedosahuje hodnotu 1,0, regresné koeficienty všetkých kvantifikovaných funkcií nevyjadrujú len vplyv príslušných faktorov na výsledok, ale aj vplyv ostatných nezohľadnených faktorov, ktoré sú s nimi v korelačnom vzťahu. Koeficient a_0 vyjadruje priemernovaný vplyv ostatných nezohľadnených faktorov. Pretože je tento vplyv ťažko vyčísliteľný, budeme od uvedenej skutočnosti abstrahovať.

Porovnaním regresných koeficientov pre jednotlivé PPO sme dostali výsledky uvedené v tab. III.

Zhrnutím uvedených výsledkov zisťujeme, že priemerný počet pracovníkov má najvýraznejší vplyv na výsledný ukazovateľ v PPO V-3. Obdobne to platí aj pre ukazovateľ hodnota ZVF. Prekvapujúca je tu záporná hodnota regresného koeficientu v PPO V-2. Možno to vysvetliť relatívne vysokým stupňom vybavenia podnikov ZVF a ich klesajúcou účinnosťou. V tejto PPO by bolo potrebné venovať pozornosť otázkam efektívneho využívania výrobných fondov podnikov. Zvyšovanie chovu HD prináša najvyšší efekt v PPO V-4, naopak v PPO V-3 sa nepreukázal pozitívny vplyv stavov HD. Na základe regresných koeficientov kvantifikovaných pre ukazovateľ materiálové náklady možno konštatovať, že ich najväčší efekt sa dosahuje v PPO V-2.

ANALÝZA DIFERENCIÁCIE VO VYBAVENOSTI A VYUŽÍVANÍ VÝROBNÝCH FAKTOROV POĽNOHOSPODÁRSKÝCH PODNIKOV

Efektívny rozvoj poľnohospodárskej výroby sa zakladá na optimálnom využívaní disponibilných výrobných zdrojov v každom podniku. K dosiahnutiu tejto úlohy je potrebné preskúmať a zhodnotiť výrobné možnosti podnikov a ich využívanie. Podniky hospodáriace v relatívne rovnakých pôdno-ekologických podmienkach by mali byť relatívne rovnako vybavené výrobnými zdrojmi, ktoré by sa mali aj rovnako využívať. Disponibilné podklady neumožnili dostatočne vyhodnotiť vplyv štruktúry výroby na skladbu a využitie výrobných faktorov. Preto od neho abstrahujeme. Vybavenosť podnikov výrobnými faktormi môže slúžiť ako orientačný ukazovateľ riadiacich orgánov pri rozmiestňovaní plánovaných úloh a disponibilných zdrojov, ako aj pri posudzovaní náročnosti a objektívnosti plánov (Grznár 1983).

Hodnotenie využívania disponibilných výrobných zdrojov môže pomôcť pri odhaľovaní rezerv v riadiacej práci. Ich neúplné využívanie považujeme za vnútorný zdroj zvyšovania efektívnosti výroby.

II. Varianty definovaného produkčného potenciálu

PPO	Koefficient determinácie	Koefficient korelácie	Regresné koeficienty								
			a_0	a_1	a_2	a_3	a_4	a_5	a_6	a_7	a_8
V-2	0,639	0,7994	1 819,06	23 471,97	-0,0095	—	—	—	—	-0,3183	0,2863
	0,6378	0,7986	1 508,96	34 983,224	0,0278	-0,538	-0,293	47,697	-18,746	—	—
	0,6268	0,7917	2 478,76	34 288,567	0,004	—	—	35,367	-31,42	—	—
	0,6681	0,8174	3 138,0	25 749,969	-0,026	—	—	30,288	-36,379	—	0,2385
V-3	0,7113	0,8434	-1 545,098	43 329,33	0,0791	-0,7898	0,0607	7,8812	1,808	—	—
	0,7150	0,8456	-2 141,12	36 540,36	0,0682	—	—	—	—	0,0398	0,1841
	0,7074	0,8411	-2 193,35	43 244,14	0,082	—	—	17,2189	2,676	—	—
	0,7192	0,8481	-2 216,66	35 558,85	0,0695	—	—	-0,7723	2,431	—	0,1923
V-4	0,6655	0,8158	530,98	28 550,58	0,0372	-0,3344	0,1898	56,7714	-25,6233	—	—
	0,6096	0,7808	-536,49	27 506,75	0,109	—	—	—	—	0,0555	0,0853
	0,6627	0,814	174,65	27 802,32	0,0415	—	—	60,7265	-22,1335	—	—
	0,6656	0,8159	402,25	24 313,3	0,0316	—	—	60,9	-24,5185	—	0,0879

III. Regresné koeficienty použitých produkčných funkcií

Ukazovateľ	Poľnohospodárska prírodná oblasť		
	V-2	V-3	V-4
Priemerný počet pracovníkov	25 749,969	35 558,85	24 313,2996
Hodnota ZVF	-0,026	0,0695	0,0316
Hustota HD	30,288	-0,7723	60,9
Percento hlavného produktu	-36,379	2,431	-24,5185
Materiálové náklady	0,2385	0,1923	0,0879
Nezohľadnené faktory	3 138,002	-2 216,66	402,25

Vybavenosť poľnohospodárskeho podniku výrobnými zdrojmi možno vyčíslit pomocou ukazovateľa

$$K_j = \frac{a_0 + \sum_{i=1}^n a_i x_{ij}}{a_0 + \sum_{i=1}^n a_i \bar{x}_i}$$

kde: a_0, a_i — regresné koeficienty produkčnej funkcie
 x_{ij} — dispozícia i -tého zdroja v j -tom podniku
 $\bar{x}_i$ — priemerná dispozícia i -tého zdroja za celý súbor podnikov
 K_j — koeficient vybavenosti za j -tý podnik

Čitateľ ukazovateľa predstavuje vyrovnané hodnoty vypočítané na základe kvantifikovanej produkčnej funkcie a menovateľ potenciálny priemerný výsledok za celý súbor podnikov (v našom prípade za PPO).

Ako meradlo úrovne vybavenia výrobnými faktormi sme vybrali priemer celého súboru podnikov. Možno však použiť aj ďalšie ukazovatele ako napr. priemer podnikov s nadpriemernou úrovňou výsledného ukazovateľa, resp. súbor ďalej podrobnejšie členiť a počítat s ukazovateľmi podskupín.

Pri výpočte koeficientu vybavenia produkčným potenciálom je zaujímavý celkový výsledok, t.j. samotný koeficient vybavenia, no aj jeho zložky, t.j. ktorým zdrojom je príslušný podnik vybavený najlepšie, resp. najhoršie.

Výpočet sme uskutočnili za všetky podniky a skúmané PPO a dosiahli sme tieto výsledky:

Vo vybavení podnikov je značná variabilita. V PPO V-2 nadobúda koeficient vybavenia výrobnými zdrojmi hodnotu od 0,598 do 1,511, čo predstavuje variačné rozpätie 0,913. To znamená, že najlepšie vybavené JRD je 2,53-krát lepšie vybavené ako najhoršie vybavený podnik. Za PPO V-3 je rozdiel ešte markantnejší. Koeficient vybavenia sa pohybuje v intervale $\langle 0,2298; 1,8615 \rangle$ to znamená, že rozdiel vo vybavení medzi hraničnými podnikmi je až 710 %. Za PPO V-4 koeficient vybavenia nadobúda hodnoty z intervalu $\langle 0,151; 2,259 \rangle$, čo je najväčší dosiahnutý rozdiel vo vybavení podnikov.

Koeficienty vybavenia produkčným potenciálom (výrobnými zdrojmi) možno vypočítať aj na základe koeficientov elasticity zdrojov, ktoré vypočítame zo vzťahu:

$$E_i = \frac{\partial y}{\partial x_i} \cdot \frac{x_i}{y}$$

Po úprave pre lineárnu produkčnú funkciu má uvedený vzťah tvar:

$$E_0 = \frac{a_0}{y}; \quad E_i = a_i \frac{x_i}{y}$$

pričom musí platiť:

$$\sum_{i=1}^n E_i + E_0 = 1$$

$$y = a_0 + \sum_{i=1}^n a_i x_i$$

Vybavenosť produkčným potenciálom potom vypočítame zo vzťahu:

$$K_j = E_0 + \sum_{i=1}^n E_i \frac{x_{ij}}{x_i}$$

Tento spôsob výpočtu odstraňuje nedostatok prvého spôsobu kvantifikácie, kde nebolo možné z rovnice produkčného potenciálu určiť podiel, akým jednotlivé zdroje pôsobia na tvorbu produkčného potenciálu.

Príslušné hodnoty koeficientov elasticity udáva tab. IV.

IV. Koeficienty elasticity

Koeficient elasticity	Poľnohospodárska prírodná oblasť		
	V-2	V-3	V-4
E_0	0,375	-0,296	0,058
E_1	0,579	0,798	0,58
E_2	-0,08	0,215	0,10
E_5	0,246	-0,006	0,50
E_6	-0,424	0,032	-0,35
E_8	0,304	0,258	0,113

Môžeme konštatovať, že v PPO V-2 má najväčší podiel na tvorbe vlastných výkonov priemerný počet pracovníkov, ďalej materiálové náklady, chov HD a veľký podiel pripadá aj na nezohľadnené faktory. V PPO V-3 je to obdobné, len s tým rozdielom, že sa zvýšil podiel vplyvu hodnoty ZVF na tvorbe výsledného ukazovateľa a až do záporných hodnôt prešiel ukazovateľ hustota HD na 100 ha p. p. Za PPO V-4 nadobúda najväčší podiel priemerný počet pracovníkov a hustota HD na 100 ha p. p.

Výsledky sú obdobné ako pri analyzovaní regresných koeficientov modelu produkčného potenciálu vypočítaných metódou najmenších štvorcov a potvrdzujú predchádzajúce tvrdenie o vývoji výrobných faktorov a o potrebe ich starostlivého hodnotenia.

Pre vyjadrenie využitia výrobných faktorov sme použili ako meradlo pre každý podnik potenciálnu hodnotu vlastných výkonov, ktorú môže dosiahnuť na základe vybavenia výrobnými zdrojmi a na základe ich priemernej účinnosti. S týmto ukazovateľom sme porovnávali skutočné výkony:

$$V_j = \frac{y_j}{a_0 + \sum_{i=1}^n a_i x_{ij}} = \frac{y_j}{y_j'}$$

kde: y_j — skutočné vlastné výkony j -tého podniku

y'_j — vypočítané vlastné výkony j -tého podniku na základe kvantifikovanej funkcie produkčného potenciálu

V_j — koeficient využitia výrobných faktorov v j -tom podniku

Vypočítané koeficienty využitia výrobných faktorov svedčia o značnej rozdielnosti v ich využívaní. Za PPO V-2 sa hodnoty koeficientu využitia pohybujú v intervale od 0,626 do 1,66, čo je pre podnik najlepšie využívajúci výrobné zdroje 2,65-krát vyššia hodnota v porovnaní s podnikom na dolnej hranici intervalu. V PPO V-3 je interval hodnôt koeficientu ešte väčší — $\langle 0,2793; 1,5422 \rangle$ a v PPO V-4 až $\langle 0,208; 2,019 \rangle$.

Demonštrovaný spôsob hodnotenia využívania výrobných faktorov poskytuje informácie o ich súhrnnom využití. Pre podniky by však bolo dobré vedieť stupeň využitia toho-ktorého výrobného zdroja. Domnievame sa, že k tomu by nám mohli poslúžiť výsledky jednofaktorovej analýzy. Analogicky so spôsobom výpočtu súhrnných koeficientov využitia výrobných zdrojov by sme mohli vypočítať aj koeficienty pre každý produkčný faktor. Samozrejme len v tom prípade, ak by príslušná regresná funkcia mala preukaznú výpovednú schopnosť.

Ďalšou oblasťou, ktorú sme sa pokúsili preskúmať, je vzájomná súvislosť medzi vybavením podnikov výrobnými zdrojmi a ich využívaním v jednotlivých podnikoch. Výsledky analýzy sú obsiahnuté v tab. V.

V uvedenej tabuľke sú zosumarizované výsledky, ktoré sme dosiahli a na základe ktorých je možné usudzovať o vplyve úrovne vybavenia a využívania výrobných faktorov na výšku vlastných výkonov na ha p. p. Môžeme konšta-

V. Vzťah vlastných výkonov, koeficientov vybavenia a využitia výrobných faktorov

PPO	Skutočné upravené vlastné výkony v Kčs/ha	Počet podnikov	Skupinové priemery		
			vlastné výkony	koeficient vy- bavenia výro- bnými faktormi	koeficient vy- užitia výrobných faktorov
V-2	— 6 000	10	4 898,33	0,683	0,789
	6 001— 7 500	6	6 897,33	0,837	0,987
	7 501— 9 000	11	8 225,809	0,976	1,008
	9 001—10 500	12	9 527,45	1,069	1,088
	10 501—	9	11 781,23	1,313	1,103
V-3	— 4 500	9	3 275,51	0,4376	0,8087
	4 501— 6 000	11	5 232,52	0,7123	0,9696
	6 001— 7 500	9	6 726,76	0,8986	0,9271
	7 501— 9 000	13	8 266,369	1,1043	1,0645
	9 001—10 500	8	9 882,90	1,3202	1,11
	10 501—	9	11 828,089	1,5801	1,0892
V-4	— 3 500	10	2 546,2	0,6224	0,7574
	3 501— 5 000	17	4 250,09	0,7388	0,9014
	5 001— 6 500	25	5 765,5	0,8512	0,924
	6 501— 8 000	12	7 286,375	1,1527	0,9312
	8 001— 9 500	11	7 679,86	1,121	1,1149
	9 501—11 000	9	9 219,37	1,3491	1,1326
	11 001—	9	14 278,6	1,6728	1,2482

tovať, že existuje priama závislosť medzi výsledkami hospodárenia na jednej strane a kapacitou a využitím výrobných zdrojov na strane druhej. Takisto môžeme hovoriť o priamej závislosti medzi úrovňou vybavenia podniku výrobnými zdrojmi a stupňom ich využívania. To znamená, že v zaostávajúcich podnikoch je nízka úroveň vybavenia produkčným potenciálom hlavným dôvodom nízkych výsledkov. Možno to vysvetliť tým, že pri nízkej vybavenosti sa nie vždy dosahuje optimálna kombinácia zdrojov a ich súhrnné využitie je nižšie.

ZÁVER

Prechod na intenzívny typ rozvoja poľnohospodárskej výroby zvyšuje požiadavky na efektívne vynakladanie disponibilných výrobných zdrojov. Uskutočnená analýza potvrdila, že v tomto smere existujú ešte značné rezervy. Na jednej strane sú podstatné rozdiely vo vybavení podnikov výrobnými zdrojmi, čo už samé vytvára predpoklady pre vznik diferencií vo výsledkoch hospodárenia, no na druhej strane musíme konštatovať, že existujúce zdroje sú viac ako v polovici podnikov neúplne využité. Keďže sa preukázala priama závislosť medzi vybavením podnikov výrobnými zdrojmi a ich využívaním, je v odstraňovaní, resp. zmierňovaní tejto diferenciácie potenciálny zdroj ďalšieho rastu intenzity poľnohospodárskej výroby a jej celkovej efektívnosti.

Vypočítané hodnoty výsledného ukazovateľa za jednotlivé podniky môžu byť použité ako určité normatívy, ktoré by podniky mali dosiahnuť pri existujúcom vybavení výrobnými zdrojmi a ich zodpovednom využívaní.

KORENÁ M., Vysoká škola ekonomická, Odbojárov 10, 832 20 Bratislava

Эффективность использования выбранных производственных факторов в суборе поľнохосподарських підприємств гірської ППО ССР

Zeměd. Ekon., 31, 1985, č. 10, s. 887—898. — 5 tab., res. slov., rus., angl., něm.

JZD, diferenciace, efektivnost, faktory výroby, analýza regresní, produkční funkce, produkční potenciál, metodika, výsledky výzkumu

Cieľom článku je prispieť k metodike skúmania vybavenia podnikov výrobnými zdrojmi a ich využívania. Výsledky poukázali na značnú rozdielnosť vo vybavení a využívaní výrobných zdrojov podnikmi hospodárskimi v relatívne rovnakých pôdno-ekologických podmienkach. Odstraňovanie týchto rozdielov možno považovať za zdroj zvyšovania efektívnosti poľnohospodárskej výroby.

КОРЕНА М., Экономический институт, Одбояров 10, 832 20 Братислава

Эффективность использования выбранных производственных факторов в комплексе сельскохозяйственных предприятий горной ППО ССР

Zeměd. Ekon., 31, 1985, № 10, s. 887—898. — 5 таб., рез. слов., русск., англ., нем.

ЕСХК, дифференциация, эффективность, производственные факторы, анализ регрессии, производственная функция, производственный потенциал, методика, результаты исследования

V článku opisuje sa metodika изучения вооружения предприятий производственными средствами и их использование. Результаты свидетельствуют о значительном различии в вооружении и использовании производственных средств предприятиями ведущими хозяйство в относительно одинаковых почвенно-экологических условиях. Устранение этих различий можно считать средством повышения эффективности сельхозпроизводства.

KORENÁ, M. University of Agriculture, Odbojárov 10, 832 20 Bratislava

The Effectiveness of the Utilization of Selected Production Factors in a Set of Farms in the Mountain Production Regions of the Slovak Socialist Republic

Zeměd. Ekon., 31, 1985, No. 10, pp. 887—898. — 5 tabs, summaries in sl, ru, en, de

co-operative farms, differentiation, effectiveness, production factors, regression analysis, production function, production potential, methods, results of research.

The paper is intended to contribute to the methods of investigation of the availability of production resources to farms and the utilization of these resources. As suggested by the results, there are considerable differences in the availability and utilization of production resources on farms located in areas with about the same soil and ecological conditions. The removal of such differences can be considered as a source of improving the effectiveness of agricultural production.

KORENÁ M., Hochschule für Ökonomie, Odbojárov 10, 832 20 Bratislava

Die Effektivität der Nutzung ausgewählter Produktionsfaktoren in einer LPG-Gruppe im Bergland der SSR

Zeměd. Ekon., 31, 1985, Nr. 10, S. 887—898. — 5 Tab., Zus. in Slowak., Russ., Engl., Dtech.

LPG, Differenzierung, Effektivität, Produktionsfaktoren, Regressionsanalyse, Produktionsfunktion, Potential, Methodik, Forschungsergebnisse

Ziel des Artikels ist beizutragen zur Methodik der Untersuchung des Ausstattungsgrades mit Produktionsquellen und deren Nutzung. Die Ergebnisse zeigten einen bedeutenden Unterschied bei der Ausstattung und auch der Nutzung der Produktionsquellen in Betrieben, die unter relativ gleichen Produktionsbedingungen — bodenmäßig und ökologisch — arbeiten. Die Beseitigung dieser Unterschiede kann als Quelle zur Steigerung der Effektivität der landwirtschaftlichen Produktion angesehen werden.

Adresa autorky:

Ing. Mária Korená, Vysoká škola ekonomická, Odbojárov 10, 832 20 Bratislava

PŘEHLED OBHÁJENÝCH KANDIDÁTSKÝCH DISERTAČNÍCH PRACÍ ZA LÉTA 1979—1984

V čísle 12/1979 časopisu Zemědělská ekonomika jsme uveřejnili přehled kandidátských disertačních prací obhájených v letech 1970—1978. V těchto informacích chceme dále pokračovat. Uvádíme proto přehled kandidátských disertačních prací obhájených v letech 1979 až 1984.

Jméno disertanta	Název práce	Místo obhajoby
------------------	-------------	----------------

1979

Ján BABINSKÝ	Zhodnotenie racionalizácie práce a mzdových sústav v poľnohospodárskych podnikoch	VŠE Bratislava
-----------------	---	----------------

Anna BELAJOVÁ	Teoretické a praktické problémy uplatnenia kooperačných väzieb v chove hovädzieho dobytku	VŠP Nitra
------------------	---	-----------

Gabriel BEŇAČKA	Ekonomická analýza dynamiky rozvoja JRD a ŠM SSR v podmienkach Stredoslovenského kraja	VŠP Nitra
--------------------	--	-----------

Miroslav BOJNÁK	Analýza rozhodnutí a informácií a ich syntetické modely v poľnohospodárskych podnikoch	VŠE Bratislava
--------------------	--	----------------

Michal DAŇO	Príspevok k ekonomike uplatnenia horizontálnej a vertikálnej integrácie pri výrobe zeleniny v podmienkach južného Slovenska	VŠP Nitra
----------------	---	-----------

Bořivoj GRODA	Spolehlivost vývěv SVL	VŠZ Brno
------------------	------------------------	----------

Ludmila HAJNCOVÁ	Studie vztahu „faktor-produkt“ z hlediska rentability výroby v chovu dojníc	VŠZ Praha
---------------------	---	-----------

Jan KOUŘIL	Návrh ukazatelů rozboru výkonů a využití statistických metod ve vnější zemědělské autodopravě	VŠZ Brno
---------------	---	----------

Marie LANDOVÁ	Stanovení ekonomického optima výroby píce z trvalých porostů	VŠZ Praha
------------------	--	-----------

Karel MENZEL	Řízení v podmínkách intenzivního rozvoje konzervářského podniku	VŠZ Praha
-----------------	---	-----------

Vladimír MORAČÍK	Návrh špecializácie poľnohospodárskej výroby v kooperačnom obvode číslo IV v okrese Senica	VŠE Bratislava
---------------------	--	----------------

Ján NOVOTNÝ	Príspevok k medzinárodnej socialistickej deľbe práce v poľnohospodárstve vybraných krajín RVHP	VŠP Nitra
----------------	--	-----------

Jméno disertanta	Název práce	Místo obhajoby
Lubomír PAŠKA	Organizačno-ekonomické aspekty vybraných technologií výroby, spracovania a priemyslovej úpravy krmív	VŠP Nitra
Marie POUROVÁ	Analýza pracovního času řídících pracovníků společných zemědělských podniků zaměřených na živočišnou výrobu	VŠZ Praha
Jiří SPAZIER	Ověření možností použití chlazených vstřikovačů na motorech Z-8001 a jejich vliv na omezení karbonizace vstřikových otvorů trysek	VŠZ Brno
Petr ŠKUTA	Ekonomické hodnocení efektivity investiční výstavby	VŠZ Praha
Zdeněk TRÁVNÍČEK	Působení horizontální kooperace na prohlubování soc. výrobních vztahů v družstevním sektoru čs. zemědělství	VŠE Praha
František VANÍČEK	Problematika tvorby cen zemědělských výrobků v ČSSR	VŠE Praha
1980		
Lic. Blanca Rosa Pampin BALADO	Združovanie roľníkov ako základ vyšších foriem organizácie výroby cukrovej trstiny v podmienkach Kuby	VŠP Nitra
Anna BANDLEROVÁ	Návrh opatření ekonomických noriem bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci na JRD	VŠP Nitra
Marie BUREŠOVÁ	Rozbor způsobu odměňování manuálních pracovníků při mezipodnikové výrobní kooperaci typu společná RV v okrese Ústí nad Orlicí	VŠZ Praha
Karol ČEREŠŇA	Metodologické otázky plánování hmotných vstupů do zemědělství z odvětví národního hospodářství	VŠE Praha
Pavol DELINGA	Tvorba a využívanie fondu kultúrnych a sociálnych potrieb pre zlepšovanie pracovných a životných podmienok v JRD SSR	VŠP Nitra
Ján DEMKO	Smery rozvoja a spriemyselňovania výroby hovädzieho mäsa	VŠP Nitra
Peter FRITZ	Návrh výrobního — organizačního systému RV v kooperačnom obvode Šaľa	VŠP Nitra
Augustín GRMAN	Racionalizácia riadiacich procesov budovania automatizovaného informačného systému na SŠM Trnava	VŠE Bratislava
Albín HANÁK	Bilancování krmivové základny pro skot	VŠZ Brno

Jméno disertanta	Název práce	Místo obhajoby
Josef HELEBRANT	Využití metod síťové analýzy při řízení komplexní sklizně obilovin	VŠE Praha
Stanislav HOLEJŠOVSKÝ	Systém kontroly v řízení JZD při uplatnění kooperačních vztahů	VŠZ Praha
Josef HOLOUBEK	Postavení a funkce střediska zásobování, skladování a odbytu v odvětvově řízeném JZD	VŠZ Brno
Jaromír HUBÁLEK	Význam růstu koncentrace, specializace a integrace zemědělství a uplatňování kooperačních vztahů	VŠZ Praha
Alois JURICA	Ekonomické vyhodnocení výkrmu skotu	VŠZ Brno
Jan KLÍMA	Řízení provozu zemědělské techniky v jednotných zemědělských družstvech	VŠZ Brno
Milan KOVÁČ	Faktory efektivity vnútropodnikových technických služieb v poľnohospodárskych podnikoch	VŠP Nitra
Božena KRIŠKOVÁ	Organizačné a riadiacie štruktúry JRD v procese koncentrácie a špecializácie poľnohospodárskej výroby	VŠP Nitra
František KUZMA	Ekonomicko-racionalizačné aspekty výroby zemiakov na Slovensku	VŠP Nitra
Ján LOVECKÝ	Porovnanie rastu poľnohospodárskej výroby a vplyv ekonomických nástrojov riadenia v MLR a ČSSR	
Eva MAINZOVÁ	Výstavba banky dat a možnosti její aplikace	VŠZ Praha
Ján MURGAŠ	Organizačno-ekonomické modelové riešenie priemyslového výskumu HD pre poľnohospodárske kooperačné združenie v Šali	VŠP Nitra
Pavel NOVÁK	Vytváření programové základny pro zavedení ASŘ v zemědělství na úrovni okres — podnik pro počítač 3. generace EC 1030	VŠZ Praha
Gabriela PRINCOVÁ	Analýza rozhodovacích procesů v zemědělském podniku	VŠP Nitra
František PTÁČEK	Sklízecí řezačka ve sklizňových postupech pšenin	VŠZ Brno
Jaroslav ROHÁŘ	Spoločensko-ekonomické príčiny a dôsledky rozdielnych ekonomických výsledkov v štátnom a družstevnom sektore	VŠE Bratislava
Bohuslav SLÍPKA	Užití počítače při řízení výrobního procesu pšenice ozimé	VŠZ Praha
Helena ŠOUČKOVÁ	Bonitace trvalých travních porostů	VŠZ Praha

Jméno disertanta	Název práce	Místo obhajoby
Miroslav STRAŠRYBKA	Vliv odchovu telat na efektivnost chovu skotu	VŠE Praha
Josef SURMAN	Zkoumání a plánování reprodukčního procesu zemědělského podniku s využitím metod dynamického programování	VŠZ Brno
Josef ŠREFL	Vliv základních variant technického řešení materiálového toku na využití zemědělské techniky při sklizni plodin	VŠZ Brno
Mikuláš TÓTH	Ekonomika výroby mléka na velkofarmách	VŠP Nitra
Oldřich TVRDOŇ	Reprodukce pracovních sil v zemědělství okresu Kroměříž	VŠZ Brno
Jan VÁCHAL	Uplatnění sociálních kritérií při řízení pracovních skupin v objektech ŽV pro chov dojníc	VŠZ Praha
Rudolf ZEIPELT	Hodnocení specializace a vnitropodnikové koncentrace výroby u JZD a státních statků v ČSSR	VŠZ Praha
1981		
Ahmed Adam ALI	Dlouhodobý rozvoj zemědělství a venkovských oblastí v Súdánu do roku 2000	VŠE Praha
František BAUER	Rozbor sil v tříbodovém závěsu traktoru agregovaného s neseným pluhem a problematika silové regulace	VŠZ Brno
Peter BIELIK	Organizácia dispečerského riadenia v poľnohospodárskych podnikoch SSR	VŠP Nitra
Josef BRČÁK	Diferenciace a efektivnost zemědělské výroby v JZD	VŠE Praha
Tomáš DOUCHA	Automatizované systémy řízení VHJ STS a OZS	VŠZ Praha
Emil DUFALA	Systémy hmotnej zainteresovanosti v poľnohospodárskom kooperačnom združení Šaľa	VŠP Nitra
Jaroslav DUNOVSKÝ	Vývoj forem řízení vybraných podniků služeb pro zemědělství	VŠZ Praha
Vladimír DYTRYCH	Automatizované zpracování evidence mezd a jednotné evidence pracujících	VŠZ Praha
Štefan GAVORNÍK	Vzájemné vztahy cien výrobných prostriedkov a nákupných cien poľnohospodárskych výrobkov	VŠE Bratislava

Jméno disertanta	Název práce	Místo obhajoby
Lic. Víctor GONZÁLES	Technicko-ekonomická účinnost organizace pracovních procesů při čištění cukrové trstiny	VŠP Nitra
Antonín GROSSMANN	Mechanizace zavlažovacích procesů v zahradnické výrobě s přihlédnutím ke kapénkové závlaze	VŠZ Brno
Žofia HACHEROVÁ	Problémy tvorby a použití zdrojů v reprodukčním procesu JRD SSR	VŠP Nitra
František HANÁČEK	Ekonomicko-organizační analýza průmyslové výroby bravčového masa	VŠP Nitra
Miroslav HAVLÍČEK	Regulace dávky paliva při nestacionárním zatížení vhodné pro motor s konstantním výkonem	VŠZ Brno
Marie HORALÍKOVÁ	Kvalifikační příprava vysokoškolských odborníků provozně ekonomickou fakultou Vysoké školy zemědělské v Praze z hlediska dalšího rozvoje	VŠZ Praha
Petr CHVÁLA	Ekonomická efektivnost a její diferenciaci u vybraných JZD okresu Písek	VŠE Praha
Václav JANDA	Statisticko-ekonomická analýza zemědělského výrobního procesu v Jihomoravském kraji a možnosti jeho dalšího rozvoje	VŠZ Brno
Ladislav JANUŠKA	Rozvoj zemědělství v oblastech postižených exhalacemi	VŠE Praha
Václav KOŽENÝ	Problémy a principy tvorby organizačních struktur a systémů řízení ve specializovaných výrobních jednotkách a závodech zaměřených na chov skotu	VŠZ Praha
Francisco LÓPEZ	Modely optimalizace rozmístění agrotechnických center	VŠP Nitra
Ivana MATĚCHOVÁ	Hmotná zainteresovanost vedoucích pracovníků v zemědělství	VŠZ Praha
Bohumil MINAŘÍK	Ekonomicko-statistická analýza hlavních faktorů na úrovni zemědělské výroby	VŠZ Brno
Josef MÍRÁTSKÝ	Metodika zjišťování ekonomických ukazatelů při hodnocení jakosti nově zaváděných zemědělských mechanizačních prostředků do provozu	VŠE Praha
Jaroslav NOVÁK	Metodologické a teoretické otázky zjišťování vlastních nákladů v zemědělství	VŠE Praha
Augustín ONDREJKOVIČ	Vlastné náklady a zisk a jejich analýza ve výrobě hlavních druhů poľnohospodárskej a foliovníkové zeleniny v SSR so zreteľom na technológiu ich produkcie	VŠP Nitra

Jméno disertanta	Název práce	Místo obhajoby
Jozef PATAKY	K ekonomicko-organizačním otázkám transformací informací pro potřeby řízení v poľnohospodářských podniku	VŠP Nitra
Jarmila PETEROVÁ	Teorie tvorby kooperační ceny	VŠZ Praha
Vítězslav PIVOŇKA	Ekonomická efektivnost účelových investic v moderní zemědělské velkovýrobě	VŠZ Praha
Ľudovít PÓSA	Príspevok k modelovaniu perspektívnej výrobnjej štruktúry v poľnohospodárskych podnikoch a kooperačných združeniach so zameraním na chov hovädzieho dobytku (na príklade kooperačného združenia č. 4 okres Dunajská Streda)	VŠE Bratislava
František SEDLÁK	Teoretické a metodické problémy hodnotové analýzy v zemědělství	VŠZ Praha
Jana STÁVKOVÁ	Analýza časových řad a její využití při prognóze rozvoje zemědělské výroby	VŠZ Brno
Miroslav SVATOŠ	Některé ekonomické aspekty horkovzdušného sušárenství dle přírodních oblastí ČR s ohledem na možnosti uplatnění převozných sušáren	VŠZ Praha
Ľuboslav SZABO	Diferenciácia výsledkov hospodárenia a jej príčiny v poľnohospodárskych podnikoch okresu Komárno	VŠE Bratislava
Mária ŠEVČÍKOVÁ	Vzájomné vzťahy cien výrobných prostriedkov a nákupných cien poľnohospodárskych výrobkov (spoločná KDP s ing. Gavorníkom)	VŠE Bratislava
Theodor TRSKA	Ekonomická efektivnost strojních investic pro sklizeň tenkostěbelných pšicín v podhorských a horských oblastech se zaměřením na Jihočeský kraj	VŠZ Praha
Petr TUČEK	Ekonomická efektivnost čs. zahraničního obchodu zemědělsko-potravinářskými výrobky	VŠE Praha
Kamil VAŠKO	Postavenie ekonómov a ekonomických útvarov v podnikových štruktúrach poľnohospodárskej prvovýroby	VŠP Nitra
Oldřich ZÁVODSKÝ	Mezinárodní specializace výroby v potravinářském průmyslu členských států RVHP	VŠE Praha
1982		
František AXMAN	Velikost podniku a úroveň výroby	VŠZ Brno
Eva DYKOVÁ	Návrh na zdokonalení informační základny pro koordinaci a řízení dalšího uplatňování postupu v řízení ZPoK	VŠE Praha

Jméno disertanta	Název práce	Místo obhajoby
Vojtěch HERÉNYI	Plánovité řízení procesu prohlubování společenské dělby práce v okr. Rimavská Sobota	VŠZ Praha
Lic. Luis Alfredo Cardet HERNANDO	Ekonomika zberu cukrovej trstiny na Kube	VŠE Bratislava
Renata HLAVÁČKOVÁ	Metodický přístup k hodnocení ekonomické efektivnosti průmyslových hnojiv	VŠZ Brno
Magdaléna HORVÁTHOVÁ	Kvantifikácia počtu riadiacich pracovníkov vo vzťahu k efektívnosti riadenia v poľnohospodárstve	VŠP Nitra
Petr JÁNSKÝ	Ekonomická efektivnost odvodňovacích staveb v horských a podhorských oblastech	VŠZ Praha
Emília JAROLÍMKOVÁ	Vnútro podnikové plánovanie v živočíšnej výrobe	VŠE Bratislava
Ludovít KADLEČÍK	Príspevok k riešeniu metodiky plánovania hrubej poľnohospodárskej produkcie z aspektu jej tvorby a použitia	VŠE Bratislava
Tubomír KLIMO	Vplyv vybraných faktorov organizácie a riadenia na ekonomickú konsolidáciu poľnohospodárskych podnikov	VŠP Nitra
Mária KMEŤOVÁ	Diferenciácia v ekonomickom rozvoji JRD v Západoslovenskom kraji	VŠP Nitra
Elígus KOPÁČIK	Vplyv vzdelanostnej úrovne vedúcich pracovníkov na ekonomiku výroby poľnohospodárskeho podniku	VŠP Nitra
Miloslav KOVÁŘ	Technické a ekonomické hodnocení linek dojení	VŠZ Praha
Jozef KRAMÁR	Niektoré otázky substitúcie živej práce prácou minulou cestou rozvoja základných fondov	VŠP Nitra
Václav KRUTINA	Základní metodické otázky hodnocení ekonomické efektivity v zemědělském podniku	VŠZ Praha
Mária LETKOVIČOVÁ	Diferenciácia v ekonomickom rozvoji JRD vo Východoslovenskom kraji	VŠP Nitra
Ludovít MAJERČÍK	Príspevek k tvorbě ASŘ v živočišné výrobě	VŠZ Praha
Milan MALA	Ekonomické aspekty výroby brojlerových kurčiat s prihliadnutím na koncentráciu a špecializáciu	VŠP Nitra
Ján MICHÁLKO	Ekonomicko-štatistická analýza výroby mäsa brojlerových kurčiat v SSR	VŠP Nitra
Vladimír MRKOS	Príspevek k řešení ekonomiky kapalných průmyslových hnojiv	VŠZ Brno

Jméno disertanta	Název práce	Místo obhajoby
Evžen MURŮŇ	Principy uspořádání organizační a řídicí struktury JZD v podmínkách uplatňování VTR v okrese Frýdek-Místek	VŠZ Praha
Lukáš PALEŇČÁR	Príspevok na riešenie problémov medziodvetvových vzťahov v poľnohospodársko-potravinárskom komplexe	VŠE Bratislava
Zdeněk POLÍVKA	Řešení problematiky koncentrace, specializace, kooperace a integrace v zemědělských podnicích Jihomoravského kraje	VŠZ Brno
Marie ŠLEISOVÁ	Některé otázky vyrovnávání rozdílů mezi JZD a st. statky v rámci procesu sbližování státního a družstevního soc. vlastnictví v zemědělství v podmínkách okresů Český Krumlov a Prachatice	VŠZ Praha
Joseph Bechara TRABOULSI	Možnost rozvoje zemědělství s ohledem na vnitřní a ekonomické podmínky Libanonu	VŠZ Praha
Jiří TRÁVNÍČEK	Vliv stájového prostředí a provozu na stavební konstrukce	VŠZ Brno
Ján TÖRÖK	Tvorba štruktúry základných podsystémov rastlinnej výroby v kooperačnom obvode Šurany, okr. Nové Zámky	VŠP Nitra
František TYLE	Provozní linky pro sklizeň obilovin	VŠZ Praha
František VÁCLAVÍK	Návrh řešení výrobní základny zemědělských podniků okr. Semily systémovým přístupem	VŠZ Praha
Juraj VAJS	Výrobná, organizačná a riadiaca štruktúra veľkovýrobných komplexov v rastlinnej výrobe	VŠP Nitra
Jitka VOŽENÍLKOVÁ	Problémy ekonomické efektivity veterinární péče v chovu skotu	VŠE Praha
Salim YACOB	Plánování zemědělské výroby ve vybraných rozvojových zemích	VŠZ Praha
Dana ŽÍDKOVÁ	Ekonomika společných zemědělských podniků zaměřených na živočišnou výrobu	VŠZ Praha
1983		
Miroslav AMSLER	Systém informací pro operativní řízení na jednotlivých stupních řízení v zem. podniku v rámci automatizovaného systému řízení	VŠZ Praha
Věra BEČVÁŘOVÁ	Rozbor působení ekonomických nástrojů v účelové činnosti VHJ OSEVA	VŠE Praha

Jméno disertanta	Název práce	Místo obhajoby
Ján BENDZÁK	Tvorba štruktúry základného podsystemu v rastlinnej a živočíšnej výrobe v kooperačnom obvode Trebišov	VŠP Nitra
Danuše CAHOVÁ	Budování AIS pro potřeby centrální sféry řízení zemědělství jako součást ASŘ v ZPoK	VŠE Praha
Alemu DENEKEW	Úloha zemědělství v národním hospodářství Etiopie a jeho další rozvoj	VŠZ Praha
Jiří HAVRÁNEK	Teoretická hlediska a aplikační zásady operativního řízení v zemědělských podnicích se zvláštním zřetelem na dispečerské řízení výroby	VŠZ Praha
Anna HOLMANOVÁ	Ekonomická efektívnosť chovu oviec v SSR	VŠE Bratislava
Petr HONZÍK	Automatizovaný systém řízení biologických procesů v rostlinné výrobě	VŠE Praha
Josef HRDINA	Organizace podnikových struktur v oborových podnicích státních statků	VŠE Praha
Věra CHARITONOVÁ	Ekonomické a sociální problémy ŽŮ a životního způsobu pracovníků v socialistickém zemědělství	VŠE Praha
Ján ILAVSKÝ	Príspevok k tvorbe automatizovaných systémov riadenia RV	VŠZ Praha
Zdeněk JURICA	Variantné riešenie výrobnjej, organizačnej, riadiacej a ekonomickej štruktúry zeleninárskej výroby v okrese Levice	VŠP Nitra
Elfatih Ali KAMEIR	Využití zkušeností socialistického zemědělského družstevnictví při řešení agrárních problémů Súdanské demokratické republiky	VŠZ Praha
Hana KLAPKOVÁ	Účinnost působení principů hmotné zájmovosti v tvorbě a užití mzdových prostředků v potravinářském průmyslu	VŠE Praha
Bohuslava KOCHLÍKOVÁ	Postavení tuků, olejů a tukových surovin v čs. zemědělsko-potravinářském komplexu a jeho vnějších ekonomických vztazích	VŠE Praha
Ivan KOUŘIL	Bilancování krmiv v zemědělském podniku pomocí matematických metod a výpočetní techniky	VŠE Praha
Mária KUBANKOVÁ	Nákladové normatívy v rastlinnej výrobe a ich použitie v praxi	VŠE Bratislava
Vladimír MACH	Stanovenie základných technických a ekonomických ukazovateľov pre plánovanie, výstavbu a prevádzku močovníkových závlah v nížinných oblastiach	VŠE Bratislava

Jméno disertanta	Název práce	Místo obhajoby
Josef MARTINEK	Príspevek k hodnotení ekonomickej efektívnosti chovu prasat s dôrazem na nákladovú a fondovú rentabilitu	VŠZ Praha
Samír MAZBOUM	Současný stav zemědělství na západním břehu Jordánu a v pásmu Gazay a nutnost jeho rozvoje	VŠE Praha
Věroslav OLÍČ	Ekonomické hodnotení novej zemědělské techniky při posuzování její jakosti z hlediska vlivu na společenskou produktivitu práce	VŠZ Praha
Katarína PODOLÁKOVÁ	Ekonomika výroby a spracovania jarného jačmeňa	VŠP Nitra
Mária PRACHÁROVÁ	Zoskupovanie a analýza podobností bonitovaných podnoekologických jednotiek pomocou matematicko-štatistických metód	VŠE Bratislava
Vlastimil SENKO	Komplexný prístup k zdokonaľovaniu systému organizácie a riadenia poľnohospodárskych podnikov v podmienkach Stredoslovenského kraja	VŠP Nitra
Helena SOLÍKOVÁ	Hodnotenie pôsobenia ekonomických nástrojov z aspektu dôchodkovosti v poľnohospodárskych podnikoch v rozdielnych podmienkach výroby SSR	VŠE Bratislava
Petr SUCHÁNEK	Úloha plánu a ekonomických nástrojů v procesu koncentrace a specializace ZV a při rozvíjení kooperačních a integračních vztahů v zemědělství	VŠE Praha
Marta ŠČERBEJOVÁ	Zpracování silážní kukuřice strojem nové generace s přihlédnutím k provozní spolehlivosti	VŠZ Brno
Stanislav ŠMÍD	Organizace pracovních procesů obilovin	VŠZ Praha
Alois REICH	Faktory ekonomické efektívnosti a jejich působení v koncernovém podniku Zemědělského zásobování a nákupu v Brně	VŠZ Brno
Lubica TÉGLAŠIOVÁ	Vývoj a uplatnenie organizačných a riadiacich štruktúr úsekov rastlinnej výroby vo vybranom súbore poľnohospodárskych podnikov	VŠP Nitra
Arpád TILAJCSIK	Ekonomika a organizácia priemyselnej výroby jatočného hovädzieho dobytká	VŠE Bratislava
Vojtech TEČÍK	Hospodárska diferenciácia JRD v okrese Trenčín	VŠP Nitra
Bohumír VESELÝ	Modelování a využívání ekonomických struktur v řízení zemědělských podniků	VŠZ Brno
Karel ZÍKA	Řízení rozvoje chovu skotu v podmínkách Západočeského kraje	VŠZ Praha

Jméno disertanta	Název práce	Místo obhajoby
1984		
Štefan BANDLER	Diferenciácia v ekonomickom rozvoji JRD v Stredoslovenskom kraji	VŠP Nitra
Jaroslav BARTOŠ	Organizace zemědělské výroby v kooperačním obvodu zemědělské přírodní oblasti vrchovinné a pahorkatinné	VŠZ Brno
Božena BOREKOVÁ	Podmienky ekonomickej efektívnosti výroby kukurice na zrna vo vybraných poľnohospodárskych podnikoch	VŠP Nitra
Peter BREZOVSKÝ	Tvorba výrobných a organizačných štruktúr poľnohospodárskych podnikov v kooperačnom obvode	VŠP Nitra
Babiker M. ELGUZOLI	Řídící a organizační problémy v zemědělských družstevních organizacích v Súdánu	VŠE Praha
Jaroslav GAJDOŠ	Tvorba a formovanie špecializovaných prevádzok základnej RV, ich riadenie a organizačné usporiadanie vo vybranom kooperačnom obvode v okr. Spišská Nová Ves	VŠP Nitra
Jozef GREGUŠ	Problematika ekonomiky výroby a spotřeby masa v krajinách RVHP	VŠP Nitra
Mária HAMBÁLKOVÁ	Zdokonaľovanie sústavy plánov a metód plánovania v podmienkach Poľnohospodárskeho združenia Šaľa	VŠP Nitra
Jozef HRABINA	Organizácia a ekonomika výroby v špecializovanom zeleninárskom závode VIRT, SPP DUNAJPLOD v Hurbanove	VŠP Nitra
Svatopluk CHALUPA	Proporce rostlinné a živočišné výroby v národohospodárském plánování	VŠZ Brno
Růžena KRNINSKÁ	Hmotná zainteresovanost THP v zemědělském podniku	VŠZ Praha
Zdeněk LYSONĚK	Model organizace nákupu zrnin v podmínkách okresu Olomouc	VŠZ Brno
Helena MIČEKOVÁ	Ekonomicko-organizačné zhodnotenie príemyselnej výroby kukurice na zrna	VŠP Nitra
Marie NEVYHOŠTĚNÁ	Príspevek k metodikám mezipodnikového srovnávání v zemědělství	VŠZ Praha
Jaroslav ONDRÁČEK	Príspevek k optimalizaci procesu transformace energie naftového motoru pro zemědělské traktory	VŠZ Brno
Jana POLÁČKOVÁ	Jednotky pracnosti zemědělské výroby a jejich využití v plánu práce a pracovních sil	VŠE Praha

Jméno disertanta	Název práce	Místo obhajoby
Miroslav SEKNIČKA	Využití dynamiky toku krmív v automatizaci krmných linek skotu	VŠZ Brno
Ladislav SERBÁK	Príspevok k riešeniu niektorých špecifik v reprodukcii hovädzieho dobytku	VŠP Nitra
Pavel SLUNÉČKO	Problémy efektivity organizace a řízení agrochemických činností	VŠZ Praha
František SVOBODA	Stanovení podmínek pro výpočet a zkoušení trvanlivosti jehlových ložisek kloubových hřídelů	VŠZ Brno
Jiřina ŠLAISOVÁ	VHJ Státní plemenářské podniky jako transferová organizace při uplatňování výsledků vědy a techniky v zemědělské praxi	VŠE Praha
Jiří ŠTENCL	Úprava krmné slámy dosoušením ve věžových skladech	VŠZ Brno
Vladimír ŠVEHLA	Ekonomické a organizační faktory intenzifikace výroby zemiakov	VŠP Nitra
Elena TOMŠÍKOVÁ	Ekonomické aspekty zdrojov výroby krmných zmesí	VŠP Nitra
Věra TRNKOVÁ	Ekonomické a sociální aspekty odvětví zemědělství v systému územního plánování	VŠE Praha
Ludmila TRNOBRANSKÁ	Modifikační koeficienty a intervaly rentability nákladových normativů vybraných plodin rostlinné výroby	VŠE Praha
Rudolf VLÁČIL	Ekonomicko-organizační problematika špecializovaných podnikov pro chov oviec	VŠP Nitra

— Mal —

NOVÝ PŘÍSPĚVEK K ROZVOJI TEORIE EKONOMICKÉ EFEKTIVNOSTI

P. Ambroš: *Ekonomická efektivnost poľnohospodárskej výroby*. Bratislava, Príroda 1985, 236 stran

B. Engels kdysi vyslovil myšlenku, že praktická potřeba pohání pokrok vědy více než deset univerzit. Na rozvoji teorie ekonomické efektivity socialistické ekonomiky mají významný podíl i autoři, kteří se ve svých pracích zabývají problematikou výrobních vztahů v oblasti zemědělství a výživy. Každý, kdo se dnes začne těmito otázkami hlouběji zabývat, sotva může tvrdit, že není z čeho vyjít. Současně ale nelze mít za to, že všechny otázky byly zodpovězeny, že není další prostor pro společensky prospěšné teoretické bádání. Práci doc. Pavla Ambroše, CSc., lze zařadit do kategorie těch, které zobecňují dosavadní poznatky, nechybí jí potřebná míra pochybnosti a kritičnosti, analyzuje ekonomické jevy a v souladu s potřebami hospodářského dění se snaží i o formulaci nových přístupů.

Autor recenzované práce není naší odborné veřejnosti neznámý. Vydal několik knižních publikací a kromě článků v ostatních časopisech se objevuje i na stránkách Zemědělské ekonomiky. Dlouholetý výzkum i publicistika v dané oblasti spolu s analýzou literárních pramenů (zejména našich i sovětských autorů) a rozбором materiálů o hospodaření JRD na Slovensku v letech 1970 až 1981, to vše představuje pozadí poslední práce, kterou autor reaguje na potřeby hospodářské praxe v době, kdy efektivní intenzifikace je tak aktuální. Analýza číselných údajů, která v práci má podobu 42 tabulek, si zaslouží zvláštní pozornosti. Jde o pečlivý výběr materiálu a zdařilé zpracování ve formě časových řad a prostorových analýz důležitých ekonomických souvislostí.

Práce takto koncipovaná nemůže nevyvolat další otázky, souhlas i nesouhlas zasvěceného čtenáře. Patří to ke kladům práce.

Začneme naše poznámky tím nejvýznamnějším, oč autor usiluje. Když navazoval na dosavadní prameny, nemohl nevycházet z toho, že většina autorů považuje za nástroj poznání i hodnocení ekonomického dění soustavu ukazatelů. Každý je si přitom vědom předností i omezení, které z toho vyplývají. P. Ambroš usiluje o *formulaci integrálního (syntetického) ukazatele*. Vše, co s tím souvisí, považují za nejvýraznější rys publikace.

Ještě předtím je však zapotřebí poznamenat, že dříve než k tomu přistoupil, vyslovil se k jiné závažné otázce, jejíž zodpovězení výklad integrálního ukazatele předpokládá.

Efekty lze vztahovat jak k nákladům, tak také ke zdrojům. Autor se přiklání ke druhé možnosti. Její přednost vidí v tom „... že prostřednictvím tohoto ukazatele lze vyjádřit míru účinnosti zdrojů na úrovni podniku a odvětví a jak tato činnost odpovídá žádoucímu normativu výrobně ekonomické efektivity vázaných výrobních zdrojů a tím i stupni realizace národohospodářských zájmů“ (s. 69).

Je ovšem třeba poznamenat, že běžně používaná soustava ukazatelů zahrnuje jak přístup „nákladové varianty“ (to především), tak i přístup „zdrojové varianty“ (fondová náročnost produkce, resp. účinnost fondů, efekty ve vztahu k pracovní síle a pod.).

Integrální ukazatel však předpokládá teoreticko-metodologické vyřešení důležitých otázek. Není to jednoduché. Analogicky nám to připomíná jeden

problém — měření produktivity práce. Zatím se např. nepodařilo uspokojivě převést živou i minulou práci na jednotnou bázi. Před podobným problémem stojí každý, kdo chce sečíst zdroje živé práce spolu s výrobními fondy. Pokusy v tomto směru nejsou nové. Klad autora vidím v tom, že z těchto snah vyšel a dospěl k závěrům, které při formulaci integrálního ukazatele mohl uplatnit. Při konfrontaci názorů jednotlivých autorů (Gavrilov, Mamedov, Rjabuškin apod.) lze postřehnout klady i mezery jednotlivých přístupů.

Nejde ovšem jenom o teoretickou správnost, ale i o možnost praktického uplatnění. Nakonec nejlépe těmto oběma přístupům odpovídá stanovisko S. G. Strumilina, který předvádí hodnotu výrobních fondů na jednotku živé práce. Integrální (syntetický) ukazatel ekonomické efektivity v zemědělské výrobě podle autora recenzované práce má podobu vzorce

$$U_e = \frac{HD + DD}{PS(1 + e_1) + VF_{e_2} + NDD}$$

kde: *HD* — hrubý důchod
DD — skutečně dosažený diferenciální důchod
VF — výrobní fondy (průměrný stav za rok)
PS — pracovní síly — zásoba živé práce převedená na peněžní jednotky
e₁, e₂ — normativní koeficienty efektivity
NDD — normativní diferenciální důchod (pozemková daň)

Výkladu teoreticko-metodologických problémů, který předchází formulaci uvedeného vzorce, věnuje autor značnou pozornost. Vychází zejména ze sovětské literatury. Vzorec pak aplikuje na vývoj JZD v SSSR v letech 1970—1981. Vzhledem k tomu, že návrh autora na syntetický ukazatel je z teoretického hlediska hlavním přínosem práce, zaslouží si pozornost tabulka, v níž se vzorec aplikuje (s. 102).

Uvedeme výtah z autorových výpočtů a doplníme o tradiční přístupy při analýze vývoje. Omezíme se pouze na srovnání průměrů let 1970—1972 a 1979—1981 (tab. I).

Autor používá dvě formy efektů — hrubý důchod a upravené vlastní výkony. O způsobu převodu mezd a odměn a jejich sčítání s hodnotou výrobních fondů (a vytvoření kategorie „výrobní zdroje“) autor v práci pojednává velmi podrobně.

Na rozdíl od teoretického pojednání autor při praktickém výpočtu nekalculuje s cenou půdy (jako součástí výrobních zdrojů) ani s diferenciálním důchodem, neboť ten se při neměnění se struktuře zemědělské půdy nemění. Je třeba ovšem říci, že P. Ambroš nezachází do extrému a neneguje vše předechozí (jak se to občas děje), aby nechal tím více vyniknout své závěry. S tvrzením, že význam syntetického ukazatele nelze přeceňovat a „... syntetický ukazatel nemůže nahradit soustavu dílčích, logicky na sebe navazujících ukazatelů“, „... rozbor vývoje syntetického ukazatele je třeba spojovat s analýzou dynamiky dílčích ukazatelů, které jsou faktory jeho růstu a ukazují konkrétní příčiny jeho změn“ (s. 50), nelze než souhlasit.

Za další aspekt teorie efektivity, kterou se autor pokouší obohatit, považuje *normativ v dosažených efektech*. A tak je řeč o normativní efektivity výrobních zdrojů, hrubého důchodu, zisku. „Z hlediska normativní efektivity vázaných výrobních zdrojů chápeme pod normativním hrubým důchodem takový hrubý důchod, který odpovídá odvětvovému normativu ekonomické efektivity výrobních zdrojů vázaných ve výrobě a vyjadřuje objektivní míru jejich využití“ (s. 104 a 105).

Ukazatel v Kčs na 1 ha z. p. (běžné ceny)	Průměr let	
	1970–1972	1979–1981
a) výchozí údaje:		
hrubý důchod	7 789	9 640
upravené vlastní výkony	8 444	11 063
výrobní fondy	25 235	52 333
mzdy a odměny	3 240	4 038
b) autorovy výpočty		
převod mezd a odměn na ekvivalentní měrnou jednotku	27 000	33 650
výrobní zdroje celkem	52 235	85 983
Ue – z HD	0,149	0,112
– z uprav. vlastn. výkonů	0,162	0,129
c) tradiční postupy		
na 100 Kčs výrob. fondů připadá Kčs HD	30,9	18,4
na 100 Kčs mezd a odměn připadá Kčs HD	240,4	238,7
na 100 Kčs výrobních fondů a mezd a odměn připadá Kčs HD	27,3	17,1

Výrobní podnik vyrábí efektivně tehdy, jestliže dosahuje normativní efektivnosti výrobních zdrojů. V zásadě (říká autor) by podniky neměly dosahovat efektivnosti nižší, než je normativ národohospodářské efektivnosti. Zatím — bohužel — normativy ekonomické efektivnosti výrobních zdrojů v zemědělství nejsou.

Jinou otázkou je vlastní stanovení normativů (na s. 148 je autor ztotožňuje s průměrem). Nijak to nesnižuje úsilí autora ani nakonec jeho výsledky, jestliže budeme konstatovat, že komplikace v hospodářském dění nepřestanou existovat i po splnění uvedených předpokladů. Neboť zatímco např. normativ kvality vyrobené produkce je předpokladem odbytu, resp. má vliv na cenovou diferenciaci, rozpor s normativem finančního efektu se promítá v podnikové praxi prostřednictvím mechanismu chozrasčotního fungování.

Dialektický rozpor je v tom, že normativ efektivnosti nutí k dosažení předpokládaných výsledků, současně však nevylučuje diferenciaci ve výsledcích hospodaření. Proto zřejmě i za této situace bude jedním z kritérií úspěšného fungování podnikové sféry jak konfrontace s minulostí, tak s ostatními podniky.

Jinak ovšem autor vyslovuje velmi závažnou myšlenku: *Čím vyššího stupně rovnováhy mezi společenskými potřebami a nabídkou podniků bude dosaženo, tím více nabývá na důležitosti vztah náklady-efekty.* Komplikace však vznikají proto, že nesoulad mezi požadovanou normativní a skutečnou efektivností v jednotlivých podnicích je jevem zpravidla přechodným a výraznější vnější postih může z tohoto titulu zkomplikovat úsilí podnikového kolektivu o dosažení přiměřených výsledků. Takové jsou však rozpory ekonomického dění a patří mezi umění hospodářské politiky, jaká opatření přijme na různých stupních řízení.

Počínaje 4. kapitolou (od s. 117) následuje analýza dílčích ukazatelů (autor to uvádí jako dílčí analýza integrálního ukazatele). Vztahuje se k ní podstatná část tabulek (7–42). Většinou jde o relativní hodnoty (střední interval představuje 100, ostatní skupiny v % k danému průměru). V mnoha případech bych dal přednost hodnotám absolutním (uvedení relativních i absolutních hodnot

by na druhé straně bylo pro práci daného rozsahu neúnosné). Je škoda, že tab. 4 (syntetický ukazatel) není propojena s analýzou dílčích ukazatelů (ve zcela konkrétní podobě).

Teoretické pojednání o ukazatelích výrobně ekonomické efektivnosti předchází praktické analýze (je obsaženo na s. 45—72). Je třeba upozornit i na pojednání o rozkladu dílčích ukazatelů.

Takto koncipovaná publikace, která přináší řadu podnětných i původních myšlenek, nemůže nevyvolávat i řadu otázek. V souvislosti s použitím kategorie hrubé zemědělské produkce, výsledné i vlastní produkce, výkonů atd. existuje řada rozporných stanovisek.

Konstrukce kategorií má odpovídat teoretickým zásadám, resp. nemá být v zásadním rozporu s nimi. Praxe však dá přednost určité modifikaci za podmínky, že její konstrukce z nejnáročněji možných je nejméně náročná a má praktický význam. Proto se domnívám, že to, zda ta nebo ona kategorie lépe nebo hůře odpovídá potřebám praktického řízení, může teorie zodpovídat pouze v konfrontaci s potřebami hospodářské praxe.

Každý ukazatel vystupuje v nějaké funkci — poznávací, kritériální apod. Každá duplicita, překrývání, zbytečnost rozmnožuje společensky nepotřebné informace, které stojí „čas i peníze“.

U jedné věci bych se rád pozastavil zcela konkrétně. Jde o vztah zemědělství (odvětví, podniků) vůči národnímu důchodu. Ten vztah je zcela právem předmětem pozorosti teoretických prací, neboť je-li národní důchod kritériem efektivnosti národního hospodářství jako celku, pak pochopitelně příspěvek každého odvětví na jeho tvorbě je kritériem úspěšnosti jeho fungování.

Autor správně upozorňuje na známou věc — na hodnotovou a naturálně věcnou stránku uvedeného důchodu. Politická ekonomie považuje čistý produkt (produkci) za totožný s národním důchodem (Politická ekonomie — socialismus, Praha, Svoboda 1980, s. 190). Proto tvrzení autora, že národnímu důchodu v důchodovém (lépe řečeno peněžním) vyjádření odpovídá čistá produkce, resp. hrubý důchod, lze považovat za správné (s. 62).

Čistá produkce z hlediska odvětví a podniku však nemůže odpovídat naturálně věcnému hledisku národního důchodu (viz tamtéž). Je-li možné národní důchod jako celek vyjádřit naturálně (jako sumu všech spotřebních předmětů a tu část výrobních prostředků, která slouží na rozšířenou reprodukci), sotva lze takto naturálně vyjádřit podíl odvětví.

Na tuto otázku nemusí být stejné názory, abychom se shodli v tom, že zemědělství se na intenzivním vývoji ekonomiky (a tím i na společensky žádoucím tempu růstu národního důchodu) úspěšně spolupodílí tehdy, jestliže co do objemu i struktury produkuje výrobky odpovídající společenské potřebě (tím naplňuje požadavek jedné ze složek naturálně věcného složení národního důchodu), a současně tohoto výsledku dosahuje s menším množstvím živé i zhmotnělé práce na jednotku užité hodnoty (čím rychleji roste čistá produkce než hrubá a národní důchod rychleji než společenský produkt).

Práci doc. Pavla Ambroše považuji za významný příspěvek k obohacení teorie ekonomické efektivnosti v socialistickém zemědělství. Její přínos vidím zejména ve formulaci integrálního ukazatele efektivnosti, v pojednání o ekonomických normativech a ve vazbě integrálního a dílčích ukazatelů. To vše je doprovázeno zobecněním rozsáhlých literárních pramenů a číselných podkladů.

prof. Dimitrij Choma, DrSc.

Choma D.: Některé otázky tvorby a rozdělování výsledků výroby v JZD	839
Valenta A.: Možnost hodnocení úrovně a účinnosti vnitropodnikového řízení v zemědělských podnicích	853
Buchta S.: Rozdiely v podnikovej spoločenskej spotrebe medzi JRD a ŠM v SSR	861
Divilová Z., Zeipelt R.: Hodnocení diferenciacie ve výsledcích JZD hospodářských ve srovnatelných podmínkách	873
Korená M.: Efektivnosť využitia vybraných výrobných faktorov v súbore poľnohospodárskych podnikov horskej PPO SSR	887

Z vědeckého života

Přehled obhájených kandidátských disertačních prací za léta 1979—1984	899
---	-----

Z nové ekonomické literatury

Choma D.: Nový příspěvek k rozvoji teorie ekonomické efektivity (P. Ambroš — Ekonomická efektivnost poľnohospodárskej výroby)	911
---	-----

Příloha

Statistické přehledy o čs. a zahraničním zemědělství (Produktivita práce)	
---	--

СОДЕРЖАНИЕ

Хома Д.: Некоторые вопросы формирования и распределения результатов производства в ЕСХК	839
Валента А.: Возможность оценки уровня и эффективности внутрихозяйственного управления в сельскохозяйственных предприятиях	853
Бухта С.: Дифференциация хозяйственного общественного потребления труда в ЕСХК и госхозах в ССР	861
Дивилова З., Цайпелт Р.: Оценка дифференциации результатов ЕСХК, ведущих хозяйство в сравнимых условиях	873
Корена М.: Эффективность использования выбранных производственных факторов в комплексе сельскохозяйственных предприятий горной ППО ССР	887

Из научной жизни

Обзор защищенных кандидатских диссертационных работ за 1979—1984 гг.	899
--	-----

Из новой экономической литературы

Хома Д.: К вопросу нового развития теории экономической эффективности	911
---	-----

Приложение

Статистические обзоры о чехословацком и зарубежном сельском хозяйстве (Производительность труда)	
--	--

CONTENTS

Choma D.: Some Problems of the Formation and Division of Production Results on Co-operative Farms	839
Valenta A.: A Possibility of Evaluating the Level and Effectiveness of Farm Management	853
Buchta S.: The Differences in the Welfare Spending between the Co-operative Farms and State Farms in the Slovak Socialist Republic	861
Divilová Z., Zeipelt R.: Evaluation of the Differentiation in the Results Achieved by Co-operative Farms Located in Comparable Conditions	873
Korená M.: The Effectiveness of the Utilization of Selected Production Factors in a Set of Farms in the Mountain Production Regions of the Slovak Socialist Republic	887

Science Life

A Review of Submitted Theses of Candidates of Sciences over the Years 1979—1984	899
---	-----

From the New Economic Literature

Choma D.: A New Contribution to the Development of Theory of Economic Effectiveness	911
---	-----

Supplement

Statistical Surveys of Agriculture in Czechoslovakia and Abroad (Productivity of Labour)	
--	--

INHALT

Choma D.: Einige Fragen der Produktion und Verteilung der Produktionsergebnisse in den LPG	839
Valenta A.: Bewertungsmöglichkeit von Niveau und Wirksamkeit der innerbetrieblichen Leitung in Landwirtschaftsbetrieben	853
Buchta S.: Unterschiede des betrieblichen gesellschaftlichen Verbrauchs unter den LPG und Staatsgütern der SSR	861
Divilová Z., Zeipelt R.: Bewertung der Differenzierung der Ergebnisse der LPG, die unter vergleichbaren Bedingungen arbeiten	873
Korená M.: Die Effektivität der Nutzung ausgewählter Produktionsfaktoren in einer LPG-Gruppe im Bergland der SSR	887

Aus der Welt der Wissenschaft

Übersicht der verteidigten Dissertationsarbeiten zur Erlangung der Kandidatenwürde, für den Zeitraum 1979/1984	899
--	-----

Aus der neuen ökonomischen Literatur

Choma D.: Ein neuer Beitrag zur Entwicklung der Theorie der ökonomischen Effektivität	911
---	-----

Beilage

Statistische Übersichten über die tschechoslowakische und ausländische Landwirtschaft (Arbeitsproduktivität)	
--	--

Rozšiřuje PNS. Informace o předplatném podá a objednávky přijímá každá administrace PNS, pošta, doručovatel a PNS-ÚED Praha, závod 01 – AOT, Kafkova 19, 160 00 Praha 6, PNS-ÚED Praha, závod 02, Obránců míru 2, 656 07 Brno, PNS-ÚED Praha, závod 03, Kubánská 1539, 708 72 Ostrava-Poruba. Objednávky do zahraničí vyřizuje PNS-ústřední expedice a dovoz tisku Praha, závod 01, administrace vývozu tisku, Kafkova 19, 160 00 Praha 6. Vytiskl Tisk, knižní výroba, n. p., Brno, závod 3, 737 36 Český Těšín.

STATISTICKÉ PŘEHLEDY

ČÍSLO

9

PRODUKTIVITA PRÁCE

o československém a zahraničním zemědělství
PŘÍLOHA ČÍSLA 10 ČASOPISU ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

1985

Produktivita práce¹⁾ v zemědělství celkem

v Kčs stálých cen roku 1980

Rok	ČSSR			ČSR			SSR		
	Celkem	v tom		Celkem	v tom		Celkem	v tom	
		rošlinná	živočišná		rošlinná	živočišná		rošlinná	živočišná
1936	22 004	11 590	10 414	25 209	12 747	12 462	15 284	9 165	6 119
1948	23 205	13 112	10 093	27 838	15 061	12 777	16 545	10 309	6 236
1949	27 008	14 170	12 838	32 068	15 999	16 069	19 481	11 448	8 033
1950	29 926	14 857	15 069	36 542	18 006	18 536	19 926	10 098	9 828
1951	32 051	16 464	15 587	38 039	18 531	19 508	23 174	13 399	9 775
1952	32 470	15 632	16 838	39 470	18 840	20 630	22 436	11 035	11 401
1953	31 926	18 841	13 085	37 531	21 686	15 845	23 749	14 691	9 058
1954	31 115	16 430	14 685	37 311	19 595	17 716	22 260	11 908	10 352
1955	33 820	17 945	15 875	40 544	21 164	19 380	24 298	13 387	10 911
1956	35 621	18 425	17 196	43 594	22 456	21 138	24 595	12 851	11 744
1957	36 764	18 408	18 356	43 753	21 375	22 378	27 136	14 320	12 816
1958	38 568	19 376	19 192	45 386	22 566	22 820	28 881	14 842	14 039
1959	41 306	20 125	21 181	46 941	22 332	24 609	32 867	16 820	16 047

¹⁾ Produktivita práce je vyjádřena výší hrubé zemědělské produkce (příp. rostlinné nebo živočišné) připadající na 1 průměrného pracovníka v zemědělství. Průměrný evidenční počet pracovníků v zemědělství celkem je vypočten jako aritmetický průměr z dvanácti měsíčních průměrů (součet denních stavů dělených počtem kalendářních dní v měsíci).

dokončení

Rok	ČSSR			ČSR			SSR		
	Celkem	v tom		Celkem	v tom		Celkem	v tom	
		rostlinná	živočišná		rostlinná	živočišná		rostlinná	živočišná
1960	47 507	23 686	23 821	52 901	26 338	26 563	38 815	19 412	19 403
1961	50 688	24 488	26 200	55 692	26 415	29 277	42 102	21 181	20 921
1962	48 761	22 598	26 163	53 358	24 210	29 148	40 743	19 787	20 956
1963	52 989	26 630	26 359	58 872	29 270	29 602	42 660	21 995	20 665
1964	56 033	26 970	29 063	61 886	29 852	32 034	45 622	21 843	23 779
1965	53 840	23 302	30 538	59 619	25 581	34 038	43 833	19 356	24 477
1966	60 162	28 465	31 697	65 394	30 455	34 939	51 130	25 030	26 100
1967	64 892	30 505	34 387	71 532	33 669	37 863	53 701	25 172	28 529
1968	69 090	32 695	36 395	77 053	36 141	40 912	55 926	26 998	28 928
1969	70 430	33 003	37 427	77 869	35 874	41 995	58 609	28 441	30 168
1970	71 970	31 814	40 156	80 225	35 099	45 126	59 019	26 661	32 358
1971	74 545	32 428	42 117	80 932	34 139	46 793	64 393	29 708	34 685
1972	82 837	36 100	46 737	91 042	39 387	51 655	69 474	30 748	38 726
1973	88 640	38 718	49 922	96 928	41 464	55 464	74 819	34 140	40 679
1974	91 338	39 634	51 704	99 292	41 861	57 431	78 128	35 936	42 192
1975	92 426	39 464	52 962	100 582	41 604	58 978	78 971	35 935	43 036
1976	91 394	37 019	54 375	99 091	38 580	60 511	78 817	34 469	44 348
1977	102 281	44 234	58 047	112 275	48 074	64 201	85 855	37 923	47 932
1978	106 425	45 853	60 572	116 619	49 549	67 070	89 559	39 736	49 823
1979	103 639	42 843	60 796	112 715	45 923	66 792	88 688	37 769	50 919
1980	108 848	45 586	63 262	118 756	48 271	70 485	92 672	41 203	51 469
1981	106 177	43 191	62 986	116 230	46 346	69 884	89 779	38 045	51 734
1982	111 748	49 549	62 199	122 069	53 016	69 053	94 994	43 921	51 073
1983	118 096	51 647	66 449	130 348	55 847	74 501	98 727	45 007	53 720
1984	122 274	54 330	67 944	134 811	58 641	76 170	102 535	47 543	54 992

Vývoj produktivity práce v zemědělství (rok 1936 = 100)

v % ze stálých cen roku 1980

Rok	ČSSR			ČSR			SSR		
	Celkem	v tom		Celkem	v tom		Celkem	v tom	
		rostlinná	živočišná		rostlinná	živočišná		rostlinná	živočišná
1936	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1948	105,5	113,1	96,9	110,4	118,2	102,5	108,2	112,5	101,9
1949	122,7	122,3	123,3	127,2	125,5	128,9	127,5	124,9	131,3
1950	136,0	128,2	144,7	145,0	141,3	148,7	130,4	110,2	160,6
1951	145,7	142,0	149,7	150,9	145,4	156,5	151,6	146,2	159,7
1952	147,6	134,9	161,7	156,6	147,8	165,6	146,8	120,4	186,3
1953	145,1	162,6	125,7	148,9	170,1	127,1	155,4	160,3	148,0
1954	141,4	141,8	141,0	148,0	153,7	142,2	145,6	129,9	169,2
1955	153,7	154,8	152,4	160,8	166,0	155,5	159,0	146,1	178,3
1956	161,9	159,0	165,1	172,9	176,2	169,6	160,9	140,2	191,9
1957	167,1	158,8	176,3	173,6	167,7	179,6	177,5	156,2	209,4
1958	175,3	167,2	184,3	180,0	177,0	183,1	189,0	161,9	229,4
1959	187,7	173,6	203,4	186,2	175,2	197,5	215,0	183,5	262,3
1960	215,9	204,4	228,8	209,9	206,6	213,2	253,9	211,8	317,1
1961	230,4	211,3	251,6	220,9	207,2	234,9	275,5	231,1	341,9
1962	221,6	195,0	251,2	211,7	189,9	233,9	266,6	215,9	342,5
1963	240,8	229,8	253,1	233,5	229,6	237,5	279,1	240,0	337,7
1964	254,6	232,7	279,1	245,5	234,2	257,1	298,5	238,3	388,6
1965	244,7	201,0	293,3	236,5	200,7	273,1	286,8	211,2	400,0

Rok	ČSSR			ČSR			SSR		
	Celkem	v tom		Celkem	v tom		Celkem	v tom	
		rostlinná	živočišná		rostlinná	živočišná		rostlinná	živočišná
1966	273,4	245,6	304,4	259,4	238,9	280,4	334,5	273,1	426,5
1967	294,9	263,2	330,2	283,8	264,1	303,8	351,3	274,6	466,2
1968	314,0	282,1	349,5	305,7	283,5	328,3	365,9	294,6	472,8
1969	320,1	284,7	359,4	308,9	281,4	337,0	383,5	310,3	493,0
1970	327,1	274,5	385,6	318,2	275,3	362,1	386,1	290,9	528,8
1971	338,8	279,8	404,4	321,0	267,8	375,5	421,3	324,1	566,9
1972	376,5	311,5	448,8	361,1	309,0	414,5	454,5	335,5	632,9
1973	402,8	334,0	479,4	384,5	325,3	445,1	489,5	372,5	664,8
1974	415,1	342,0	496,5	393,9	328,4	460,9	511,2	392,1	689,5
1975	420,0	340,5	508,6	399,0	326,4	473,3	516,7	392,1	703,3
1976	415,3	319,4	522,2	393,1	302,7	485,6	515,7	376,1	724,8
1977	464,8	381,6	557,4	445,4	377,1	515,2	561,7	413,8	783,3
1978	483,7	395,6	581,7	462,6	388,7	538,2	585,9	433,5	814,2
1979	471,0	369,6	583,8	447,1	360,3	536,0	580,2	412,1	832,2
1980	494,7	393,3	607,5	471,1	378,7	566,6	606,3	449,6	841,1
1981	482,5	372,7	604,8	461,1	363,6	560,8	587,4	415,1	845,5
1982	507,9	427,5	597,3	484,2	415,9	554,1	621,5	479,2	834,7
1983	536,7	445,6	638,1	517,1	438,1	597,8	646,0	491,1	877,9
1984	555,7	468,8	652,4	534,8	460,0	611,2	670,9	518,7	898,7

Vývoj produktivity práce v zemědělství (rok 1936 = 100)

v % z běžných cen

Rok	ČSSR			ČSR			SSR		
	Celkem	v tom		Celkem	v tom		Celkem	v tom	
		rostlinná	živočišná		rostlinná	živočišná		rostlinná	živočišná
1936	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1948	106,3	104,6	109,1	109,6	107,2	113,5	115,3	112,4	121,2
1949	116,7	111,2	125,8	116,4	109,5	127,1	135,3	128,7	148,7
1950	126,8	108,4	157,2	128,9	113,1	153,6	139,8	109,7	200,6
1951	141,2	128,3	162,5	140,6	123,6	167,2	164,5	155,5	182,7
1952	139,5	119,7	172,2	140,2	117,8	175,3	161,1	140,2	203,2
1953	161,9	154,5	174,2	160,9	152,0	174,8	190,6	180,4	211,1
1954	162,0	144,9	190,3	155,2	137,8	182,5	206,3	180,6	258,1
1955	190,1	168,4	226,0	191,7	169,8	226,0	218,5	188,2	279,8
1956	217,8	193,3	258,3	228,5	208,8	259,4	230,7	186,4	320,0
1957	220,5	188,3	273,7	219,9	185,8	273,2	261,9	221,2	343,9
1958	237,0	209,4	282,6	235,9	210,9	275,0	280,1	234,4	372,4
1959	251,4	211,8	316,8	238,5	197,6	302,4	323,7	271,8	428,4
1960	342,1	288,6	430,3	323,6	279,4	392,7	436,8	341,0	630,1
1961	369,0	306,6	472,1	345,7	288,1	435,9	475,5	381,7	664,7

dokončení

Rok	ČSSR			ČSR			SSR		
	Celkem	v tom		Celkem	v tom		Celkem	v tom	
		rostlinná	živočišná		rostlinná	živočišná		rostlinná	živočišná
1962	361,0	298,3	464,4	335,7	277,0	427,5	471,2	379,7	655,9
1963	393,5	339,8	482,0	371,4	321,7	449,1	496,0	414,7	659,9
1964	432,7	361,8	549,7	401,6	338,9	499,7	565,6	451,0	796,6
1965	456,2	384,2	575,1	428,7	362,4	532,6	582,7	473,7	802,4
1966	485,9	404,8	619,7	453,9	381,8	566,7	629,3	499,5	891,2
1967	573,8	472,2	741,4	540,9	449,7	683,6	731,6	572,9	1051,8
1968	606,7	503,5	776,9	568,7	466,8	728,1	785,8	646,8	1066,2
1969	665,8	565,8	830,7	628,0	531,7	778,8	857,2	711,6	1150,8
1970	697,2	542,8	951,9	667,6	523,9	892,6	872,0	648,5	1322,6
1971	736,6	577,7	998,9	682,0	523,7	929,8	984,5	775,6	1405,9
1972	809,5	621,0	1120,5	765,7	595,9	1031,6	1031,1	745,6	1607,0
1973	900,0	706,5	1219,2	842,4	656,6	1133,2	1167,5	902,4	1702,2
1974	922,1	717,8	1259,3	849,0	647,6	1164,4	1238,4	969,8	1780,9
1975	929,1	723,4	1268,7	860,1	655,1	1181,0	1235,9	971,2	1769,9
1976	928,1	695,1	1312,5	854,4	624,2	1214,8	1249,7	947,5	1859,3
1977	1036,1	789,2	1443,5	965,8	733,9	1328,8	1359,2	1008,5	2066,3
1978	1098,7	850,8	1507,6	1017,4	776,5	1394,4	1459,6	1126,0	2132,5
1979	1058,0	785,5	1507,6	980,1	726,4	1377,2	1405,3	1014,3	2193,7
1980	1196,5	863,6	1745,7	1107,6	780,5	1619,7	1593,6	1164,1	2459,6
1981	1177,1	837,3	1737,6	1091,5	764,8	1602,9	1562,7	1107,7	2480,4
1982	1360,1	1032,1	1901,2	1249,0	920,0	1764,1	1841,8	1425,4	2681,6
1983	1441,8	1080,7	2037,3	1359,9	1007,7	1911,2	1858,0	1379,9	2822,2
1984	1532,1	1159,8	2146,2	1443,0	1076,4	2017,0	1981,8	1494,6	2964,2

Rok	Státní statky ²⁾			JZD (bez záhumenků)		
	Celkem	v tom		Celkem	v tom	
		rostlinná	živočišná		rostlinná	živočišná
1953	43 536	22 617	20 919	34 241	24 316	9 925
1954	41 627	20 442	21 185	34 031	22 496	11 535
1955	42 867	22 118	20 749	38 818	24 561	14 257
1956	41 584	19 610	21 974	45 393	26 300	19 093
1957	45 572	22 565	23 007	44 558	24 508	20 050
1958	48 576	24 496	24 080	40 371	22 299	18 072
1959	50 102	23 374	26 728	40 975	21 870	19 105
1960	54 334	25 988	28 346	43 079	23 175	19 904
1961	47 045	22 208	24 837	44 051	23 090	20 961
1962	45 599	20 611	24 988	41 094	21 086	20 008
1963	47 812	23 589	24 223	45 155	24 669	20 486
1964	48 814	22 054	26 760	47 286	24 576	22 710
1965	47 106	21 010	26 096	45 947	21 551	24 396
1966	53 002	24 697	28 305	49 855	25 246	24 609
1967	58 346	27 239	31 107	51 425	26 103	25 322
1968	62 730	29 117	33 613	53 481	27 137	26 344
1969	64 555	29 190	35 365	55 427	27 754	27 673
1970	69 443	29 115	40 328	57 586	27 121	30 465
1971	71 547	30 613	40 934	61 729	28 472	33 257
1972	76 882	32 566	44 316	68 108	31 377	36 731
1973	81 389	34 227	47 162	70 022	32 839	37 183
1974	84 315	35 593	48 722	73 656	34 788	38 868
1975	86 023	35 893	50 130	76 896	35 542	41 354
1976	85 476	33 545	51 931	77 908	34 437	43 471
1977	93 249	39 586	53 663	88 019	41 273	46 746
1978	94 178	38 780	55 398	90 574	42 143	48 431
1979	91 971	37 272	54 699	87 580	38 822	48 758
1980	96 314	39 290	57 024	91 691	41 161	50 530
1981	94 316	38 817	55 499	88 955	39 524	49 431
1982	98 303	42 079	56 224	92 290	44 333	47 957
1983	103 477	45 516	57 961	95 131	45 414	49 717
1984	107 731	47 655	60 076	99 146	48 082	51 064

²⁾ do hrubé produkce státních statků je v letech 1953–1960 zahrnuta produkce ostatního státního a veřejného sektoru

Rok	Státní statky ²⁾			JZD (bez záhumenků)		
	Celkem	v tom		Celkem	v tom	
		roslinná	živočišná		roslinná	živočišná
1953	44 583	22 316	22 267	.	.	.
1954	40 956	20 539	20 417	.	.	.
1955	43 010	21 888	21 122	43 433	26 575	16 858
1956	42 033	19 386	22 647	56 156	31 328	24 828
1957	45 166	22 758	22 408	43 584	22 794	20 790
1958	48 570	24 383	24 187	43 788	23 639	20 149
1959	49 628	22 773	26 855	43 252	22 431	20 821
1960	55 323	26 156	29 167	45 742	24 231	21 511
1961	49 164	23 059	26 105	47 078	24 213	22 865
1962	48 071	20 969	27 102	44 430	22 116	22 314
1963	50 570	24 695	25 875	49 228	26 624	22 604
1964	49 693	23 174	26 519	52 464	26 969	25 495
1965	50 477	22 581	27 896	49 394	22 655	26 739
1966	55 912	25 798	30 114	53 401	26 493	26 908
1967	61 490	28 883	32 607	56 920	28 838	28 082
1968	66 456	30 817	35 639	59 269	29 905	29 364
1969	67 680	30 354	37 326	61 567	30 452	31 116
1970	73 204	30 632	42 572	63 479	29 802	33 677
1971	75 212	31 797	43 415	67 040	30 283	36 757
1972	81 515	34 604	46 911	75 246	34 594	40 652
1973	85 765	35 807	49 958	77 640	36 141	41 499
1974	88 459	36 922	51 537	81 376	37 838	43 538
1975	90 639	37 594	53 045	85 259	38 721	46 538
1976	88 084	34 165	53 919	86 478	37 334	49 144
1977	97 762	41 785	55 977	99 983	47 215	52 768
1978	98 513	40 466	58 047	103 149	48 076	55 073
1979	95 453	38 973	56 480	98 925	44 120	54 805
1980	100 850	40 811	60 039	103 574	45 827	57 747
1981	98 272	40 817	57 455	101 335	44 864	56 471
1982	104 059	43 583	60 476	104 509	49 731	54 778
1983	108 172	47 674	60 498	108 207	50 948	57 259
1984	111 611	49 207	62 404	112 923	54 200	58 723

²⁾ do hrubé produkce státních statků je v letech 1953–1960 zahrnuta produkce ostatního státního a veřejného sektoru

Rok	Státní statky ²⁾			JZD (bez záhumenků)		
	Celkem	v tom		Celkem	v tom	
		rostlinná	živočišná		rostlinná	živočišná
1953	41 198	23 293	17 905	.	.	.
1954	43 217	20 216	23 001	.	.	.
1955	42 504	22 704	19 800	30 549	20 946	9 603
1956	40 370	20 209	20 161	33 465	21 656	11 809
1957	46 629	22 058	24 571	30 097	18 920	11 177
1958	48 590	24 818	23 772	32 906	19 368	13 538
1959	51 424	25 053	26 371	36 004	20 658	15 346
1960	51 657	25 531	26 126	37 424	20 947	16 477
1961	41 022	19 789	21 233	37 637	20 730	16 907
1962	37 399	19 424	17 975	34 373	19 030	15 343
1963	38 723	19 949	18 774	36 785	20 661	16 124
1964	46 132	18 639	27 493	36 740	19 705	17 035
1965	38 337	16 923	21 414	38 758	19 253	19 505
1966	45 513	21 865	23 648	42 792	22 762	20 030
1967	50 033	22 892	27 141	41 298	21 061	20 237
1968	52 911	24 639	28 272	42 819	22 034	20 785
1969	56 381	26 147	30 234	45 042	23 186	21 856
1970	59 541	25 120	34 421	47 468	22 520	24 948
1971	61 922	27 505	34 417	52 761	25 414	27 347
1972	64 105	26 947	37 158	56 050	25 943	30 107
1973	69 486	29 933	39 553	57 569	27 440	30 129
1974	72 861	31 923	40 938	61 638	30 042	31 596
1975	73 859	31 410	42 449	64 216	30 722	33 494
1976	78 662	31 929	46 733	65 313	30 181	35 132
1977	81 907	34 060	47 847	70 642	32 642	38 000
1978	83 420	34 596	48 824	72 388	33 561	38 827
1979	83 275	33 026	50 249	71 368	31 252	40 116
1980	85 163	35 552	49 611	74 781	34 522	40 259
1981	84 548	33 880	50 668	71 551	32 018	39 533
1982	84 559	38 487	46 072	75 174	36 772	38 402
1983	91 103	39 828	51 275	76 902	37 701	39 201
1984	97 535	43 575	53 960	80 114	39 629	40 485

²⁾ do hrubé produkce státních statků je v letech 1953—1960 zahrnuta produkce ostatního a veřejného sektoru

Kraj	Na 1 průměrného pracovníka v zemědělství připadá v letech				
	1975	1980	1981	1982	1983
	hrubá zemědělská produkce v Kčs				
Praha hl. město	122 553	139 103	149 039	148 818	160 651
Středočeský	103 341	121 675	118 502	122 551	132 804
Jihočeský	108 194	132 350	133 792	133 868	146 000
Západočeský	110 865	125 513	127 273	125 001	141 161
Severočeský	104 465	116 668	117 211	122 523	129 491
Východočeský	108 386	125 171	122 402	133 831	136 903
Jihomoravský	100 180	123 081	115 622	127 045	126 531
Severomoravský	90 390	109 806	112 058	116 154	121 243
Západoslovenský	102 002	122 114	113 049	121 336	125 330
Středoslovenský	61 122	76 804	76 239	78 179	82 320
Východoslovenský	64 128	68 102	72 163	74 407	79 456
	hrubá rostlinná produkce v Kčs				
Praha hl. město	63 560	74 367	71 752	77 064	95 540
Středočeský	43 557	50 683	47 433	52 732	58 725
Jihočeský	40 464	47 798	49 375	51 092	58 133
Západočeský	43 169	46 863	48 227	46 673	56 378
Severočeský	47 425	52 086	51 743	57 867	61 143
Východočeský	42 606	45 916	45 641	57 474	55 670

Jihomoravský	45 250	55 223	48 167	59 754	55 709
Severomoravský	35 668	43 748	45 864	50 959	52 029
Západoslovenský	51 751	60 022	50 563	60 503	61 641
Středoslovenský	22 801	29 794	28 923	30 717	32 123
Východoslovenský	26 334	25 840	29 823	32 914	33 930
	hrubá živočišná produkce v Kčs				
Praha hl. město	58 993	64 736	77 287	71 754	65 111
Středočeský	59 784	70 992	71 069	69 819	74 079
Jihočeský	67 730	84 552	84 417	82 776	87 867
Západočeský	67 696	78 650	79 046	78 328	84 783
Severočeský	57 040	64 582	65 468	64 656	68 348
Východočeský	65 780	79 255	76 761	76 357	81 233
Jihomoravský	54 930	67 858	67 455	67 291	70 822
Severomoravský	54 722	66 058	66 194	65 195	69 214
Západoslovenský	50 251	62 092	62 486	60 833	63 689
Středoslovenský	38 321	47 010	47 316	47 462	50 197
Východoslovenský	37 794	42 262	42 340	41 493	45 526

³⁾ Produktivita práce je vyjádřena výší hrubé zemědělské (příp. rostlinné nebo živočišné) produkce připadající na 1 průměrného pracovníka v zemědělství. Průměrný počet pracovníků v krajích je aritmetickým průměrem koncových stavů.

Hrubá zemědělská produkce v přepočtu na 1 manuálního pracovníka (dělníka)

v Kčs stálých cen roku 1980

Rok	Hrubá rostlinná produkce připadající na 1 manuálního pracovníka v rostlinné výrobě v sektorech			Hrubá živočišná produkce připadající na 1 manuálního pracovníka v živočišné výrobě v sektorech		
	státní statky	JZD		státní statky	J Z D	
		bez záhumenků	včetně záhumenků		bez záhumenků	včetně záhumenků
ČSSR						
1975	133 574	104 962	112 498	184 868	150 011	169 995
1980	186 364	163 789	171 997	215 521	185 206	201 122
1981	190 072	162 783	169 441	212 518	182 617	199 227
1982	212 405	188 077	197 778	218 889	180 100	196 894
1983	237 423	198 593	207 695	228 653	191 121	209 713
1984	262 185	218 124	227 527	243 427	201 335	219 717
ČSR						
1975	143 525	121 381	127 778	193 870	162 190	181 856
1980	213 107	214 542	222 146	225 728	206 257	221 953
1981	204 871	196 791	201 096	221 660	201 786	218 082
1982	226 594	224 912	232 702	236 865	199 878	216 589
1983	260 656	236 693	243 963	239 982	213 078	230 821
1984	280 543	261 981	269 262	255 138	224 152	242 455
SSR						
1975	109 611	83 402	92 435	160 357	129 522	150 042
1980	179 696	145 039	159 818	179 614	154 983	171 607
1981	156 445	121 442	130 961	190 513	153 361	170 451
1982	181 651	143 540	155 553	176 829	150 370	167 289
1983	185 353	152 382	163 705	199 385	157 972	177 846
1984	219 603	165 711	177 650	213 664	167 226	185 798